

Mezinárodní redakční rada:

prof. Dr. Bettina Alavi (Pädagogische Hochschule Heidelberg)
~~prof. Dr. Bettina Alavi (Pädagogische Hochschule Heidelberg)~~
prof. PhDr. Zdeněk Beneš, CSc. (Univerzita Karlova v Praze)
doc. PhDr. Blažena Gracová, CSc. (Ostravská univerzita v Ostravě)
prof. PhDr. František Mezihorák, CSc., Dr. h.c. (emeritní profesor Univerzita
Palackého v Olomouci)
doc. PhDr. Denisa Labischová, Ph.D. (Ostravská univerzita v Ostravě)
doc. dott. Giuseppe Maiello, Ph.D. (Universita degli Studi di Napoli
„L'Orientale“, ITA)
prof. Dr. phil Dr. habil. Mihály Sári (Hochschule „Eötvös József“ Baja, HUN)
prof. PhDr. Erik Mistrík, CSc. (Univerzita Komenského v Bratislavě, SVK)
prof. PhDr. Josef Oborný, Ph.D. (Univerzita Komenského v Bratislavě, SVK)
doc. Mgr. Tomáš Jarmara, Ph.D. (Ostravská univerzita v Ostravě)
Dr. hab. Małgorzata Świder (prof. Uniwersytetu Opolskiego, POL)
Dr. hab. Aleksandra Trzcielińska-Polus (prof. Uniwersytetu Opolskiego, POL)
prof. Peadr., Mgr. Miroslav Vaněk, Ph.D. (Ústav pro soudobé dějiny
AV ČR, v. v. i.)
prof. Dr. Rudolf Wichard (Pädagogische Hochschule Schwäbisch
Gmünd, GER)

Odpovědný redaktor: Mgr. Pavel Krákora, Ph.D.
Technický redaktor: Václav Kotrman

Pro Univerzitu Palackého v Olomouci vydalo Nakladatelství Epoque, s. r. o.
Praha 2017

Vychází dvakrát ročně

Reg. č. : MK ČR E 19778
ISSN 1805-3963

<i>Hynek BÖHM, Nikola KÁRNÍKOVÁ, Tomáš VYMETAL: Výchova k evropanství v českých školách v roce 2017: Mission Impossible?</i>	4
<i>Miluše RAŠKOVÁ, Dominika PROVÁZKOVÁ-STOLINSKÁ, Alena VAVRDOVÁ, Michaela BARTOŠOVÁ: Společenská významnost období dospívání aneb puberta z pohledu žáků primární školy ve Španělsku.</i>	18
<i>Jitka VANDROVCOVÁ: Města na Táborsku po sametové revoluci</i>	39
<i>Aleksandra TRZCIELIŃSKA-POLUS: Das Bild Polens und der polnischen Politik am Beispiel ausgewählter Artikel in den deutschen Medien im Jahr 2017.</i>	71
<i>Jaroslav BUČEK: Manipulácia ako súčasť politických dialógov. Argumentácia a médiá</i>	92

Výchova k evropanství v českých školách v roce 2017: Mission Impossible?¹

Hynek BÖHM, Nikola KÁRNÍKOVÁ, Tomáš VYMETAL

Education Towards Europeanism in Czech Schools in 2017: Mission Impossible?

Abstract: Despite the Czech Republic hugely benefits from its EU membership, there is an euroscepticism on a major rise in the country. The article aims to identify whether there is any cause/or an appropriate answer to this trend in Czech schools and what instruments the teachers have to promote European values and educate towards Europeanism. The authors found out that curricular documents at both national as well as school level mostly provide sufficient space – yet lower than in Poland – to educate towards Europeanism, but the problem is their exploitation by teachers, who often prefer to lead their students towards hard skills than civic competencies and attitudes. Internationalisation and multilingualism in Czech schools are the ways to improve that.

Key Words: Czech education, European values, Citizenship, Euroscepticism, Curricular documents, Teachers

Úvod

Česká republika (ČR) konce roku 2017 je prosperující zemí, jejíž ekonomika zaznamenává optikou hrubého domácího produktu (HDP) jeden z nejdynamičtějších růstů v celé Evropě, jak je zjevné z celoevropských

srovnání prováděných Evropským statistickým úřadem (Eurostat 2017(a), Úroveň nezaměstnanosti je s 2,7 % (údaje z listopadu 2017 – Eurostat 2017(b)) nejnižší v celé EU a průměrná mzda vzrostla za rok 2017 v porovnání s předchozím o 6,8 % na částku 29 050 Kč (ČSÚ, 2017). Vláda ČR při příležitosti 10 let od vstupu ČR do EU na základě studie předních ekonomů (Vláda ČR, 2014) sice konstatovala, že ekonomický přínos členství ČR v EU nelze kvantifikovat zcela přesně, nicméně kvalifikované odhady zmíněné ve studii hovoří o 12–20 % úrovně HDP ČR, což také připouští i odpůrci členství ČR v EU, např. Václav Klaus ml.

Parlamentní volby konané v říjnu 2017 však ukázaly, že pro velkou část českého voličstva tyto přínosy nejsou podstatné. Uprchlíká krize a teroristické útoky prováděné islamisty znejistily velkou část (nejen české) populace, přičemž reakce českých médií a politiků šly spíše vstříc „popltávce po strachu“ nežli k trpělivému vysvětlování toho, co se skutečně děje. Také důsledkem procesu vystoupení Velké Británie z EU se tématem české předvolební kampaně v roce 2017 stalo také vystoupení země z EU a hermetické uzavření hranic jako nejlepšího receptu na získání kontroly nad vlastním územím. Případné vystoupení země z EU by prochod celé země mělo v současnosti jen obtížně dohlédnutelné následky, už jen s ohledem na výrazně omezené možnosti získávání externího financování, které v současnosti představují fondy EU.

Průzkum Eurobarometru, které zjišťují názory Evropanů na aktuální evropská témata, řadí Čechy do skupiny euroskeptičtějších národů již dlouhodobě. Shodují se na neschopnosti politiků a médií vykomunikovat reálné klady a zápory členství ČR v EU, složité realitě tzv. post-faktické společnosti či prohlubování fenoménu uzavřených sociálních bublin (Zelenka, Mládek, Šulek, Korčíš, 2016), kdy různé sociální části společnosti přestávají komunikovat navzájem a pouze prohlubují své existující názory pomocí sdílení obsahu na sociálních sítích, formou elektronické pošty apod. Proto se jakožto mimořádně důležitá v současnosti jeví být role škol a zejména počátečního vzdělávání, kdy a kde se zástupci různých sociálních skupin setkávají společně a jsou také společně vzděláváni.

Proto se autoři rozhodli provést výzkum zaměřený na roli škol při výchově žáků k evropanství. V článku chceme nejdříve představit výsledky zkoumání národních kurikulárních dokumentů (rámcový vzdělávací

program) pro základní školy a střední školy. Pak tým autorů představí výsledky kvalitativního výzkumu, který byl formou dotazníkového šetření proveden na 20 základních školách Libereckého a Zlínského kraj. Článek, představující výsledky ročního výzkumu, by měl přinést odpovědi na to, zdali výuka ve škole přispívá k pocitu větší evropské identity či nikoliv.

Výzkumný tým předpokládá, že evropanství bude v rámci výzkumu i v praxi ve školách zejména součástí výchovy k občanství. Proto by se v průběhu šetření chtěl pokusit ověřit výsledky studie zaměřené na mezinárodní vzdělávání k občanství (International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) provedené mezinárodní asociací pro hodnocení výsledků vzdělávání ve spolupráci s dalšími výzkumnými pedagogickými centry, který ukazuje na velmi nízkou úroveň ochoty českých žáků zapojit se do občanského a politického života, na nízkou důvěru v politiku a její smysl. Z toho plyne obecně nízká připravenost vstupovat do veřejného prostoru a v dospělosti se jakkoliv aktivně účastnit občanského života.

1 Evropanství jakožto předmět výzkumu v českém školství

Výchova k evropanství byla v podmínkách českého školství tématem, jemuž se bylo možné začít věnovat až po společenských změnách, ke kterým došlo po listopadu 1989. Jedním z prvních polistopadových počínů byl článek Jana Průchy (1991), který vyzýval k začlenění výchovy k evropanství a multikulturního vzdělávání obecně do českého vzdělávacího systému. V polovině 90. let bylo evidentní směřování ČR směrem k členství v evropských strukturách, což se také projevilo v produkci didaktických materiálů, učebnic a vědeckých článků ohledně výuky o EU (např. Walterová, 1997, Walterová a Ježková, 2000, v oblasti geografického vzdělávání pak Šindler a Wahla, 1999). Asi nejvíce se publikačně v oblasti evropanství činili autoři z olomoucké UP, pro jejíž pedagogickou fakultu se evropanství stalo jedním z nosných výzkumných témat (např. Mezihorák 2003, Staněk 2007, Dopita 2008), což mělo svůj odraz také ve vydání speciálního čísla odborné revue *Civilia*, kde se v roce 2008 k tématu vyjádřili mj. Dopita, Hampl, Hrachovcová, Kopeček a Krákora. Pozadu nezůstávalo ani autoři z Centra občanského vzdělávání Masarykovy univerzity (Matějka, Hotový a kol., 2012).

Je třeba konstatovat, že výše uvedené autory spojuje proevropský étos a souhlas s reformou, která proběhla v roce 2007 a zavedla dvoustupňové kurikulum založené na národních rámcových vzdělávacích programech (RVP) a školních vzdělávacích programech (ŠVP). Za všechny si dovoluji zmínit Hrachovcovou (2008), která pozitivně hodnotí vznik průřezového tématu Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, čímž RVP program napravuje dosavadní malé zastoupení této problematiky v předcházejících vzdělávacích programech.

Staněk rovněž kvituje podobu průřezových oblastí ŠVP, což ilustruje mj. následující citace „Nynější pojetí více zdůrazňuje aktuálnost výchovy budoucích evropských občanů – zodpovědných a tvořivých osobností vědomých si evropské identity při současném respektování identity národní.“ (2007, s. 87). Je potřeba si uvědomit, že v roce 2007 bylo české členství v ČR vnímáno veřejností výrazně pozitivně. V současnosti se již objevují texty, které jsou se Staňkovým hodnocením v příkrém rozporu a odrážejí rostoucí skepsi vůči českému členství v EU. Např. autoři působící v Institutu Václava Klause mají tendenci označovat multikulturní výchovu obecně za „levicovou doktrínu... jako nástroj propagace hodnot a postojů evropských politických elit. Sama ani nepředstírá, že v sobě nese nějakou znalostní hodnotu. Pro výuku je prvořadá emoční manipulace budoucí generace směrem k pochybnostem či rezignaci na vlastní národní identitu“ (Hlávka, 2017). Oblast multikulturní výchovy, se kterou je evropanství spojováno, je také častým terčem kritiky na webech spojovaných s přívlastkem konspirační – autorovi při hledání slovního spojení „výchova k Evropanství“ nabídl vyhledávač google mezi prvními padesáti odkazy také články na Parlamentních listech, aernetu či syobodných listech.

2 Evropanství v kurikulárních dokumentech

Výzkumný tým se rozhodl do tématu vstoupit analýzou, jak je evropanství zohledněno v kurikulárních dokumentech pro základní a střední školy. Příprava reformy probíhala ve druhé polovině 90. let 20. století a vrcholila celonárodní diskusí „Vzdělávání pro 10 milionů“ a vznikem Národního programu vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knihy). Změna kurikula

započala tvorbou rámcových vzdělávacích programů (RVP) pro předškolní a základní vzdělávání, které byly schváleny v roce 2004. Byly pilotovány na vybraných mateřských a základních školách, na základě pilotáže vyhodnocovány a upravovány tak, aby co nejvíce vyhovovaly praxi. Na tyto RVP navázal postupný vznik RVP pro všechny další vzdělávací obory. Od roku 2005 začaly všechny mateřské a základní školy v zákonem stanoveném dvouletém období připravovat své školní vzdělávací programy a od školního roku 2007/2008 již mateřské a základní školy podle svých ŠVP učí (Gošová, 2011). Gymnázia začala dle svých ŠVP učit o dva školní roky později (tedy 2009/2010), náběh kurikulární reformy pro střední odborné školy byl pak rozložen do čtyř etap, přičemž poslední střední odborné školy začaly spolu se ZUŠ učit dle svých ŠVP od září 2012.

Proces přípravy nových kurikulárních dokumentů vrcholil v době těsně po vstupu ČR do EU, kdy bylo české členství v EU vnímáno pozitivně a nezvratně. Možná i proto zkoumané kurikulární dokumenty na národní úrovni obsahují dostatečný prostor pro výchovu k evropanství. Již text RVP pro základní vzdělávání (RVP ZV, 2017) uvádí jakožto jeden z cílů vzdělávání na 2. stupni ZŠ „...pomáhat žákům získat vědomosti, dovednosti a návyky, které jim umožní samostatné učení a utváření takových hodnot a postojů, které vedou k uvážlivému a kultivovanému chování, k zodpovědnému rozhodování a respektování práv a povinností občana našeho státu i Evropské unie“. Jednotlivé vzdělávací okruhy RVP pak odkazují k příslušnosti k Evropě: Cizí jazyky přispívají k chápání a objevování skutečností, které přesahují oblast zkušeností zprostředkovaných mateřským jazykem. Poskytují živý jazykový základ a předpoklady pro komunikaci žáků v rámci integrované Evropy a světa. Vzdělávací oblast člověk a společnost vybízí k zaměření na utváření pozitivních občanských postojů, rozvoj vědomí příslušnosti k evropskému civilizačnímu a kulturnímu okruhu a podpoře přijetí hodnot, na nichž je budována současná demokratická Evropa, vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět a Člověk a příroda pak rovněž odkazují na příslušnost k Evropě. Důležitou částí RVP jsou průřezová témata, která mají být školami zaváděna do výuky napříč předměty. Evropanství rezonuje v tématu výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

(6.3) a multikulturní výchova (6.4), nicméně má přesahy také do tématu 6.5 Environmentální výchovy a 6.6 Mediální výchova.

Lze říci, že nastavení celého RVP zohledňuje myšlenku evropanství a dává školám dostatečný prostor je do svých ŠVP zohlednit. Obdobná struktura a výrazný akcent na evropanství je také obsaženo v RVP pro gymnaziální vzdělávání, včetně explicitní výzvy k uvažování o uplatnění na trhu práce v evropském kontextu. Nejmenší důraz na evropanství je pak možno nalézt v RVP pro učební obory.

V obdobné době připravilo a uskutečnilo svoji vzdělávací reformu také Polsko. Jakkoli je situace v Polsku v porovnání s tou v ČR v současnosti předmětem daleko větší pozornosti a explicitní kritiky evropských institucí, jsou Poláci daleko spokojenější se členstvím v EU, nežli je tomu u Čechů. I z tohoto důvodu se autorský tým rozhodl zanalyzovat také polské ekvivalent RVP, tzv. programový základ (Podstawa programowa). Polská reforma se částečně podobá té naší. V polském školství také existuje obdobný systém RVP-ŠVP, ale s tím rozdílem, že si školy nemusí (nicméně mohou) vytvářet vlastní ŠVP, ale mohou využít vzorových modelů (Doubrava, 2014).

Polský kurikulární dokument pokrývá jak základní, tak střední školství v jednom dokumentu. Struktura je nicméně velmi podobná tomu českému. Je třeba říci, že je v něm daleko více odkazů na propojení Polska se světem, přičemž odkazů na příslušnost Polska k EU je v textu neporovnatelně více, nežli je tomu u českých RVP. Navíc v rámci výchovy k evropanství Poláci od studentů očekávají daleko větší objem znalostí o principech fungování a činnosti evropských institucí, nežli je tomu v ČR. Možná i tímto akcentem – a tradičně větší připraveností Poláků stěhovat se za prací – je způsoben výrazně pozitivnější přístup Poláků k evropanství.

3 Evropanství na školách samotných

V další fázi se již výzkumný tým zajímal o praktickou podobu výchovy k evropanství na školách. Analyzována byla ŠVP škol z Libereckého (a Mladé Boleslavi) a Zlínského kraje, poté bylo provedeno dotazníkové šetření.

Samotné školní vzdělávací programy zkoumaných škol se v zásadě od sebe příliš neliší, jakkoli se i ve vzorku 20 zkoumaných škol našly výjimky, které svůj ŠVP pojaly ve velmi úsporném módu – což však nevypovídá o tom, že by dotčené dokumenty byly méně kvalitní než ty delší.

Evropanství je k nalezení ve stejných vzdělávacích oblastech, jako je tomu v RVP. Jedinou výjimkou je geografie, kde výzkumný tým naopak našel více odkazů k evropanství, nežli je tomu v RVP. Evropanství je – stejně jako ostatní průřezová témata – rovněž častým tématem projektových dní na školách.

Shrnutí šetření na školách

Otázka z dotazníkového šetření	Shrnutí z odpovědí
Do jaké míry jste seznámen/a s začleněním Evropanství do ŠVP daného předmětu?	Většina dotazovaných je se začleněním tématu do ŠVP seznámena, výjimky rekrutují zejména z řad začínajících pedagogů.
Vyučujete v daném předmětu přímo Evropanství?	Většinou je evropanství vyučováno v rámci výchovy k občanství, dějepisu, zeměpisu a jazyků, přičemž učitelé vnímají jako cílovou skupinu (shodně s textací RVP) – žáky 9. třídy.
Jakým způsobem Evropanství učíte (jak ho začleňujete do výuky)?	Někteří učitelé zařazují téma v rámci projektových dní jako průřezové téma, v rámci konkrétních předmětů (nejčastěji výchova k občanství, dějepis a zeměpis) je pak evropanství probíráno jako téma.
Jaká je časová dotace na výuku Evropanství v daném předmětu?	Zde se odpovědi velmi liší v závislosti na ročníku a konkrétním předmětu, nicméně dotazovaní se shodli na tom, že dotace je dostatečná.
Podle jakých výukových materiálů (zdrojů, pomůcek...) Evropanství v daném předmětu učíte?	Aktivnější z dotazovaných učitel jsou schopni pracovat s internetovými zdroji, videi i prezentacemi, ostatní odkazují na standardní vydavatelské řady učebnic.

Jak velkou míru důležitosti přikládáte otázce Evropanství v daném předmětu?	Odpovědi se většinou pohybovaly v úrovni nižší úrovně významu, pouze učitelé vyšších ročníků výchovy k občanství, dějepisu a (pro autory překvapivě) německého jazyka vnímali význam tématu jako velký
Využíváte při výuce Evropanství mezipředmětové vazby? Pokud ano, jaké?	Nejčastěji byly zmiňovány mezipředmětové vazby mezi dějepisem, výchovou k občanství, zeměpisem a jazyky.
Vnímají nějak dané téma žáci či jejich rodiče? Mění se to v průběhu času?	Učitelé vnímají celospolečenský posun vedoucí k zaujímání více euroskeptických postojů, přičítají to zejména migrační krizi.
Vyučujete Evropanství jinak ve světle změn v nahlížení na Evropskou unii? Například kvůli momentální krizi Evropské unie?	Naprostá většina dotazovaných svůj způsob výuky nezměnila, což je poněkud s podivem a zaslouží si další šetření.
Je časová dotace věnovaná Evropanství dle Vašeho názoru dostatečná?	Zde panuje absolutní shoda, časová dotace je dostatečná.

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníkového šetření uskutečněného v září – prosinec 2017

Dotazníkové šetření svými výsledky potvrdilo vstupní očekávání – nejvíce se tématu věnují učitelé v rámci výchovy k občanství, následování učitelé dějepisu a zeměpisu. Vyučující těchto předmětů rovněž zmiňují největší využívání mezipředmětových vazeb. Evropanství je rovněž tématem pro jazykáře, kteří jej dokáží využít při výuce reálií zejména anglicky a německy hovořících zemí. Z dotazníků bylo možno vysledovat přímou úměru – čím více jazyků, tím více výuky evropanství. Rovněž češtináři se ve vyšších ročnících základních škol a na středních školách v rámci výuky literatury evropanství dotýkají. Téma se – navzdory své průřezovosti – neobjevuje u vyučujících přírodovědných předmětů. Zajímavé je vyjádření tělocvikářů, kteří byli zapojeni do projektů mezinárodní spolupráce: po sportovní akci se žáky ze školy z jiné evropské země se oni sami i jejich žáci cítili být více Evropany.

Vyučující hodnotí evropanství jako důležité téma, jehož časová dotace je ve všech předmětech dostatečná, navíc učitelé spoléhají na svou kompetenci flexibilně reagovat na společenské dění. V dotaznících se rovněž opakovaně objevilo hodnocení evropanství jakožto tématu pro základní školu spíše okrajového, které by mělo být více rozvíjeno na střední škole. Tento názor poměrně výstižně ilustruje skutečnost, že evropanství není v českých školách kladeno na stejnou úroveň jakožto vlastenectví nebo češství. Z dotazníků je také možné vyčíst velkou míru neztotožnění se pedagogů s myšlenkou evropského občanství – některé odpovědi naznačují, že je jim koncept proti srsti a učí jej jen proto, že se výuka daného tématu v ŠVP objevuje.

Dotazovaní učitelé rovněž pozorují změnu ve vnímání tématu mezi žáky i mezi rodiči, očekávaně je tomu zejména vlivem migrační krize. Pouze menší část dotazovaných učitelů však přizpůsobuje této změně svoji výuku.

Dalším důležitým zjištěním z dotazníkového šetření je vazba mezi internacionalizací aktivit školy a evropanstvím. Právě zapojování školy do mezinárodní spolupráce, která bývá častokrát financována z programu Erasmus Plus či z nástrojů podporujících přeshraniční spolupráci, posiluje evropskou dimenzi činnosti školy jak u učitelů, tak i u žáků. Nějaká forma zapojení školy do projektů mezinárodní spolupráce se objevila u větší části ze zkoumaných škol, přičemž nejčastěji do nich bývají zapojeni jazykáři. Nejvíce zmiňovanou iniciativou je v této souvislosti Edison, kdy skupina nejčastěji 8 vysokoškolských studentů z různých zemí světa přijede do České republiky a stráví týden na jedné mateřské, základní či střední škole. Poněkud paradoxní je skutečnost, že většinou pocházejí **studenti** z mimoevropských zemí a velmi oceňují např. výhody volného pohybu v rámci Schengenského prostoru, což českým dětem připomene, že v jiných částech světa je překračování hranice výrazně obtížnější.

Závěry

V úvodu článku je zmíněna poměrně výrazná tradiční euroskepse Čechů, jejichž vlažný postoj k přínosům členství země v EU ještě zvýraznila uprchlická krize. Tento postoj ostře kontrastuje se současnou prosperitou

země, kterou lze přičítat zejména skutečnosti, že jako proexportní otevřená ekonomika vyváží ČR 84,6% své produkce do zemí tvořících EU (ČSÚ, 2017). Přes toto číslo vývoj v roce 2017 ukázal, že tábor příznivců odchodu ČR z EU početně narůstá a případný **Exxit** se stal politickým tématem.

Tento výzkum měl ambici zjistit, **zda**li základní školy vedou své žáky k evropanství, a **jestli** je tato oblast vhodná k dalšímu detailnějšímu průzkumu. Odpovědi jsou nejednoznačné, jakkoli by měly být spíše pozitivní. Klíčový **kurikulární** dokument závazný pro základní školy – tedy rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání – výchovu k evropanství předpokládá. Silný akcent na evropanství je v průřezových tématech RVP, Evropa je pak tématem také v humanitních vzdělávacích oblastech, zejména pak Člověk a společnost, okrajově také v tématu Člověk a příroda, díky přítomnosti humánní části geografie. Je sice potřeba připustit, že v obdobném polském kurikulárním dokumentu kladou naši severní sousedé na evropanství a polskou sounáležitost s Evropou větší důraz, nicméně i tak český RVP poskytuje učitelům solidní základ a legitimizuje výchovu k evropanství. ŠVP zkoumaných škol reflektují RVP a s tématem evropanství pracují.

Při výzkumu na samotných školách se ukázalo, že k výuce evropanství přistupují velmi odlišně. Bylo evidentní, že velké množství dotazovaných se samo s evropanstvím nikterak zásadně neztotožňuje a výuku o něm bere jako povinnost, ke které přistupuje mnohdy formalistickým způsobem. Nejaktivnějšími hlasateli evropanství jsou učitelé výchovy k občanství a cizích jazyků. Zajímavé zjištění je, že se s myšlenkou evropanství nejčastěji ztotožňují a do výuky téma zapojují němčináři. Toto sice může být následek „europeizace“ Německa v posledních 50 letech, nicméně autorský tým se domnívá, že by si toto téma zasloužilo další výzkum.

Z průzkumů je evidentní, že učitelům je stále podstatně bližší **výuka** k češství/vlastenectví než evropanství, které je celou společností přijímáno velmi chladně. Autoři se domnívají, že tento přístup nedává možnost využít všech možností, které členství v EU přináší, a navíc otevírá cestu k šíření dezinformací a fake news, vyplývající také z nedostatečné informovanosti o unijních mechanismech a kompetencích. Proto se autoři domnívají, že na příkladu výchovy k evropanství je v českých školách i na konci roku

2017 možno pozorovat daleko větší akcent na znalosti nežli dovednosti a postoje. Tento obraz je nicméně narušován internacionalizací aktivit škol, které se zapojily do mezinárodní spolupráce. Právě aktivity typu výměn studentů v programech typu Erasmus Plus, příjezdy zahraničních studentů či partnerství škol v rámci iniciativy e-twinning přinášejí učitelům i žákům evropskou dimenzi a pomáhají tak téma evropanství začleňovat do chodu školy přirozeným způsobem.

Výzkum neukázal zaznamenáníhodné rozdíly mezi školami z Libereckého kraje (plus Mladé Boleslavi) a Zlínského kraje. Odlišující se a k tématu aktivněji přistupující školy se vyznačovaly právě internacionalizací svých aktivit – bez ohledu na geografickou polohu v rámci ČR.

Pokud mají školy naplňovat dikci RVP a celá země pokračovat v ambici svého dalšího euroatlantického směřování, je pravděpodobně vytváření podmínek pro internacionalizaci aktivit škol a podporu multilingvismu tím správným krokem. Proto by se zejména ministerstvo školství mělo pokusit o podporu pobídkových programů, které by školám takového projektové aktivity umožnily.

Poznámky:

- ¹ Tento text byl zpracován v rámci realizace projektu SGS-FP-TUL 22/2017 – Výchova k evropskému občanství – mýtus či realita?

Literatura a zdroje:

- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: Zahraniční obchod ČR v roce 2016. Praha 2017. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/zahranicni-obchod-cr-rocni-udaje> [cit. 2017-12-31].
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: Průměrné mzdy – 3. čtvrtletí. Praha 2017. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-3-ctvrtleti-2017> [cit. 2017-12-25].
- DOPITA, M.A. kol.: *Evropská a národní identita*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008.
- DOPITA, M. Proměny občanství. In NOVOTNÝ, Z. (ed.) *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Paedagogica, Civilia IV. Evropská a národní identita*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. s. 7–18.

- DOUBRAVA, L. Polské školství jako skokan roku. In *Učitel'ské noviny*. Praha, 2014. Dostupné z <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv & clanek=7856>, [cit. 2017-12-30].
- EUROSTAT (a). *Newsrelease euroindicators*. Lucemburk, 2017. Dostupné z <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/8444168/2-14112017-BP-EN.pdf/2de0034c-e53f-4bf7-ac31-c553a2ce7de5>, [cit. 2017-12-25].
- EUROSTAT (b). *Unemployment statistics*. Lucemburk, 2017. Dostupné z nezaměstnanost http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics [cit. 2017-12-25].
- GOŠOVÁ, V. *Kurikulární reforma*. Praha, 2011. Dostupné z http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/K/Kurikul%C3%A1rn%C3%AD_reforma [cit. 2017-12-27].
- HAMPL, D. Evropská civilizace. In NOVOTNÝ, Z. (ed.) *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Paedagogica, Civilia IV. Evropská a národní identita*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. s. 19–23.
- HRACHOVCOVÁ, M. Výchova k evropanství jako součást české kurikulární reformy a její odraz v českých učebnicích občanské výchovy. In NOVOTNÝ, Z. (ed.) *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Paedagogica, Civilia IV. Evropská a národní identita*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. s. 25–36.
- HLÁVKA, P. Školství: nová strategie pro multikulturní indoktrinaci. Praha, 2016. In *Neviditelný pes*. Dostupné z http://neviditelnypes.lidovky.cz/skolstvi-nova-strategie-pro-multikulturni-indoktrinaci-pz4-/p_spolecnost.aspx?c=A171109_203058_p_spolecnost_wag, [cit. 2017-12-26].
- KOPEČEK, P. Dvě studie profesora Friedricha Nathera. In NOVOTNÝ, Z. (ed.) *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Paedagogica, Civilia IV. Evropská a národní identita*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. s. 37–40.
- KRÁKORA, P. Vnímání české a evropské identity ve středověku. In NOVOTNÝ, Z. (ed.) *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Paedagogica, Civilia IV. Evropská a národní identita*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. s. 41–56.
- MATĚJKA, O., HOTOVÝ, F.: Výchova k občanství: doplňující koncepce k současnému kurikulu. Brno 2012. Dostupné z http://www.obcanskevzdelavani.cz/uploads/c52399e14b0a5c9fb5c336ab-809830d484d2c7cc_uploaded_cov2012-koncepce.pdf, [cit. 2017-12-28].
- MEZIHORÁK, F. Evropanství a integrace. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003.
- MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ. *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół ponadgimnazjalnych, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego*. Warszawa, 2008. Dostupné z <https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2011/02/zalaczniknr4.pdf> [cit. 2017-12-26].

- PRŮCHA, J. Multikulturní výchova a vzdělávání. *Pedagogika*, 1991, č. 3, s. 269–276. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (úprava 2017)*. Praha: VÚP, 2017. Dostupné z http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2017_verze_cerven.pdf, [cit. 2017-12-26].
- Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: VÚP, 2013. Dostupné z <http://www.nuv.cz/file/159>, [cit. 2017-12-26].
- Rámcový vzdělávací program pro střední odborné vzdělávání*. Praha: VÚP, 2012. Dostupné z <http://www.nuv.cz/t/rvp-os>, [cit. 2017-12-26].
- STANĚK, A. *Výchova k občanství a evropanství*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007.
- ŠINDLER, P., WAHL, A. Evropská unie v geografickém vzdělávání: profesní příprava učitelů geografie České republiky na realizaci evropské dimenze v geografickém vzdělávání: příručka v rámci projektu FRVŠ č. 1632/1999. Ostrava: Ostravská univerzita, 1999.
- Vláda ČR. *Ekonomické vyhodnocení členství ČR v EU po deseti letech*. Praha, 2014. Dostupné z https://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/analyzy-EU/SEZUV-2014-1_Ekonomicke_vyhodnoceni_clenstvi_Ceske_republiky_v_EU_po_deseti_let.pdf [cit. 2017-12-25].
- WALTEROVÁ, E., JEŽKOVÁ, V. *Žijeme v Evropě: průvodce evropskou terminologií pro učitele a studenty učitelství*. Praha: Univerzita Karlova, 2000.
- WALTEROVÁ, E. *Objevujeme Evropu: kniha pro učitele*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1997.
- ZELENKA, J., MÁLEK, T., ŠULEK, M., KORČIŠ, Š. Češi v zajištění sociálních bublin. Praha 2016. Dostupné z <https://www.lidovky.cz/bublinsky.aspx> [cit. 2017-12-25].

Kontakt na autory příspěvku:

Mgr. Hynek Böhm, Ph.D.
Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Katedra geografie
Univerzitní náměstí 1410/1
461 17 Liberec
e-mail: hynek.bohm@tul.cz

Mgr. Nikola Kárníková
Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Katedra geografie
Univerzitní náměstí 1410/1
461 17 Liberec
e-mail: nikola.karnikova@tul.cz

Mgr. Tomáš Vymětal
Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Katedra geografie
Univerzitní náměstí 1410/1
461 17 Liberec
e-mail: hynek.bohm@tul.cz

Společenská významnost období dospívání aneb puberta z pohledu žáků primární školy ve Španělsku

Miluše RAŠKOVÁ, Dominika PROVÁZKOVÁ-STOLINSKÁ,
Alena VAVRDOVÁ, Michaela BARTOŠOVÁ

Social Significance of Adolescence: Puberty in the Viewpoint of Primary School Pupils in Spain

Abstract: What is the level of knowledge about puberty by primary school pupils from selected countries (the Czech Republic, China and Spain) at present? This question was a basic focus of exploring the projects that were continuously established. In this text we answer the question: What level of knowledge about puberty is shown by selected pupils in primary school in Spain? The contribution is a description of a research survey that we have implemented in Spain. The topic of the level of knowledge about puberty in primary school pupils is contextually related to our realized empirical researches (research projects IGA_PdF_2015, IGA_PdF_2017, lead researcher assoc. Prof. Miluše Rašková, Ph.D.). This text describes only a specific selected topic that is a part of the wider context of research. We have used the didactic test of knowledge as a research method and descriptions as a descriptive method of exploring facts. The survey results from selected pupils at the Madrid primary school have revealed a high level of knowledge about puberty in almost all items surveyed.

Key Words: Pre-puberty, puberty, Physical and psychological changes in puberty, The European and world context, Knowledge of puberty, Social significance, Testing and pupils' knowledge

Úvod

Problematika puberty se dotýká široké oblasti lidského života a je určena pro současný i budoucí život. Všechny děti potřebují být včas adekvátně připraveny na životní etapu puberty, a to na všechny změny, vztahy a souvislosti, které s touto etapou souvisejí. Být připraven či připravena na pubertu včas znamená, že děti mají získat potřebné znalosti o ní už před jejím nástupem. Tedy v období prepuberty, kdy jsou žáky primární školy (tj. 1. stupně základní školy).

Prepuberta je často definovaná jako přechod od dětství k dospívání a označovaná jako předcházející období puberty. I když se u řady odborníků setkáváme s nejednotným názorem na vymezení věku dětí při určování jednotlivých fází prepuberty a následně puberty, můžeme konstatovat, že věková hranice pro prepubertu je stanovená zpravidla od osmi až jedenácti let, pro pubertu od jedenácti až patnácti let. Prepuberta neboli prepubescence je podle odborníků charakteristická tím, že se u dětí vyskytují začínající první náznaky pohlavního dospívání, objevují se první sekundární pohlavní znaky (např. u dívek se po 9. roce života zvedá prsní žláza, u chlapců začíná první růst penisu a varlat) a také tím, že se projevuje výrazný růst do výšky. Prepuberta končí nástupem menarche u dívek a u chlapců první emisí semene (noční polucí). Obecně platí, že v období prepuberty existují mezi dětmi obrovské rozdíly ve vývoji tělesném i duševním a jedná se o období společné přípravy na pubertu. Z hlediska sexové diference trvá podle řady odborníků prepuberta u dívek asi v rozmezí od 11 do 13 let a u chlapců probíhá fyzický vývoj o 1 až 2 roky později.

Je třeba si uvědomit, že děti jsou v období prepuberty velmi citlivé na jakékoliv odchýlení od stanovených norem. Pozorují se mezi sebou, srovnávají se a přemýšlejí o sobě, o svém těle, uvažují, jestli jsou „v normě“ či nikoliv. Proto je pro děti důležité, abychom jim vysvětlili, že se každý vyvíjí svým vlastním způsobem a tempem a proč tomu tak je. V očích dětí mohou být různé odchylky vnímány jako zárodky pocitu méněcennosti, ba dokonce jako základy možných budoucích nemocí. Dále je potřeba věnovat pozornost tomu, že děti jsou v období prepuberty ještě velmi důvěřivé a často nedokážou rozpoznat nebezpečnou situaci

vůči jejich osobě. Bohužel je známo a potvrzeno, že se děti v tomto věku stávají terčem pro sexuální zneužití.

Řada odborníků poukazuje na fakt, že až do nástupu puberty je u dětí sexualita označována jako „klidová“ po biologické i psychologické stránce. I když děti v prepubertě rády navazují vztahy s vrstevníky a vznikají trvalejší kamarádké vztahy, citově se sdružují více s jedinci téhož pohlaví, ba dokonce své vrstevníky opačného pohlaví mohou přechodně podceňovat. Prepubescenti už tak „nechrlí“ otázky spojené se sexuální tematikou, často se rozmýšlejí, mají-li se zeptat či nikoliv. Odborníci tvrdí, že v šesti letech se u dětí vyvine „signál“, který je varuje před tématy, jež dospělí považují za nepříjemné nebo dokonce za nepřijatelné. Pak děti raději neříkají nic nebo nedělají věci, které by jim mohly způsobit nepříjemnosti. Pokud se děti neptají, neznamená to, že je tato problematika nezajímá! Dítě může být zvědavé na řadu otázek spojených se sexualitou, ale nemusí svůj zájem vyjádřit slovně.

Obecně platí, že žáci by si už měli uvědomovat odpovědnost za své chování, měli by dokázat rozpoznávat nebezpečí, které je ohrožuje, měli by si osvojovat způsoby bezpečného chování v různých situacích. Vedle základních poznatků o pubertě a dalších poznatcích například o jednotlivých částech lidského těla včetně reprodukčních orgánů, o anatomicko-fyziologických a psychosociálních aspektech lidské sexuality atd. si žáci musí vytvářet etické postoje k sexualitě a dokázat se vyvarovat rizikovým formám sexuálního chování. Většina informací je vždy všeobecné povahy (např. puberta, tělesný vzhled, vývoj člověka, rozmnožovací orgány, asertivní chování apod.) a tvoří neoddelitelnou součást všeobecných znalostí. Z pedagogického i psychologického hlediska přispívají znalosti z oblasti sexuální výchovy, kam je zařazena puberta, k celistvosti rozvoje osobnosti.

Jakou úroveň znalostí o pubertě vykazují žáci primární školy z vybraných zemí (Česká republika, Čína a Španělsko) v současnosti? Tato otázka byla základním předmětem zkoumání projektů, které na sebe kontinuálně navázaly (výzkumné projekty IGA 2015, IGA 2017) a v této stati přinášíme informace o znalostech o pubertě u vybraného vzorku žáků primární školy ve Španělsku.

1 Teoretická východiska problematiky o pubertě

Problematika prepuberty a puberty souvisí s obdobím, které je známé pod pojem pubescence a v širším pojetí jako dospívání. Všechny uvedené pojmy jsou z psychologického hlediska definovány různě. Shrňme-li názory odborníků, pak můžeme v obecném slova smyslu konstatovat, že období dospívání je široce vymezenou životní etapou. Na jedné straně je tato životní etapa ohraničena tzv. prvními známkami pohlavního zrání včetně tělesného růstu, na straně druhé dovršením reprodukční schopnosti, tj. plné pohlavní zralosti a dovršením tělesného růstu. Pohled na období dospívání ovšem nesmíme sledovat pouze z biologického hlediska, které je zmíněno výše, ale také z hlediska psychických změn, které probíhají současně s biologickými změnami. Paralelně se změnami biologickými a psychickými dochází též k sociálním změnám, tj. k novému sociálnímu zařazení. Všechny změny, které probíhají v období dospívání, jsou označovány pojmem pubertální.

Celé dospívání je zpravidla rozčleněno na dvě období, a to (volně upraveno podle Langmeiera a Krejčířové, 2006) na období pubescence (přibližně od 9–11 let do 15 let) s fází prepuberty jako první pubertální fáze a s fází vlastní puberty jako druhé pubertální fáze; a dále na období adolescence (přibližně od 15 do 22 let). V souvislosti s uvedeným členěním je nutné připomenout, že celé období dospívání je v odborné literatuře různě členěno. Nejčastěji se vyskytuje dělení na dvě nebo tři etapy. Pokud se jedná o rozdělení na dvě etapy, které jsme využili výše v textu, autoři zde uvedli fázi puberty s prepubertou a adolescencí. Jde-li o členění na tři období, pak autoři zpravidla uvádějí prepubertu, pubertu a následně adolescenci.

Puberta je fází, ve které se završuje dosažení reprodukční schopnosti a následuje po prepubertě. Pubertu lze označit za zásadní hormonální proces fyzických změn v souvislosti s výrazně se měnící psychikou, a to s uvědoměním si vlastní osobnosti (Langmeier a Krejčířová, 2006, Vágnerová, 2000 aj.). Období průběhu vlastní puberty se podle odborníků vymezuje ve věkovém rozpětí asi 13–15 let. Vlastní reprodukční schopnosti dívky i chlapci dosahují až později, dívky po výskytu pravidelného ovulačního cyklu tj. s pravidelnou menstruací a chlapci po dokončení

vývoje hlavních sekundárních pohlavních znaků. Dítě se tedy mění na dospělého jedince, jenž je z biologické stránky zralý k reprodukci čili rozmnožování. Tento proces lze označit za dospívání. V pubertě signály požadovaných hormonálních změn odcházejí z mozku do pohlavních orgánů, které stimulují produkci růstu, funkce a dalších změn v mozku a orgánech. V součinnosti s hormonálním procesem fyzických změn obou pohlaví, kdy dozrávají pohlavní orgány a začínají produkovat pohlavní hormony (spermie nebo vajíčka), dochází ke změnám tělesné struktury.

U obou pohlaví je v období puberty růst zpomalován až úplně zastaven. V tomto období dochází v rámci změn v tělesné struktuře k vytváření sekundárních pohlavních znaků, ke kterým patří:

- růst ochlupení v podpaží u obou pohlaví,
- u dívek růst ochlupení ve stydké oblasti, u chlapců růst ochlupení na šourku,
- u dívek zaoblování těla do ženských tvarů a růst prsou,
- u chlapců zaoblování těla a růst svalů,
- u chlapců počátek růstu vousů a mutace (změna hlasu).

Puberta může být provázena u obou pohlaví patrnými kožními změnami, zejména vznikem akné.

V období puberty nedochází pouze ke změnám fyzickým, ale výrazně se mění také psychika, a to s uvědoměním si vlastní osobnosti. Puberta je obdobím fáze hledání i vytváření si vlastní identity. Významným prvkem v životě se stává ideál, který si jedinec vytvořil a který často napodobuje, stejně jako profesní role, k níž svou volbou a následným studiem směřuje. Projevem psychických změn v pubertě je odmítnutí podřízené role, čím se mění sociální role jedince a projevuje se jako výpady proti autoritám, včetně rodičů a učitelů. Mění se vztah ke škole i k učiteli, kdy už učitel není pojímán jako formálně daná autorita, ale jen v případech, kdy něčím imponuje. Obecně platí, že dospívající chtějí spolurozhodovat o věcech, které se jich týkají, začínají kriticky hodnotit rodiče a dospělé.

Na významu dospívajícího nabývá trávení volného času. Touží trávit čas mezi vrstevníky, vrstevnická skupina slouží jako opora dospívajícího. Dále dochází k formování citových vztahů i oblasti lásky a zamilovanosti.

Pro někoho se může stát puberta impulzem k tvorbě uměleckých projevů (například malování, psaní, skládání hudby atd.), k četbě složitějších literárních děl, k zájmu o atraktivní sporty, k zájmu o tajemno, romantiku, přírodu a jiné aktivity.

Pubescenti v pubertě bývají emočně labilnější, často se jejich reakce mohou jevit jako neodpovídající svou přiměřeností dané situaci. Mění se i jejich sebehodnocení, bývají vztahovační a celkově zranitelnější. Podle psychologů (Langmeier a Krejčířová, 2006, Vágnerová, 2000 aj.) je emoční nevyrovnanost primárně důsledkem hormonálních změn a sekundárně k nevyrovnanosti mohou přispívat též změny v oblasti psychiky a mezilidských vztahů. Dále psychologové upozorňují na fakt, že se v pubertě mění i způsob myšlení. Jedinci v pubertě začínají uvažovat hypoteticky-tj. na úrovni formálních logických operací (čili o pouhých možnostech) a tato změna se projevuje v celkovém přístupu nejen ke světu, ale i k sobě samému. Z tohoto důvodu mají sklon považovat svoje myšlenky za výjimečné.

2 Puberta jako významný prvek sexuální výchovy v kontextu evropské a světové dimenze

Puberta jako integrální součást sexuální výchovy se stala součástí školního vzdělávání v České republice stejně jako je tomu v zahraničí, a to i v zemích s výraznějším vlivem církvi. Liší se však celkovou koncepcí, obsahem, formou, ale i věkem žáků, kteří mají být v těchto otázkách vzděláváni. V mnohých systémech zahraničního školství už sexuální výchova pozbyla svůj jediný význam, který spočíval v poučení před nežádoucím těhotenstvím a v prevenci AIDS. Rozšířila se do dalších forem informovanosti a osvěty, byl důrazně vyjádřen požadavek na odbornou kvalifikaci učitelů. Sexuální výchova má v současných evropských systémech základního vzdělávání mnoho společných prvků, které lze shrnout do následujících bodů (Rašková, 2008):

- Sexuální výchova zpravidla patří do povinné součásti vzdělávání v základní škole. Nevyučuje se prostřednictvím samostatného vyučovacího předmětu, je implementována do všech vyučovacích předmětů (včetně náboženství). Realizuje se na základě koedukace, při které musí učitel

respektovat věkové a individuální zvláštnosti žáků a využívat specifické metody, formy a prostředky. Uskutečňuje se pravidelně v průběhu školního roku nebo nepravidelně v blocích.

- Vychází ze z předpokladu, že prvotní úlohu v sexuální výchově má rodina. Škola (resp. učitel) může pouze obohacovat, doplňovat, rozvíjet či podporovat správné výchovné působení rodiny a rozhodně musí respektovat její požadavky.
- Je kladen důraz na požadavek odborné (zejména metodické) připravenosti učitele k sexuální výchově.
- Na sexuální výchově se podílí řada dalších společenských subjektů (různé organizace, nadace, speciální centra, síť poradenských zařízení aj.).

Evropská dimenze sexuální výchovy nevybočuje od dimenze světové. Například v Asii (v Izraeli) se sexuální výchova stala součástí edukačních programů ve školách obdobně jako v některých státech Evropy. Mezi prvními si ji osvojily edukaci ve školních podmínkách skandinávské země, dále v roce 1968 Německo a v roce 1970 Rakousko. V poslední dekádě 20. stol. pokračovala do Francie, Spojeného Království a dalších západoevropských zemí, postupně se začala dostávat do jižní Evropy, především Portugalska a Španělska. V Portugalsku byl vydán v roce 1984 zákon o zavedení sexuální výchovy do škol, reálná výuka (obdobně jako ve Španělsku) se však značně liší v různých částech země kvůli silnému vlivu a odporu církve.

V americkém školství se souběžně s výukou sexuální výchovy realizuje osvětová kampaň, na které se školy spolupodílejí. Sexuální výchova je zaměřená zejména na informace o pohlavních chorobách a rizicích promiskuitního chování včetně prevence AIDS. Jednotlivé státy mají zpracované vlastní osnovy pro sexuální výchovu, kterou podpořila většina americké populace. Například v čínském školství došlo v nedávném období k razantní změně, a to vlivem zavedení nového předmětu – sexuální výchovy. Sexuální výchova se začala povinně vyučovat na některých čínských základních školách převážně v Pekingu a Šanghaji a povinné kurzy se stejnou tematikou zavedly dokonce i některé z čínských univerzit. V tradiční čínské společnosti, kde se o sexu a sexuální výchově

většinou nehovoří, tento nový předmět ve školní edukaci vyvolal vášnivou debatu. Čínské ministerstvo školství se ale brání a tvrdí, že sexuální výchova je nejlepším způsobem, jak děti chránit.

Řada nejen evropských států je akreditovaným členem Mezinárodní federace plánovaného rodičovství (International Planned Parenthood Federation ve zkratce IPPF), která vytyčuje kontext lidských práv a uskutečňuje svůj mandát v oblasti sexuálního a reprodukčního zdraví. IPPF vymezuje sexuální práva, angažuje se za právo na svobodu a osobní bezpečnost, zahrnuje požadavek podnikat ve spolupráci s ostatními akce, které podporují, aby tato práva v jednotlivých zemích byla uznána a realizována. Také Světová zdravotnická organizace (WHO) vytvořila v roce 2010 dokument (Standards for Sexuality Education in Europe, 2010), který má za cíl přispět k zavedení komplexní sexuální výchovy od narození. Předkládá přístup založený na chápání sexuality jako oblasti lidského potenciálu, pomáhá dětem a mladým lidem rozvíjet základní schopnosti, které jim umožní svobodně se rozhodnout o své sexualitě a svých vztazích v různých vývojových stupních. Současně podporuje žít svůj sexuální život naplňujícím a zodpovědným způsobem, buduje schopnosti ochrany před možnými riziky.

Puberta je významným prvkem sexuální výchovy (Rašková, 2008, 2013), která tvoří důležitou součást komplexní výchovy dítěte. V 21. století patří sexuální výchova mezi nepostradatelné integrální součásti edukačního procesu žáků základní školy, má interdisciplinární charakter a je koncipovaná jako součást rozvoje pozitivního lidského citění a mezilidských vztahů v rámci záměrné, cílevědomé činnosti učitele a žáka (viz RVP ZV). Sexuální výchova probíhá ve třech úrovních, kognitivní a informativní úroveň představuje rovinu poučení, tj. rozumovou linii v podobě nejzákladnějších informací, znalostí, dovedností a návyků.

Puberta není nic neobvyklého, ale je to normální projev lidského vývoje. Jedná se o životní fázi řady změn, které neovlivní jen jedince samotného, ale celé jeho okolí. Pubescent má velmi těžkou roli, neboť se mění jeho tělo, psychika, vnímání okolí, ale i sebe sama. S tím vším, ale i mnohými dalšími změnami se každý člověk musí nějak vyrovnat. Není tedy překvapující, že toto období je pro mnohé velmi bouřlivé a konfliktní. Protože každý člověk je originál, má své vlastní vzorce

chování a jednání. Díky tomu se také puberta u každého z nás projevuje jinými příznaky, v jinou dobu. Je tedy velmi obtížné najít nějaké obecně platné závěry.

3 Pojem puberta jako znalostní faktor u žáků primární školy ve Španělsku

Sexuální výchova probíhá na třech úrovních (Rašková, 2008 aj.). Kognitivní a informativní úroveň představuje rovinu poučení (tj. rozumovou linii v podobě nejzákladnějších informací, znalostí, dovedností a návyků). Emocionální a vztahová úroveň vyjadřuje rovinu vzoru (tj. linii sociální v podobě vztahů, zkušeností, vzorů, sociálního učení prostřednictvím napodobování). Úroveň dovedností, návyků a chování představuje rovinu vztahu (tj. linii citových vztahů v podobě kvalitního citového zázemí a vztahů mezi lidmi). Jednotlivé roviny se vzájemně propojují, nemohou existovat izolovaně, ani nelze žádnou vynechat. Citové vztahy dítěte tvoří základnu, na kterou navazují jeho vzory chování a pak jsou tyto modely chování pilířem pro získávání sexuálního poučení. Na utváření všech rovin se spolupodílí řada komponentů, rodina, škola, vnější svět kolem dítěte atd.

Kognitivní a informativní úroveň průběhu získávání znalostí o pubertě reprezentuje rovinu poučení a vyjadřuje množství a kvalitu informací, tj. znalostí, které má žák získat či které již získal. Kognitivní úroveň, která tvoří základní pilíř obecného vzdělání každého člověka, budeme testovat. Znalosti jako ekvivalent vědomostí (Janík, 2005) představují souhrn nabytých poznatků získaných v procesu učení a vyjadřují určitou informovanost žáků. Žáci mají na informace o pubertě nejen právo, ale stávají se pro ně také mimo jiné zdrojem prevence před možnými riziky.

Jak jsme již uvedli v úvodu, v tomto textu přinášíme odpověď na otázku: Jakou úroveň znalostí o pubertě vykazují vybraní žáci primární školy ve Španělsku? Příspěvek je deskripcí výzkumného šetření, které jsme realizovali ve Španělsku. Téma úrovně znalostí o pubertě u žáků primární školy kontextuálně souvisí s našimi realizovanými empirickými výzkumy (výzkumné projekty IGA_PdF_2015, IGA_PdF_2017; hlavní řešitelka doc. PaedDr. Miluše Rašková, Ph.D.). Tento text popisuje pouze

specifické vybrané téma, které je součástí širšího kontextu výzkumu (Česká republika, Čína, Španělsko).

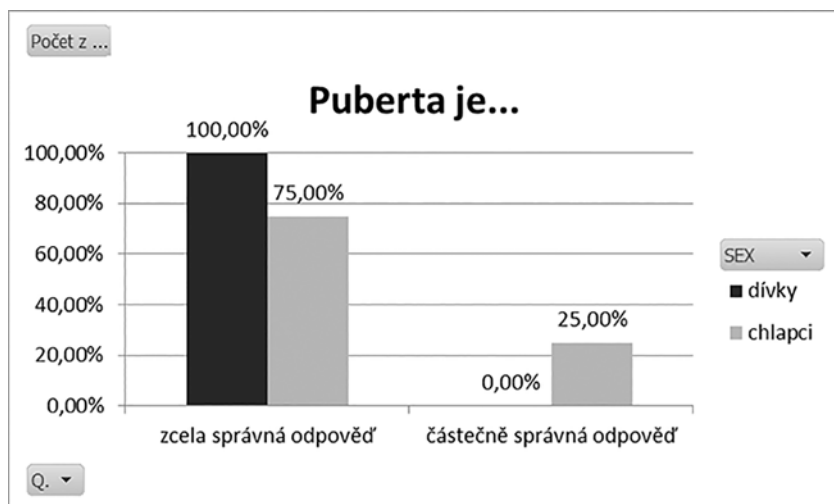
Didaktický test znalostí (Gavora, 2000, Hendl, 2006, Chráska, 1999, 2007) jsme využili jako výzkumnou metodu ke zjištění znalostí o pubertě u žáků primární školy. Deskripce jako popisnou metodu zkoumání skutečností. Úroveň znalostí o pubertě ověřovalo 9 testových úloh s volnou odpovědí. Sběr dat proběhl na podzim roku 2017 ve Španělsku na soukromé základní škole v Madridu náhodným výběrem. Výběrovou skupinu žáků tvořilo 14 dívek a 12 chlapců, celkem 26 žáků primární školy s věkovým průměrem 10,85 let. Obsah testových úloh byl zaměřen na pojem puberta, jak žáci pubertu definují (testová úloha 1); zda si uvědomují, v kolika letech může u chlapců a dívek začít a končit (testové úlohy 2-5). Dále byl obsah testových úloh zaměřen na znalost změn tělesných znaků v pubertě u chlapců (testová úloha 6) a dívek (testová úloha 7), na znalost dalších jiných změn, ke kterým v pubertě dochází (testová úloha 8), a na význam puberty v životě člověka (testová úloha 9). Jednotlivé odpovědi žáků byly kódovány podle úrovně správnosti, a to zcela správná odpověď, částečně správná odpověď, nesprávná odpověď a bez odpovědi.

V další části této kapitoly jsme prostřednictvím grafického znázornění ukázaly výsledky vybrané skupiny žáků primární školy z Madridu, tj. jakou úroveň znalostí o pubertě tito žáci prokázali.

Tabulka 1. Přehled respondentů (Madrid)

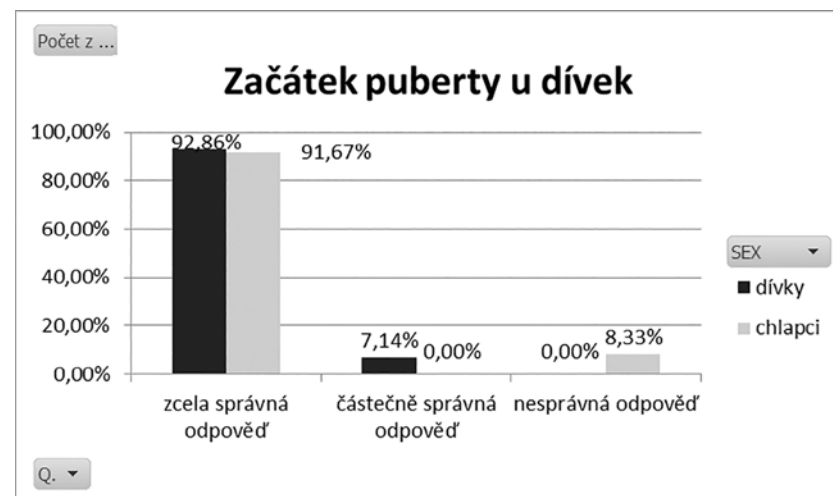
Respondenti	Počet	Průměrný věk
dívky	14	10,86
chlapci	12	10,83
Celkem	26	10,85

Je potěšitelné, že respondenti v převážné většině identifikovali pubertu správně, tj. jako dovršení dosažení reprodukční schopnosti (viz níže graf 1). Pouze chlapci na rozdíl od děvčat vykazovali částečně správnou odpověď (25 %).

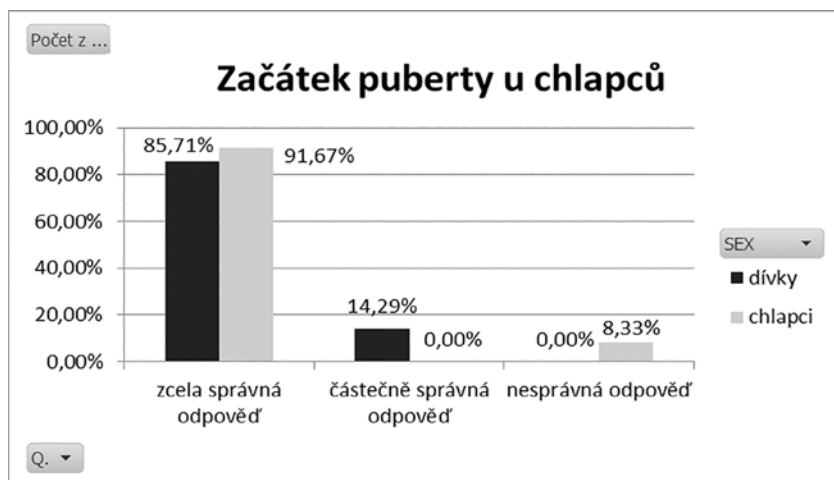
Graf 1. Definování puberty

Období začátku puberty u chlapců a dívek (viz níže grafy 2,3) respondenti nejčastěji identifikovali zcela správně. Částečně správné odpovědi se vyskytly v nízkém procentu, ale byly zaznamenány i nesprávné odpovědi u chlapců k začátku puberty u obou pohlaví (8,33%). Chlapci označili jako začátek puberty u obou pohlaví věk nižší, a to 8–9 let.

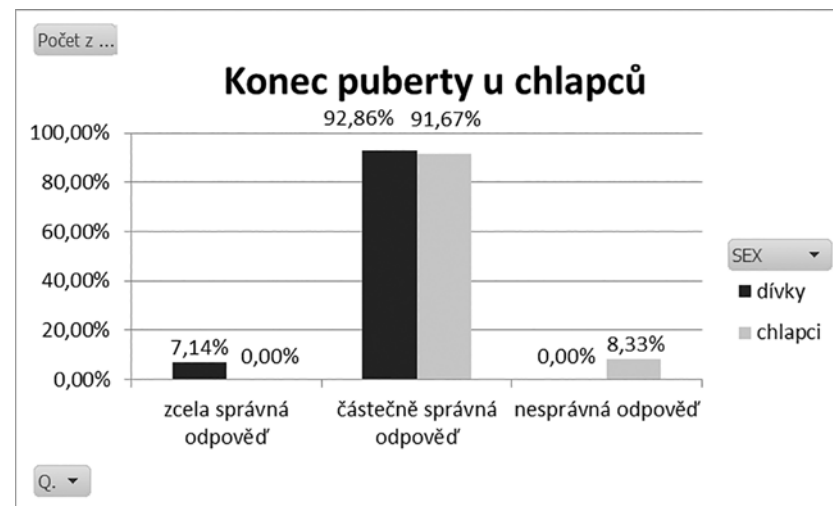

Graf 3. Začátek puberty u dívek – věk

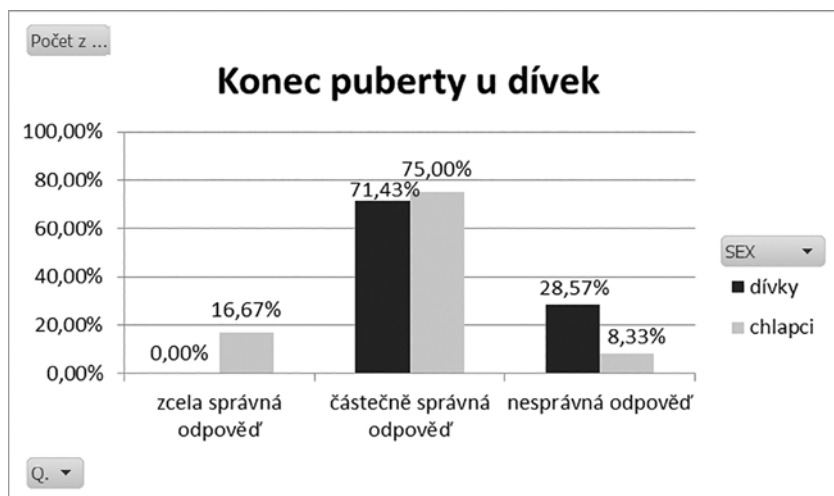
Období ukončení puberty u chlapců a dívek (viz níže grafy 4,5) respondenti nejčastěji identifikovali částečně správně, kdy se v odpovědích chlapců a dívek vyskytoval vyšší věk pro konec puberty (17–19 let), než je běžný dle uvedené věkové hranice českých psychologů.

Graf 2. Začátek puberty u chlapců – věk

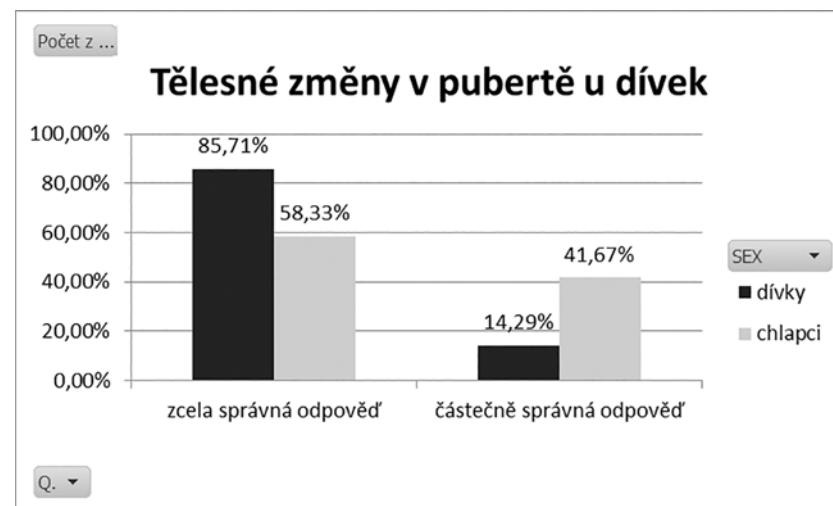

Graf 4. Konec puberty u chlapců – věk

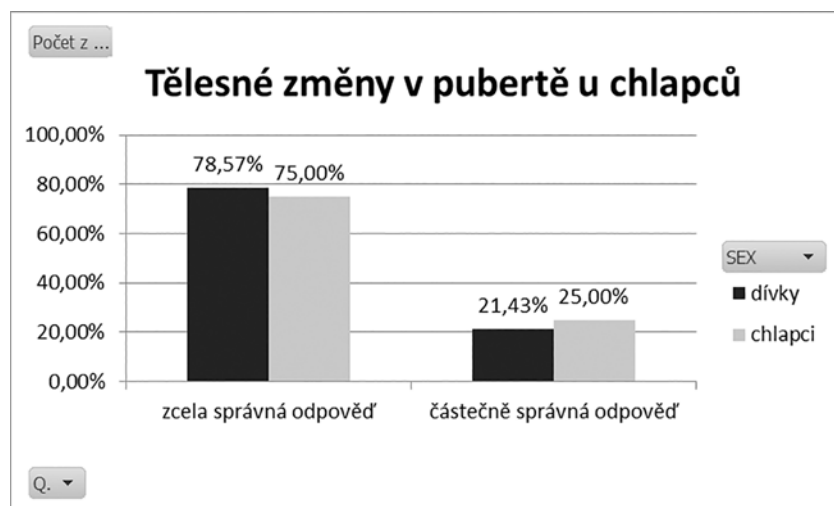
Graf 5. Konec puberty u dívek – věk

V oblasti identifikace tělesných změn v pubertě u chlapců i dívek (viz níže grafy 6,7) se respondenti orientovali v nejčtenějších odpovědích zcela správně, popřípadě částečně správně, přičemž správnost odpovědí čteněji vyjádřily dívky.

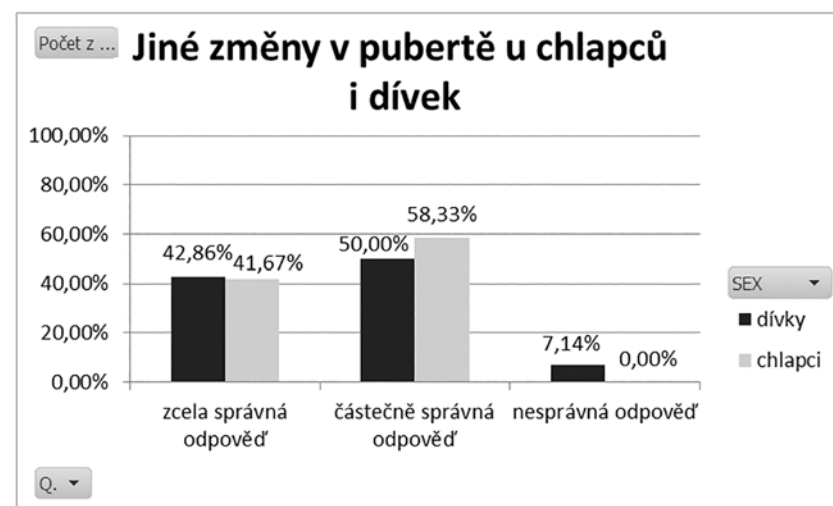

Graf 7. Identifikace tělesných změn v pubertě u dívek

Jiné změny v pubertě u chlapců i dívek (viz graf 8) si respondenti uvědomují, což je velmi potěšitelné, neboť se v tomto období nejedná jen o zásadní hormonální proces fyzických změn, ale také se výrazně mění

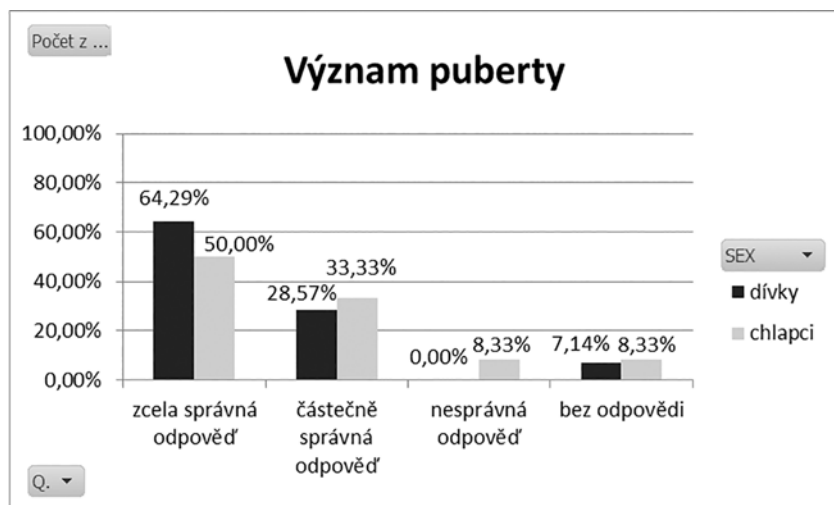

Graf 6. Identifikace tělesných změn v pubertě u chlapců

Graf 8. Identifikace jiných změn v pubertě u chlapců a dívek

psychika, a to s uvědoměním si vlastní osobnosti. I když nejčteněji převažují z pohledu chlapců i dívek částečně správné odpovědi, správnost je podpořena oběma pohlavími nezanedbatelnými zcela správnými odpověďmi dívek (42,86 %) i chlapců (41,67 %) oproti velmi nízkému procentu nesprávných odpovědí z pohledu dívek (7,14 %).

Graf 9. Význam puberty pro život

Význam puberty pro život si respondenti uvědomují, což vyplynulo z jejich správných či částečně správných odpovědí (viz graf 9). U této položky jako u jediné některé respondenty nevedli odpověď, a to chlapci (8,33 %) i dívky (7,14 %). Nesprávnou odpověď uvedli jen chlapci (8,33 %).

Diskuse a shrnutí:

Výsledky šetření u vybraných žáků primární školy z Madridu přinesly zjištění o vysoké úrovni znalostí o pubertě, a to v téměř ve všech zjišťovaných položkách. Respondenti se orientovali v pojmu puberta, který dokázali správně identifikovat ve významu dovršení dosažení reprodukční schopnosti. Respondenti prokázali znalosti o časovém období průběhu puberty s výjimkou jejího možného ukončení, kdy toto časové rozpětí uvedli až do věku 17–19 let. Čeští psychologové fázi ukončení puberty zpravidla vymezují věkem 15 let a následnou fázi označují jako

období adolescence, která trvá přibližně do věku 22 let a vyznačuje se dosažením plné reprodukční zralosti, dokončováním tělesného růstu a zásadní změnou sebepojetí. Respondenti se správně orientovali v problematice tělesných změn, resp. změn tělesné struktury prostřednictvím výčtu vytvářených sekundárních pohlavních znaků, ke kterým dochází v součinnosti s hormonálním procesem fyzických změn obou pohlaví, kdy dozrávají pohlavní orgány a začínají produkovat pohlavní hormony. K jiným změnám, ke kterým dochází v pubertě, respondenti přiřazovali i měnící se psychiku, nejčastěji projevy odmítnutí podřízené role, čím se mění sociální role jedince a projevuje se jako výpady proti autoritám, včetně rodičů a učitelů. Význam puberty pro život každého člověka respondenti dokázali správně identifikovat, i když ještě plně nedokáží spojovat významově komplex biologických a psychosociálních změn, tj. biologické hledisko a jeho význam pro budoucí reprodukční život v kontextu s dalšími změnami.

Závěr

Sexuální výchova, do které problematika puberty patří, je v obecné rovině často napadána částí rodičovské i jiné veřejnosti se zdůvodněním, že je zejména ve škole zbytečná a neúčinná. Komplexní sexuální výchova včetně problematiky o pubertě má mít těžiště v rodině, nelze však zaručit, že v ní žák bude získávat (pokud nebude tabuizována) subjektivně i společensky žádoucí znalosti, postoje a chování z nejširší oblasti sexuálního chování. Děti se také setkávají se sexuální tematikou z jiné sféry svého života např. prostřednictvím médií zejména televize, rádia, internetu, ale i plošných reklam, knih a časopisů. Tyto zdroje mohou poskytnout dítěti nejen množství nejrůznějších obrazových a textových informací, ale i motivy k napodobování hrdinů. Není třeba připomínat, jakou roli by v těchto případech měli hrát nejen rodiče, ale všichni, kteří se spolupodílejí na výchově dítěte.

O významné roli učitele v pozici edukátora žáka či žákyně primární školy nelze diskutovat. Garance sexuální výchovy ve škole mimo jiné vyplývá z požadavku odbornosti, a to vzhledem ke specifickým pedagogicko-psychologickým zvláštnostem žáků (Langmeier, Krejčířová,

2006, Vágnerová, 2000 aj.) a nutnosti respektování humanizačních kritérií a etických zásad. I když je všeobecně známo, že problematika puberty má mít těžiště zejména v rodině, nelze však zaručit, že v ní dítě bude získávat (pokud nebude tabuizována) subjektivně i společensky žádoucí vědomosti, postoje a chování z nejšířší oblasti sexuálního chování. Rodiče, ale také učitelé mají často zábrany v komunikaci s dítětem o sexuální problematice (Rašková, 2013; Rašková, Provázková Stolinská, 2017 a, b; Rašková, Provázková Stolinská, 2015; Provázková Stolinská, Rašková, 2015; Rašková, Provázková Stolinská, Vavrdová, 2015; Provázková Stolinská, 2015; Štěrbová, Rašková 2014 aj.), jež bývají spojeny s osobnostní nepřipraveností získanou životní zkušeností, kdy u nich sexuální výchova zpravidla absentovala.

Vzhledem k tomu, že žáci vnímají pubertu jako normální, přirozený jev a projevují zájem dozvědět se o ní více (Rašková, Provázková Stolinská, 2017 a, b; Rašková, Provázková Stolinská, 2015; Provázková Stolinská, Rašková, 2015; Rašková, Provázková Stolinská, Vavrdová, 2015; Provázková Stolinská, 2015), je žádoucí, aby tvorba znalostí a komunikace o ní probíhala kontinuílně a věcně správně. Kamarádi či spolužáci nejsou kompetenčními zdroji informací, neboť není z jejich strany zaručena relevantnost vytváření znalostí. Kamarádi či spolužáci také nedevedou pubertu chápat v kontextu všech změn, vztahů a souvislosti, které s touto etapou souvisejí. Škola má za úkol vytvořit nejen znalosti o pubertě, ale též položit základy postojů a směrů pro rozhodování. Učitel by měl být schopen komunikovat o pubertě se svými žáky i přes všechna úskalí vyplývající z případné osobnostní nepřipravenosti. Učitel by neměl být nikdy bezradný ve své profesi tak, jak mohou být rodiče při tvorbě znalostí i komunikaci s dítětem o pubertě.

Literatura:

- GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000.
- HENDL, J. *Přehled statistických metod zpracování dat. Analýza a metaanalýza dat.* Praha: Portál, 2006.
- Charta sexuálních a reprodukčních práv IPPF.* Překlad mezinárodního dokumentu IPPF. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, 1997.

- CHRÁSKA, M. *Didaktické testy.* Brno: Paido, 1999.
- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu.* Praha: Grada Publishing, 2007.
- International Planned Parenthood Federation. b. (n.d.) Comprehensive sexuality education.* Dostupné z <http://www.ippf.org/our-work/what-we-do/adolescents/education>.
- JANÍK, T. *Znalost jako klíčová kategorie učitelského vzdělávání.* Brno: Paido, 2005.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie.* Praha: Grada Publishing, 2006.
- PROVÁZKOVÁ STOLINSKÁ, D., RAŠKOVÁ, M. *Reflection of paradigms of communication between family and school in the Czech Republic.* SGEM. Bulgaria, 2015.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.* [on-line] Dostupné na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>.
- RAŠKOVÁ, M., PROVÁZKOVÁ STOLINSKÁ, D. Communication about puberty between children of middle school age and parents. In *8th World Conference on Learning, Teaching and Educational Leadership (WCLTA – 2017).* Portugalsko, 2017a.
- RAŠKOVÁ, M., PROVÁZKOVÁ STOLINSKÁ, D. Teacher-Student Communication about Puberty in Elementary School. In *Ireland International Conference on Education (IICE-2017).* Irsko, 2017 b.
- RAŠKOVÁ, M., PROVÁZKOVÁ STOLINSKÁ, D. *Cognitive and informative level of knowledge about puberty of Czech elementary school students.* SGEM. Bulgaria, 2015.
- RAŠKOVÁ, M., PROVÁZKOVÁ STOLINSKÁ, D. *Puberty as the concept of pedagogical theory and practice.* IAC-TLEI. Vienna, 2015.
- RAŠKOVÁ, M., PROVÁZKOVÁ STOLINSKÁ, D., VAVRDOVÁ, A. *Educational premises of puberty at primary school.* ICLEL. Olomouc, 2015.
- RAŠKOVÁ, M. *Pracovní listy k sexuální výchově.* Pracovní obrazový materiál pro účastníky Kurzu k sexuální výchově v mateřské a primární škole. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2013.
- RAŠKOVÁ, M. *Připravenost učitele k sexuální výchově v kontextu pedagogické teorie a praxe v české primární škole.* Olomouc: VUP, 2008.
- RAŠKOVÁ, M. *Sexuální výchova jako zdroj školní péče o zdraví a zdravý životní styl dětí.* Inovovaný studijní materiál pro účastníky Kurzu k sexuální výchově v mateřské a primární škole. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2013.
- Standards for Sexuality Education in Europe.* Cologne: WHO Regional Office for Europe and Federal Centre for Health Education, 2010.

ŠTĚRBOVÁ, D., RAŠKOVÁ, M.A. kol. *The Specifics of Communication in Relation to Sexuality I: Helping Professions in Relation to Sexuality, Including Persons with Intellectual Disabilities*. Olomouc: Palacký University, 2014.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000.

WHO Regional Office for Europe and BZgA. (2010). *Standards for Sexuality Education in Europe*. Dostupné z <http://www.bzga-whocc.de/?uid=20c71afcb419f260c6a-fd10b684768f5&id=home>.

Příloha – test pro žáky primární školy k problematice puberty:

O PUBERTĚ

Milé děti, prosíme o vyplnění našich otázek o pubertě. Nepodepisujte se.

Jsem (zakroužkuj): I. a) chlapec b) dívka II. Je mi (dopiš): let.

CO VŠE VÍŠ O PUBERTĚ?

Puberta je _____

U chlapců puberta začíná přibližně ve věku od: _____

U dívek puberta začíná přibližně ve věku od: _____

U chlapců puberta končí přibližně ve věku: _____

U dívek puberta končí přibližně ve věku: _____

Vypiš změny tělesných znaků v pubertě u chlapců:

Vypiš změny tělesných znaků v pubertě u dívek:

Vypiš, k jakým jiným změnám dochází v pubertě u chlapců i dívek:

Význam puberty pro každého člověka je v tom, že: _____

Kontakt na autorky příspěvku:

doc. PaedDr. Miluše Rašková, Ph.D.
Katedra primární a preprimární pedagogiky
Pedagogická fakulta Univerzity Palackého
Žižkovo nám. 5
771 40 Olomouc
e-mail: miluse.raskova@upol.cz

Mgr. Dominika Provázková Stolinská, Ph.D.
Katedra primární a preprimární pedagogiky
Pedagogická fakulta Univerzity Palackého
Žižkovo nám. 5
771 40 Olomouc
e-mail: dominika.provazkova@upol.cz

Mgr. Alena Vavrdová, Ph.D.
Katedra primární a preprimární pedagogiky
Pedagogická fakulta Univerzity Palackého
Žižkovo nám. 5
771 40 Olomouc
e-mail: alena.vavrdova@upol.cz

Mgr. Michaela Bartošová
Katedra primární a preprimární pedagogiky
Pedagogická fakulta Univerzity Palackého
Žižkovo nám. 5
771 40 Olomouc
e-mail: michaela.bartosova@upol.cz

Města na Táborsku po sametové revoluci¹

Jitka VANDROVCOVÁ

Cities on Tabor after the Velvet Revolution

Abstract: The study deals with the events od 1989–1990 in the five towns of the district of Tábor. It responds to how the inhabitants of the cities have experienced the Velvet Revolution and the first free elections in more than forty years. The contribution is also focused on capturing the changes that have taken place in the composition of the national committees, both as advice and platoons. Conclusions include the November municipal elections which ended the activities of the national committee and transferred their powers to the newly established municipal authorities.
Key Words: Sezimovo Ústí, Soběslav, Veselí nad Lužnicí, Bechyně, Mladá Vožice, Velvet Revolution, elections, National Committee, Cooptation.

Úvod

Na území okresu Tábor se nacházelo celkem šest měst: Tábor, Sezimovo Ústí,² Soběslav,² Veselí nad Lužnicí,³ Bechyně⁴ a Mladá Vožice.⁵ Událostem v samotném Táboře jsem již věnovala několik studií⁶ a nyní bych se zaměřila na zbylých pět měst. Ve svém bádání vycházím z kronik, okresních novin Palcát a zápisů ze zasedání rad a plén Městských národních výborů a ustavujících schůzí městských zastupitelstev. Téměř všechny městské kroniky jsou obsáhlé a podávají zajímavá svědectví pohledem kronikářů na tehdejší dění.

Pouze kronika Soběslavi nebyla příliš sdílná. Městský kronikář Václav Bouška se omezil pouze na krátké sdělení: „Do tohoto období zasáhly politické změny v Praze – 17. listopad a svým vývojem se přenesly do všech míst naší vlasti. Vyhlášením generální stávky 27. listopadu 1989 bylo rozhodnuto o vývoji v našich zemích. Generální stávka, která proběhla i u nás v Soběslavi se zúčastnili občané z továrny Lada, ÚNZ i z města. Vyslechli projevy p. vikáře Šorma, p. Mertlíka a dalších. Po generální stávce byly každý týden prováděny informační besedy občanů s představiteli revolučního dění v místním kině. Tato setkání byla hojně navštěvována.“⁷

Všichni kronikáři provedli zápis o událostech na Národní třídě 17. listopadu a o dění v následujících týdnech, které reflektovaly celostátní dění i situaci ve městech na Táborsku. V některých zápisech se objevila zmínka, že místní obyvatelé zajížděli na shromáždění do Tábora. O shromážděních před generální stávkou píše pouze Marie Lacinová, kronikářka ve Veselí nad Lužnicí. Místní aktivisté uspořádali improvizovanou manifestaci ve čtvrtek 23. listopadu na návrší u kostela. Účastníci ozdobili svíčkami opěrnou zeď nad silnicí. V pátek a v sobotu se znovu sešli na stejném místě. V sobotu přišlo již 300 lidí. Opěrnou zeď ozdobily kromě svíček i hesla „Chceme vládu lidu, ne menšiny“, „Milice do práce“, „Svobodné volby“, „Jihočeši podpořte nás 27. listopadu (12–14 h)“. Na manifestaci promluvil pražský student J. Kodada a za středoškoláky K. Jech. Vyzvali přítomné k účasti na generální stávce a rozdávali pozvánky s požadavky studentů. Ke studentům se připojil i zaměstnanec Prefy Jaroslav Novák. Na nedělní shromáždění přišel i předseda MěstNV František Kubů a tajemník František Filek.⁸

Generální stávka v pondělí 27. listopadu 1989 se stala skutečně rozhodující událostí a všichni kronikáře o ní psali. V Sezimově Ústí se účastníci generální stávky shromáždili na dnešním náměstí Tomáše Bati. Z balkonu Sdruženého klubu pracujících (dnes Hotelu MAS) promluvil předseda stávkového výboru Ing. Jiří Pešek, zaměstnanec k. p. Kovošvit. Nejvíce stávkujících přišlo právě z Kovošvitu, potom ze Silonu a Stavoprojektu. Na balkoně se vystříдалo několik řečníků mezi nimi i ředitel Kovošvitu Ing. Kromp, Jaroslav Chobot za tábořské OF, zástupci vysokých škol z Prahy, Temelína, Vodních staveb a další. Účastníci stávky uvítali zejména

požadavky na svobodné volby, koaliční vládu, zrušení Lidových milic a odstranění monopolu KSČ na vládě i ve státě.⁹

V poledne 27. listopadu se ve Veselí nad Lužnicí rozezněly sirény ve všech místních závodech. Branou Výrobního družstva Blata vyšli zaměstnanci Tranzitního plynovodu, kompresní stanice, VD Blata, pošty a knihovny. Průvod směřoval ke Sdruženého klubu pracujících. Z bývalého Mezimostí se ke stávce připojili zaměstnanci Městského podniku služeb, jeslí a zdejších závodů. Z terasy klubu pracujících promluvil tajemník MěstNV František Filek. Po něm vystoupilo několik řečníků, kteří se postavili za požadavky studentů a herců. Někteří řečníci požadovali změny ve složení OV KSČ a národních výborů a vrácení sochy Tomáše G. Masaryka.¹⁰

Siréna na budově staré školy v Bechyni ohlásila ve 12 hodin začátek generální stávky. Na školních budovách, muzeu a poště visely vlajky. Ve školách se neučilo. Studenti Střední keramické školy odešli po poledni na náměstí, kde proběhla manifestace. Kromě studentů přišlo na náměstí několik desítek místních obyvatel. Ing. Radovan Pospíšil vyzval přítomné k založení Občanského fóra. Zaměstnanci Keramických závodů se přidali ke stávce pouze manifestačně. Pracovníci Služby výzkumu sledovali televizní přenosy z Prahy a dalších měst.¹¹

Během generální stávky mezi 12 a 14 hodinou se sešli zaměstnanci většiny podniků v Mladé Vožici na náměstí. Nepřišli jen zaměstnanci Koh-i-nooru. Na řadě podniků visely vlajky, na Koh-i-nooru nic.¹²

V den generální stávky nebo krátce poté vznikla OF v Soběslavi (27. 11.), ve Veselí nad Lužnicí a v Bechyni (27. 11.), v Mladé Vožici 5. prosince a v Sezimově Ústí¹³ až 18. ledna 1990. Z prohlášení Občanského fóra v Soběslavi z 27. listopadu se dozvídáme o založení soběslavského OF. „K Občanskému fóru se může připojit každý občan, kterému není lhostejný osud naší země a chce podle svých možností usilovat o její demokratickou obnovu.“ V prohlášení se objevují požadavky z prohlášení OF v Praze z 19. 11. Soběslavské OF se plně ztotožnilo s programovými body z 26. 11. 1989. Zakládajícími členy se stali student Hynek Dvořák, lékař Milan Fleischmann, zdravotní sestra Marie Fleischmannová, technik Hana Kovářová, topič Pavel Kutil, invalidní důchodce Jiří Lessler, dělník Milan Moc, evangelický

vikář Zdeněk Šorm, logopedická asistentka Ruth Šormová a vedoucí TZV Spartak Soběslav Zdeněk Vránek.¹⁴

Vedení OF ve Veselí převzal od studentů Ing. Jan Mild, M. Hušek a mluvčí závodů. OF tu převzalo iniciativu v řízení politických poměrů ve městě, navázalo spojení s OF v Táboře, Českých Budějovicích a Praze. Organizovalo setkání s občany ve Sdruženém klubu pracujících a shromažďovalo požadavky a podněty, které předávalo MěstNV. Mnoho požadavků se týkalo životního prostředí, zastavební stavby obchvatu města a ~~dvanacti-podlažního~~ panelového domu, zlepšení kvality vody.¹⁵

Večer 27. listopadu bylo založeno OF v Bechyni. V užším výboru zasedli Jan Pekař, učitel na základní škole, vedení a koordinační činnosti řídil Miroslav Drha, pracovník jaderné elektrárny Temelín a mluvčí bechyňského OF, Jitka Wodinská (sportovní odvětví), Věra Bůnková, učitelka základní školy (školství, zapisovatelka), Zdeněk Pixa, lesní závod, B. Šmidrkal, keramické závody, Jiří Habeš, JZD, Jan Charypar, ČSL, E. Kálalová, Služba výzkumu. První veřejná schůze proběhla 4. prosince 1989 v Kulturním domě. Od 19. prosince pořádalo místní OF každý týden v Kulturním domě schůzky s občany. K prvnímu jednání u kulatého stolu došlo 28. prosince. Sešli se tu zástupci OF, ČSS, ČSL, NF a rady MěstNV. Nekomunistické strany a hnutí navrhly odvolání rady. Na dalším jednání mělo dojít k dohodě o zastoupení jednotlivých stran a hnutí v radě.¹⁶

K ustavení OF v Mladé Vožici došlo 5. prosince 1989 ze zástupců Koh-i-nooru, Památníku Mladovožicka, MěstNV, autoopravny Městského podniku služeb, JZD, pošty a zdravotnického střediska OÚNZ v Památníku Mladovožicka. Mluvčím se stal Miroslav Neufus. Už 8. prosince bylo otevřeno informační středisko OF v domě pečovatelské služby.¹⁷ První beseda OF se v Mladé Vožici konala 15. prosince v kině od 19:30 hodin. Promluvil tu několik hostů: studenti Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze Jan Novák a Broňa Skalická, výtvarníci-malíři Jiří Sternwald a Martin Ceplach a Dr. Martin Palouš, který seznámil 250 účastníků se situací v republice i v Praze. Student Jan Novák popsal své zážitky ze zásahu na Národní třídě. Přítomní byli seznámeni s programovými zásadami OF i jeho programem do svobodných voleb.¹⁸

1 Sezimovo Ústí v roce 1990

Po novém roce se Městské národní výbory pomalu připravovaly na změny ve složení poslaneckých sborů. Na 1. zasedání rady MěstNV v Sezimově Ústí rada schválila usnesení o odstoupení členů rady¹⁹ k 23. lednu 1990. Předseda MěstNV Josef Králík svolal na 23. ledna mimořádné plenární zasedání, kde došlo k ustavení nové rady MěstNV. Na prvním zasedání rady podal tajemník Jiří Peterka žádost o uvolnění z funkce k 28. únoru 1990. Žádost o uvolnění z poslanecké funkce a člena rady MěstNV podal ještě Jiří Brabec k 20. únoru 1990. Rada i plénum schválily obě žádosti.²⁰

Na mimořádné plenární zasedání přišlo 53 poslanců z 61. Hlavní náplní zasedání byla volba nové rady MěstNV. Na jednání mezi politickými stranami, OF a představiteli MěstNV došlo k dohodě, že předseda Králík a místopředseda Doležal zůstanou ve svých funkcích. Do rady byli zvoleni: Ing Karel Bárta (KSČ), Ivan Klíma (bezpartajní), Věra Mrázková (KSČ), Jan Řezáč (bezpartajní), Eduard Sezima (KSČ), Vlastimil Ševčík (bezpartajní), Zdeňka Uhlířová (bezpartajní), Ladislav Voráček (bezpartajní), Josef Zikeš (KSČ), Josef Králík (KSČ), František Doležal (KSČ).²¹ Na základě jednání u kulatého stolu schválila rada MěstNV na své 3. schůzi odstoupení poslanců: Hany Práškové, Miroslava Novoty, Luboše Hrádka, Ing. Vladislava Kofroně, Milana Vaverky, Vlastimila Willmanna, Rudolfa Manka, Miloslavy Chladové, Petra Kovaříka, Milana Sedláka, Luboše Chovančíka, Evy Machové, MUDr. Marie Polidarové.²² Na přípravě 22. plenárního zasedání, kde došlo ke kooptaci nových poslanců, spolupracoval předseda MěstNV Králík s politickými stranami a hnutími. Na 22. plenárním zasedání 27. února byl doplněn poslanecký sbor pléna MěstNV v Sezimově Ústí o 15 poslanců.²³ Novým tajemníkem se stal Jaroslav Schneider, dispečer, s. p. Silon. Do rady byl z nových poslanců zvolen MUDr. Jan Pícha a Jaroslav Schneider měl místo v radě zajištěné ze své funkce tajemníka.²⁴

Městský národní výbor v Sezimově Ústí řešil hlavně akce „Z“, neboť bylo zapotřebí dostavět lávku pro pěší přes mezinárodní silnici E 55, která spojila Sezimovo Ústí I. (Paďousi) se Sezimovým Ústím II. (Bařov) nebo zastávku ČSD. Na pořad jednání se dostaly i otázky kvality životního prostředí ve městě. Sezimovo Ústí nejvíce trápilo znečištění Kozského

potoka, který byl dříve vyhledávanou lokalitou pro rybáře i oblíbené místo ke koupání. Kvůli vypouštění odpadů z chýnovské škrobárny došlo k jeho znečištění. MěstNV žádal o vybudování čistírny odpadních vod a zastavení vypouštění odpadních vod. Tábořskou aglomeraci, Tábor – Sezimovo Ústí – Planá nad Lužnicí, trápilo silně znečištěné ovzduší, zejména z tábořské a silonské teplárny. V teplárně na Silonu byly v rámci akce „Z“ budovány elektrostatické odlučovače. Kromě toho bylo zapotřebí vybudovat i odsiřovací zařízení, neboť aglomeraci trápily vysoké limity vypouštěných oxidů síry opět ze s. p. Silon. Ovšem zbudování odsiřovacího zařízení bylo velice nákladné a ani podnik, ani město neměly finance na jejich pořízení. Posledním velkým problémem byla městská hromadná doprava. Výfukové zplodiny autobusů se také podílely na znečišťování ovzduší v aglomeraci. MěstNV v Sezimově Ústí usiloval o zavedení trolejbusové dopravy, která byla navrhována již před mnoha lety, ale nikdy nedošlo k její realizaci.²⁵

Na mimořádném plenárním zasedání 30. března 1990 poslanci rozhodovali ještě o kooptaci Pavla Janíčkové (OF), Marie Štefanové (ČSL), Bohumila Kotašky (ČSL) a Anežky Bartůškové (ČSL). K 30. březnu rezignovali na poslanecké úřady Václav Pěkníc a Václav Staněk, čímž se uvolnili dvě místa v plénu. Původně plénum rozhodlo, že zvýší počet poslanců MěstNV na 63, ale Pavla Janíčková a Anežka Bartůšková nebyly zvoleny, takže plénum zůstalo na počtu 61 poslanců.²⁶

Na počátku dubna 1990 začali na MěstNV v Sezimově Ústí s přípravou voleb do Federálního shromáždění. O přípravu voleb se starala komise ve složení: Josef Králík, Jaroslav Schneider, Josef Zikeš, Karel Trégler, František Večerek a Jiří Reinhart.²⁷ Voliči v Sezimově Ústí odevzdali během voleb do zákonodárných orgánů 5 743 platných hlasů.

Nedlouho po volbách do Federálního shromáždění a ČNR začala příprava obecních voleb. V Sezimově Ústí se ucházeli o 21 křesel v městském zastupitelstvu kandidáti ČSSD, KSČ, koalice OF, ČSS a ČSL, a nezávislý kandidát.²⁹ Koalice OF, ČSS a ČSL získala 46 455 hlasů a 11 křesel v zastupitelstvu (OF 9³⁰ a ČSL 2³¹), KSČ³² obdržela 18 774 hlasů a 5 křesel a ČSSD³³ 18 631 hlasů a 5 křesel. Ustavující schůze městského zastupitelstva se konala 10. prosince 1990. Zastupitelé zvolili starostou Jaroslav Schneidera za OF a místopředsedou Bohumila Kotašku za ČSL.

Tajemníkem se stal Petr Podolský. V sedmičlenné radě města zasedli Jaroslav Schneider, Bohumil Kotaška, Ing. Petr Pacovský, RNDr. Vojtěch Kadlčík, Ing. František Oplatek, Hana Hojsáková a Miroslav Dvořák. Do Okresního shromáždění byli delegováni Jaroslav Schneider, MUDr. Jiří Hrdlička, Rudolf Šesták a Josef Králík.³⁴

Strana/hnutí	Sněm. lidu		Sněm. národů		ČNR	
	hlasy	%	hlasy	%	hlasy	%
OF	3 865	67,3	3 582	62,4	3 626	63,1
KSČ	790	13,7	828	14,4	807	14
ČSS	184	3,2	229	4	213	3,7
ČSSD	225	3,9	273	4,7	259	4,5
ČSL	181	3,1	224	3,9	212	3,7
Spojenectví	110	1,9	123	2,1	136	2,4

Volební výsledky v Sezimově Ústí²⁸

2 Soběslav v roce 1990

Ke změnám ve složení rady MěstNV v Soběslavi došlo již 24. ledna 1990 na mimořádném plenárním zasedání ve Sdruženém klubu pracujících v Soběslavi. Na zasedání byli pozváni i zástupci soběslavského OF Pavel Kutil a Zdeněk Šorm a zástupci ČSS MVDr. Jan Vodička a pan Šindelář. Před volbou nových členů rady vystoupil MVDr. Vodička a informoval o jednáních mezi zástupci OF, ČSS a MěstNV v Soběslavi. Na jednání došlo k dohodě o zastoupení jiných politických stran a bezpartajních v radě: KSČ šest členů, bezpartajní pět a zbylých šest členů mělo být teprve vybráno. Dr. Vodička navrhl jako kandidáty do rady MVDr. Emila Zemana (ČSS) a MVDr. Jaroslava Reichela (bezpartajní). Po něm vystoupil zástupce OF Pavel Kutil. Předložil návrh na doplnění rady z poslaneckého sboru: Dagmar Pekáriková (bezpartajní), František Trešl (bezpartajní), Jan Spejchal (bezpartajní) a Zdeněk Vránek (bezpartajní). O uvolnění z rady požádali JUDr. Jaroslav Beneš, Jaroslav Vácha, Marta Dvořáková a Miroslav Koblása. Všichni jmenovaní kandidáti byli zvoleni. Rada MěstNV byla rozšířena na 17 členů. V případě, že by některý z členů rady

odstoupil, plénum by radu o chybějícího člena nedoplňovala, dokud by počet členů rady neklesl pod 13. Plénum odvolalo poslance JUDr. Jaroslava Beneše, Jaroslava Váchu a Martu Dvořákovou.³⁵

Na 3. schůzi rady MěstNV v Soběslavi 19. března došlo ke schválení odvolání 23 poslanců, z toho 16³⁶ rezignovalo kvůli vyrovnaní politických sil v plénu a zbylých sedm³⁷ odvolal Koordinační výbor KSČ města z řad poslanců KSČ. Poslanec Miroslav Koblása připojil ke své rezignaci z důvodu vyrovnaní politických sil ještě vlastní důvod: „nedůvěra některých občanů. Vyčítání, že jsem neprosadil pro Nedvědice větší finanční prostředky. Vyčítání mého platu od MěNV. Myslím, že jsem dělal dost podle svých schopností. Nikdo nevidí čas, který jsem musel své funkci věnovat. Může to zkusit jiný. Práci ve vsi se nikdy vyhybat nebudu.“³⁸

K doplnění poslaneckého sboru došlo na mimořádném plenárním zasedání 28. března 1990. Ještě před jeho svoláním proběhlo jednání u kulatého stolu. „Na jednáních bylo dohodnuto, že zastoupení v plénu MěstNV bude následující: 38 poslanců bez politické příslušnosti, 7 poslanců ČSL, 7 poslanců ČSS a 23 poslanců KSČ, celkem 75 poslanců. Zástupci KSČ projednali se všemi svými poslanci jejich ponechání ve funkci, rezignaci nebo odvolání, týkalo se to 46 poslanců, z toho 23 muselo opustit plénum. V plénu zůstane 52 poslanců a 23 bude kooptováno.“³⁹ Plénum schválilo rezignace i odvolání poslanců. Poté došlo k volbě nových 23 poslanců (ČSL 7,⁴⁰ ČSS 6,⁴¹ OF 10⁴²).⁴³ Složení rady zůstalo beze změn. Předsedou MěstNV nadále zůstal Miroslav Volavka, tajemníkem František Bělohav a místopředsedy Jaroslav Duba a Jiří Bouša.

Květnové oslavy proběhly netradičně. Dne 1. května zazněl na náměstí koncert dechové hudby Ladovanka doplněný pěveckým a tanečním souborem Jitra. Oslavy osvobození se odehrály ve dnech 7. a 8. května. V podvečer 7. května proběhlo slavnostní plenární zasedání, na němž Miroslav Fiala pronesl projev zaměřený na 45. výročí osvobození republiky. Poté vystoupil ve Sdruženém klubu pracujících slovenský soubor SLUK se svým pořadem. Následujícího dne se zájemci sešli přímo na městském hřbitově, kde pietně uctili památku obětí II. světové války kladením věnců a kytic na jejich hroby.⁴⁴

K 31. květnu rezignoval na funkci předsedy, poslance a člena rady MěstNV v Soběslavi Miroslav Volavka.⁴⁵ Vedení MěstNV převzal místopředseda

Jaroslav Duba až do obecních voleb. Úkoly vyplývající z úřadu předsedy MěstNV si mezi sebou rozdělili oba místopředsedové a tajemník Bělohav.⁴⁶ Červnové volby proběhly v Soběslavi a přičleněných obcích ve 14 volebních okrscích.

Do konce srpna 1990 proběhlo v několika obcích přičleněných k Soběslavi lidové referendum, v němž se místní obyvatelé vyjádřili pro osamostatnění své obce. Na mimořádném plenárním zasedání 20. srpna schválili poslanci osamostatnění Zvěrotic, Myslkovic a Vesců, k nimž se připojily obce Mokrá a Čeraz.⁴⁷ O samostatnost požádali ještě obyvatelé Klenovic a Sedlečka. Na 25. plenárním zasedání rozhodovali poslanci o počtu zastupitelů ve městě a obcích. Soběslav měla podle jejich rozhodnutí 25 zastupitelů, Klenovice a Sedlečko po sedmi, Vesce a Zvěrotice po devíti a Myslkovice^{48 11.}⁴⁹

V sobotu 15. září 1990 oslavila Soběslav 600. výročí založení města. V rámci oslav proběhlo ve velkém sále slavnostní plenární zasedání, kterého se zúčastnili poslanci MěstNV, předseda ONV v Táboře JUDr. Šperl, tajemnice JČKNV Brejchová, čestný občan města Josef Kilián a další. Městem prošel průvod v čele s Jindřichem z Rožmberka, vystoupily folklórní soubory a tábořská skupina historického šermu „Modrá růže“. Zazněl koncert dechové hudby. Návštěvníci měli možnost nakoupit na staročeském jarmarku různé suvenýry. K výročí byla vydána publikace o rozvoji města a pamětní aršík se známkou Soběslavi.⁵⁰

Příprava komunálních voleb byla v plném proudu. Ještě před volbami se dostal na program jednání rady MěstNV v Soběslavi návrh OF Soběslav v zastoupení Ruth Šormové návrh na změnu názvů ulic. Ruth Šormová v dopise pro radu MěstNV píše, že není pro město dobrou vizitkou, když skoro po roce svobody a demokracie nedošlo k nápravě. Rada její návrh projednala a rozhodla o změnách názvů ulic. K administrativní změně názvů došlo až v roce 1991 po skončení sčítání lidu, domů a bytů.⁵¹

Volby do městského a nových obecních zastupitelstev na Soběslavsku proběhly v 15 volebních okrscích. Do městského zastupitelstva kandidovala KSČM, koalice OF, ČSL, ČSSD, Národní socialisté a Romská občanská iniciativa, nezávislí kandidáti. Volby ovládla koalice, která získala 17 mandátů (ČSL 2, OF 10, Nár. soc. 3, ČSSD 2), komunisté sedm a poslední mandát obsadil nezávislý kandidát (SNK).⁵² Ustavující schůze

městského zastupitelstva byla svolána 6. prosince 1990 do Sdruženého klubu pracujících. Starostou byl zvolen Ing. Petr Skřípský (OF), hlasovalo pro něj 19 zastupitelů. Stejně jako volba starosty proběhla tajným hlasováním i volba místostarosty, který se stal Ing. Jiří Hanzal, získal 18 hlasů. Druhý kandidát Jaroslav Duba obdržel šest hlasů. V městské radě zasedli kromě starosty a místostarosty ještě Ing. Eva Výborná, MVDr. Jan Vodička, Jan Chabr, Ing. Josef Čížek a MVDr. Emil Zeman. Do Okresního shromáždění byli zvoleni Ing. Petr Skřípský, MVDr. Jan Vodička, Ing. Eva Výborná a Ing. Josef Čížek.⁵³

3 Veselí nad Lužnicí v roce 1990

Od začátku roku 1990 začali docházet zástupci OF Veselí nad Lužnicí⁵⁴ na zasedání rady, které k tomu dala svolení na svém 2. zasedání 22. ledna.⁵⁵ Rada MěstNV schválila na své 5. schůzi 26. 3. 1990 odstoupení 14 poslanců⁵⁶ a čtyř členů rady.⁵⁷ Rada vyslechla návrh na kandidáty pro doplnění pléna MěstNV.⁵⁸ Na změně složení MěstNV ve Veselí nad Lužnicí se dohodli 8. března 1990 zástupci politických stran, OF a NF. Kandidáty na poslance navrhlo OF a ČSL. ČSS nenavrhla žádného kandidáta na poslance. Koptace nových poslanců⁵⁹ proběhla na mimořádném plenárním zasedání 29. března. Radu doplnil MUDr. Zdeněk Petrů, PhMr. Jiří Rybenský, Petr Hynek a Miloslav Hušek. MUDr. Zdeněk Petrů se stal i místopředsedou MěstNV. Předseda MěstNV František Kubů informoval plénum o nových poslancích ONV,⁶⁰ kteří zastupovali Veselí nad Lužnicí.⁶¹

V rámci své cesty po jižních Čechách projel 29. května 1990 prezident Václav Havel Veselím nad Lužnicí, když se přesouval z Tábora do Českých Budějovic. Již po čtvrté se dočkala svého odhalení socha Tomáše G. Masaryka ve městě. Třikrát byla umístěna na náměstí a od 3. června 1990 stojí před Sdruženým klubem pracujících (dnes Kulturní dům).⁶²

Červnové volby do Federálního shromáždění a ČNR se uskutečnily ve 12 volebních okrscích. K urnám dorazilo přes 99 % lidí (ca 5 487). Volby ve Veselí vyhrálo s přehledem OF, které získalo ve všech komorách zákonodárných orgánů kolem 60 % hlasů.⁶³ Na volby do zákonodárných orgánů navázala zanedlouho příprava obecních voleb. Několik obcí připojených k Veselí nad Lužnicí požádalo o samostatnost: Řípec, Vlkov,

Žišov, Drahov, Zlukov a Val (místní část Hamr), pouze Horusice zůstaly součástí Veselí nad Lužnicí. Na zasedání rady MěstNV 10. září 1990 stanovili její členové počet městského zastupitelstva na 21 a zastupitelstva v dezintegrovaných obcích: Řípec, Vlkov a Drahov po 9 členech, Žišov a Zlukov po 11 a Val 12.⁶⁴ Volební kampaň se rozběhla 30. října. V jejím rámci uspořádali veřejné schůze OF 15. listopadu, KSČ 21. listopadu a ČSL také v listopadu.⁶⁵

Ustavující schůze městského zastupitelstva se konala 6. prosince 1990 ve Sdruženém klubu pracujících. Voliči zvolili do zastupitelstva 14 kandidátů OF,⁶⁶ dva ČSL,⁶⁷ dva za Hnutí za rovnoprávné postavení žen,⁶⁸ jednoho za KSČ,⁶⁹ jednoho za Podnikatelsko živnostenskou stranu⁷⁰ a jednoho za Politické hnutí členů JZD.⁷¹ Zastupitelé zvolili starostou Jana Milda (OF) a jeho zástupcem Františka Nestávala (ČSL). Do rady města zvolili Karla Havelku, Ing. Josefa Hlásku, Víta Kuchvála, Ing. Jiřího Nováka a MUDr. Evu Šaškovou. Do Okresního shromáždění byli delegováni Ing. Petr Kocián a PhMr. Jiří Rybenský. Schůzi zakončil starosta města Mild projevem, v němž poděkoval odstoupjícímu předsedovi MěstNV Františku Kubovi za jeho práci pro město.⁷²

4 Bechyně v roce 1990

Od začátku roku 1990 začali docházet zástupci OF Bechyně (Miroslav Drha, Jiří Habeš, Karel Wodinský, Ing. Radovan Pospíšil, MVDr. Josef Dynda) na jednání rady MěstNV v Bechyni. Už na 1. radě vystoupili zástupci OF s požadavkem rozpustit radu MěstNV. Předseda MěstNV RSDr. Dušek nechal hlasovat o dvou návrzích: 1. odstoupení celé rady; 2. odstoupení tří členů KSČ a doplněnými třemi jinými poslanci, kteří nejsou členy KSČ. Mezi třemi vybranými členy rady na odstoupení figurovali RSDr. Otakar Michal, Ing. Václav Hrdlička a Jan Snášel. Pro odstoupení hlasovali tři členové rady, proti devět a jeden se zdržel hlasování. Odstoupení rady neprošlo. Ani druhý návrh neprošel, neboť OF nenašlo mezi stávajícími poslanci vhodné kandidáty na doplnění rady. Zástupci OF nadále docházeli na schůze rady. Komunisté měli v Bechyni silné pozice, neboť členy strany byli armádní důstojníci i zaměstnanci letiště.⁷³

V lednu 1990 proběhla na Bechyňsku podpisová akce proti rozšíření letiště, za snížení hluku nadzvukových letadel a nezabírání dalších přírodních ploch. Svůj podpis pod petici připojilo 7 163 lidí. Petici obdržel ministr národní obrany gen. Miroslav Vacek, poslanec zvolený do Federálního shromáždění za Tábořsko. Spolu s peticí obdržel ministr i otevřený dopis, v němž jeho autor Ing. Radovan Pospíšil vyzval gen. Vacka, aby vyřešil problémy s vojenskou posádkou ve městě. „Aby nedocházelo k dalším nenahraditelným škodám a ztrátám, požadují občané Bechyňska: snížení nebo prozatím nezvyšování počtu příslušníků ČS. armády v Bechyni, větší ohleduplnost k obyvatelstvu při letecké provozu a důslednou apolitizaci armády. Tento požadavek je v příloze doložen 7163 protestními podpisy občanů Bechyňska.“⁷⁴

Ministr Vacek vyhověl výzvě obyvatel Bechyňska. Upozornil, že již dva roky platil zákaz létat o víkendy a v době, kdy se v Bechyni konají velké kulturní akce. Slíbil, že doba létání se nebude prodlužovat a počet vojska ve městě se rozhodně nezvýší. Od ledna 1990 nepracovala v armádě žádná politická strana. Co dělali vojáci z povolání ve svém osobním volnu, nemohl ministr ovlivnit. Přislíbil pomoc armády se stavbou čistírny odpadních vod. Obyvatelé Bechyňska mohli zažádat o vyšetření ve vojenské nemocnici v Českých Budějovicích. OF i obyvatelé Bechyňska byli sliby gen. Vacka uspokojeni.⁷⁵

O odpovědi ministra gen. Vacka informoval radu i plénum MěstNV Ing. Radovan Pospíšil 14. respektive 15. února. Na ministrovu odpověď reagoval na mimořádném plenárním zasedání 15. února generál Hrubý. Řekl, že letouny nevypouštějí do ovzduší žádné škodlivé látky, neboť spalování paliva je dokonalé a jeho produktem je převážně voda. Armádní letouny nelétaly o víkendy, při sympoziích ČSAV na zámku a při jakýchkoliv oslavách ve městě. Potvrdil ministrovu odpověď a vyvrátil chybné informace o spalování paliva letounů, kterou mělo OF ve své vývěsce. Generál Hrubý ještě řekl, že armáda byla ve styku s obyvateli Zářečí, které bylo nejvíce postiženo hlukem z letiště.⁷⁶

V lednu a únoru se uskutečnilo několik jednání u kulatého stolu. Na jednání u kulatého stolu 7. února za účasti zástupců ČSS, ČSL, OF, Akčního výboru KSČ a MěV NF došlo k dohodě o obsazení rady MěstNV v Bechyni: sedm dosavadních členů a šest nových členů. Na mimořádném

plenárním zasedání MěstNV v Bechyni 15. února 1990 v Městském kulturním středisku došlo k odvolání devíti poslanců,⁷⁷ zejména na základě vzájemné dohody politických stran a OF. Plénum hlasovalo o volbě pěti nových poslanců,⁷⁸ ale zvoleni byli pouze čtyři. O Jiřím Habešovi poslanci hlasovali dvakrát, neboť v prvním kole volby došlo ke špatnému sečtení hlasů. Ve druhém kole zvolen nebyl. ~~E~~ druhém kole volby, které nařídil předseda Dušek, hlasovalo pouze 34 poslanců, neboť o přestávce šest poslanců odešlo. Jeho volbu ovlivnil dopis od Bedřicha Nového, v němž se nevybíravě vyjádřil právě o Jiřím Habešovi. Přechtení dopisu požadoval František Klikar, ~~jelikož~~ nebyl poslanec, požádal o přečtení dopisu poslance Jana Šenfelda. Zástupci OF se postavili za Jiřího Habeše. Nelíbilo se jim, že byl dopis přečten před plénem. Jiří Habeš byl navrhován nejen na člena rady MěstNV v Bechyni, ale také na funkci místopředsedy. K jeho nezvolení pomohlo i jeho prohlášení, že s komunisty nebude spolupracovat. Nově zvolení poslanci se stali i členy rady MěstNV. Novým tajemníkem byl zvolen Theodor Valenta (OF) a místopředsedkyní Jana Bartáková (ČSS). V radě MěstNV zasedli za KSČ Pavel Dušek, Karel Štingl, Václav Kotoun, Richard Mlázovský a Ing. Václav Hrdlička; za ČSL Jan Charypar a Anna Drdová; za ČSS Stanislav Návrat a Jana Bartáková; za OF Miroslav Drha, Bohumil Novotný a Theodor Valenta.⁷⁹

Jelikož nebyl na mimořádném plenárním zasedání 15. února zvolen Jiří Habeš do pléna a rady MěstNV, muselo OF svolat nové jednání u kulatého stolu. Na dalším jednání u kulatého stolu 26. února byl stanoven poměr poslanců MěstNV: KSČ 24 poslanců, ČSS 3, ČSL 2 a bezpartajních (OF) 33, a představení další kandidáti na kooptaci. Na 23. plenárním zasedání MěstNV v Bechyni 6. března 1990 pokračovaly kooptace nových poslanců.⁸⁰ Mezi kandidáty na kooptaci do pléna MěstNV figuroval opět Jiří Habeš. „Ve svém vystoupení uvedl, že před třemi týdny si prožil těžký okamžik po přečtení dopisu, uvažoval jak pokračovat dál. U kulatého stolu byl opět navržen do rady, jako poslanec. Vytýká se mi také, že jsem prohlásil, že s komunisty spolupracovat nebudu. Na tom trvám, do té doby, dokud budou mezi komunisty ti, kteří tam nemají co dělat, že se zkompromitovali. Proto se vzdávám mandátu na poslance NV.“⁸¹ Místo Jiřího Habeše byl kooptován Miroslav Severa, který se stal i členem rady MěstNV. K 28. únoru vstoupilo v účinnost odvolání dalších 15 poslanců.⁸²

Plénum zvolilo novým místopředsedou Jana Charypara.⁸³ Na 24. plenárním zasedání odstoupilo na vlastní žádost ještě pět poslanců⁸⁴ a místo nich došlo ke kooptování pěti poslanců.⁸⁵ Z funkcionářů MěstNV v Bechyni zůstal na svém místě pouze předseda RSDr. Pavel Dušek.⁸⁶

V rámci předvolební kampaně, která se ve městě rozjela 7. května, vystoupili v neděli 27. května kandidáti OF Ing. Vladimír Dlouhý, dále PhDr. Jiří Pospíšil a JUDr. František Houška. Těsně před volbami promluvili na náměstí Tomáše G. Masaryka za ČSS Petr Habeš, za KSČ Kyslík, za ČSL Jan Charypar a za OF Ing. Radovan Pospíšil. Vystoupení na náměstí řídil tajemník MěstNV Theodor Valenta. K volbám dorazilo ca 4 276 lidí, z toho 1 200 vojáků. Nekomunistické strany volilo 96,5 % voličů. K volbám nedorazilo 193 lidí.⁸⁷

Strana hnutí	Sněm. lidu		Sněm. národů		ČNR	
	hlasy	%	hlasy	%	hlasy	%
OF	2 627	49,67	2 415	45,72	2 367	45,2
KSČ	979	18,51	1 052	19,92	972	18,56
KDU	396	7,48	424	8,3	373	7,13
SZ	240	4,54	312	5,91	318	6,07
ČSS	84	1,85	125	2,37	144	2,75

Volby do zákonodárných orgánů⁸⁸

Na 25. plenárním zasedání 14. června 1990 se v úvodním vystoupení vrátil předseda Dušek k předchozím plenárním zasedáním: „...na PZ NV nepřipustíme žádné politické věci, útoky, osočování, protože jednání PZ MěstNV jako nejvyššího orgánu ve městě je nestranné. Toto bylo dodržováno na 24. PZ kdy byl pokus o útok a připomínky k p. Habešovi s tím, že nikdy již nedopustit to, co bylo na mimořádných PZ 15. 2. a 6. 3. Proto z pověření rady žádám, aby jednání a diskuse PZ se netýkala politických aspektů a útoků. Pokud někdo v tomto směru vystoupí, bude mu odebráno slovo i dle jednacího řádu PZ. V tomto směru je možné se vyjádřit po oficiálním zakončení PZ.“⁸⁹

Na 25. plenárním zasedání poslanci vzali na vědomí ukončení poslanecké činnosti Jana Šťastného, který byl kooptován 6. března, ale nikdy

nesložil poslanecký slib, neboť se nezúčastnil žádného plenárního zasedání, byl přeložen. Dále se jednalo o poslance Františka Zaumüllera, který byl také přeložen. Další dva poslanci Jiří Hájek a Václav Koudelka byli odvoláni z rozkazu ministerstva vnitra. Z 63členného pléna zůstalo 59 poslanců.⁹⁰

Na tomto plenárním zasedání se rozhořela diskuze o osobě předsedy Duška. Tajemník Valenta o něm řekl: „jsem nucen vystoupit k osobě p. předsedy Duška. Protože zástupce KSČ obvinil 5. 6. 90, na předvolební agitaci na náměstí TGM, koalici nekomunistických stran z připravené provokace proti panu RSDr. Duškovi a KSČ dne 29. 5. 90, prohlásil, že žádná provokace připravená nebyla a že došlo k neoprávněnému nařčení nekomunistických poslanců, kteří koaliční shromáždění organizovali. Zopakoval výrok pana Wirta a uvedl, že za dobrou práci je p. Dr. Dušek placen jako ostatní funkcionáři a na věcech, které se v Bechyni udělaly, nemají zásluhy jen členové KSČ. Poukázal na rozhodnutí, které rekonstruovaný MěNV převzal a která se musí předělávat (uzemní plán, výstavba školy a školky 60, zahradnictví kde dochází ke statisícovým škodám, Pichlův dům) některé údaje byly uváděny číselně.“⁹¹

Předseda Dr. Dušek oponoval vůči nařčením, že nebyl schopen plnit volební program: „ONV do poslední chvíle slibovalo fin. dotace na opravu (pozn. autorky Pichlova domu) do konce roku 1989 – pak doporučil ONV ať NV požádá o sdružené prostředky podniky, to na vysvětlenou. Dále hovořil o tom, že nešel do Bechyně hledat zaměstnání, byl to úkol, pouze do voleb. Mrzí mne ta špína naházená na mou hlavu. Nemohu prosím rezignovat právě teď, dal bych za pravdu. Příprava PZ byla vždy kolektivní, ale nyní už ne, po vystoupení p. tajemníka Valenty. Závěrem doporučil, aby celé napadení předsedy MěstNV a „vina“ v uvedených věcech byla prošetřena VLK ONV: proinvestování fin. prostředků na zahradnictví a Pichl. dům a všech akcí, které se dle voleb. programu nerealizovaly. Trvám na tom.“⁹²

Na plenární zasedání byl přítomen okresní prokurátor JUDr. Podráský, který se také vyjádřil k osobě předsedy MěstNV: „K věci Dr. Duška obdržel spis ve věci napadení p. Virtem. Požádal jsem tedy p. Duška o upřesnění tohoto napadení, zda je to trestní čin pomluvy a hanobení, bude šetřeno. Pokud jde o výměnu názorů mezi funkcionáři, t. j. otázka

občanského života. Někdy je to otázka věci veřejné.⁹³ Každý občan i poslanec mohl svobodně vyjádřit svůj názor na plenárním zasedání, které k tomu sloužilo.

Tajemník Valenta zareagoval na slova předsedy Duška tím, že vždy říkal vše otevřeně a tvrdě. Všechny záležitosti ohledně plnění volebního programu měl podložené a vše mohl předat okresnímu prokurátorovi, aby právníci určili míru zavinění Dr. Duška. Z přítomných občanů vystoupil pan Ruman, který prohlásil, že obyvatelé Bechyně nemají pana Duška rádi, ať odejde. Některý z poslanců reagoval, že by pan Ruman měl mluvit raději jen za sebe, neboť jeho názor rozhodně všichni obyvatelé Bechyně nesdílí.⁹⁴ Kauza s předsedou MěstNV Dr. Duškem vyvrcholila na konci srpna 1990.

Na 26. plenární zasedání 20. září oznámil tajemník Valenta, že RSDr. Dušek odstoupil z funkce předsedy MěstNV. Podnět k jeho odstoupení vzešel od Vojenské obrody (letecká sekce v Bechyni), která v dopise z konce srpna 1990 žádala odvolání RSDr. Duška z funkce předsedy MěstNV a některých pracovníků aparátu MěstNV. Na dopis Vojenské obrody navázala schůzka zástupců hnutí (OF),⁹⁵ politických stran (ČSS,⁹⁶ ČSL,⁹⁷ SZ⁹⁸) a Vojenské obrody⁹⁹ s předsedou Duškem. Na jednání byla uzavřena dohoda:

„a/ K přihlídnutí k politické situaci v našem státě, městě a na základě projevu pana prezidenta V. Havla, jsem došel k názoru, že nebudu vykonávat funkci uvolněného předsedy MěstNV v Bechyně a podám ke dni 14. 9. 1990 rezignaci.

b/ Zástupci OF v Bechyni projednali již zaměstnání p. Dr. Duška s předsedou ONV Tábor JUDr. Šperlem, který přislíbil, že p. Dr. Duška ode dne uvolnění zaměstná na ONV.

c/ Zúčastněné politické strany a hnutí prohlašují, že výše uvedené důvody jsou jedinou motivací k této rezignaci a nebudou předmětem dalších jednání.

d/ O tomto rozhodnutí bude informována rada MěstNV Bechyně dne 29. 8. 1990 a plenární zasedání dne 20. 9. 1990. Veřejnost bude informována ihned.¹⁰⁰

RSDr. Pavel Dušek působil ve funkci předsedy MěstNV v Bechyni čtyři a půl roku. Na místo předsedy MěstNV v Bechyni byl dosazen ONV

v Táboře. Na 26. plenárním zasedání měl možnost se ke své rezignaci vyjádřit. S rezignací souhlasil. Důvody byly uvedeny v zápisu ze schůzky z 29. srpna 1990. RSDr. Dušek uvažoval o svém odchodu z funkce již dříve hlavně kvůli svému zdravotnímu stavu.¹⁰¹ Dr. Dušek měl psychické i jiné potíže. V červenci mu doporučil předseda ONV v Táboře JUDr. Šperl, aby ve funkci setrval až do obecních voleb a v prosinci by nastoupil na ONV. Rada MěstNV navrhla na své 14. schůzi 11. července předsedovi Duškovi, aby již nic nepodnikal, nechal vše v klidu, nikdo z rady mu nic nevyčítal, nic mu nebylo dokázáno.¹⁰² Do komunálních voleb vedl MěstNV místopředseda Jan Charypar.¹⁰³

Rada MěstNV schválila počet městského zastupitelstva na 15. Z provolání MěstNV vyplývá, jaké kandidáty by měly politické strany, hnutí a koalice vybírat na své kandidátní listiny: „Žádáme občany, aby za kandidáty navrhovali spoluobčany odborně vyspělé, občany charakterní, u kterých je záruka, že se nevrátí totalitní systémy. Při vlastních volbách dáme hlas jen těm nejlepším, u kterých je záruka, že jsou schopni zajistit rozvoj města v novém duchu.“¹⁰⁴ O 15 zastupitelských mandátů se ucházelo 58 kandidátů: koalice OF, SZ a ČSS 15 kandidátů, Letci a Vojenská obroda 9, Hnutí za rovnoprávné postavení žen 14, ČSL 3 a KSČM 15.105 K volbám přišlo 3 322 voličů, 76,5 %.¹⁰⁶

Strana hnutí	hlasy		mandáty	
	počet	%	počet	%
ČSL ¹⁰⁸	4 698	11,7	2	13,3
KSČM ¹⁰⁹	10 835	27	4	16,6
Hnutí že ⁿ¹¹⁰	3 440	8,5	1	6,6
OF, ČSS, SZ ¹¹¹	15 796	39,4	6	40
Vojáci ¹¹²	5 305	13,2	2	13,3

Výsledky voleb v Bechyni¹⁰⁷

Ustavující schůze městského zastupitelstva se konala 10. prosince 1990 v Městském kulturním středisku. Schůzi řídil nejstarší zvolený zastupitel Ing. Karlík. Na funkci starosty byli navrženi Jan Charypar (ČSL) a Ing. Jiří Kokeš (OF). Zastupitelé zvolili starostou Jana Charypara.

O funkci místostarosty se ucházeli Ing. Josef Válek (KSČM), Bohumil Novotný (OF) a Ing. Jiří Kokeš, ~~zvolen Bohumil Novotný~~. Do rady byli zvoleni Ing. Kokeš, MVDr. Josef Dynda (OF) a Vlasta Smutná (OF). Tajemníkem byl zvolen osmi hlasy Teodor Valenta. Do okresního shromáždění byli delegováni Jan Charypar, Ing. Jiří Kokeš a Stanislav Návrat.¹¹³

5 Mladá Vožice v roce 1990

Vedoucí funkcionáři MěstNV v Mladé Vožici, hlavně předseda Miloslav Břenda, vedli jednání s místním OF. Na jednání rady MěstNV docházel Alexej Salzman, představitel OF v Mladé Vožici a vedoucí Památníku Mladovožicka. Rada MěstNV schválila přijetí Alexeje Salzmana na částečný úvazek jako administrativní zástup místopředsedy MěstNV po dobu neobsazení tohoto uvolněného funkcionáře.¹¹⁴ Na 2. zasedání rady MěstNV 1. února 1990 rezignoval na místo v radě poslanec František Čermák.¹¹⁵ Na 3. zasedání rady MěstNV 1. března nahradil Čermáka v radě poslanec František Barvínek. Na tomto zasedání rady přednesl Alexej Salzman požadavky občanů vznesené na Občanském fóru ke zlepšení životního prostředí ve městě. Mezi požadavky se objevilo, např. ~~znovu odhalení~~ pamětní desky T. G. Masaryka, která připomínala jeho přednášku v roce 1913, dále vyhodnocení rady a poslanců, řešení černých skládek, plynofikace města apod.¹¹⁶ Na plnění požadavků dohlížel z rozhodnutí rady A. Salzman.

Na 4. zasedání rady MěstNV 15. března vzala rada na vědomí v souladu s uložením vyrovnání rozložení politických sil ve společnosti rezignaci na poslanecké funkce Petra Kolaříka, Jiřího Krčmáře, Zdeňky Smetanové, Libuše Kadlecové, Zdeňka Vaňka, Jindřicha Raschela, Jaroslavy Svatkové, Františka Čermáka, Marie Melicharové, Milady Dobešové a Antonína Břendy. Na poslanecký mandát i členství v radě rezignovali Ladislav Pavlík, Eduard Mrázek a Hana Svatková. Poslanecký mandát zanikl Libuši Mikšíkové, Jiřímu Sklenářovi a Václavu Iblovi. K datu volby nového tajemníka rezignoval na funkci tajemníka Josef Filip. Rada vzala na vědomí, že v rekonstruovaném plénu ONV v Táboře zastupovali Mladou Vožici Josef Filip, Irma Terkelová a Miroslav Baštýř.¹¹⁷

Ke kooptaci nových poslanců došlo na plenárním zasedání 29. března. Plénum schválilo rezignace poslanců i zaniklé mandáty poslanců. Do pléna MěstNV bylo kooptováno 16¹¹⁸ nových poslanců za OF a ČSS. V prvním kole tajné volby bylo zvoleno 13 poslanců. O dalších třech rozhodlo druhé kolo, které proběhlo veřejným hlasováním. Kandidáti Štěpán Vaněček a Pavel Flosman nezískali v prvním kole dostatečný počet hlasů, a proto proběhlo i druhé kolo, do něhož se zapojil ještě Ing. Milan Dobiáš, který původně svoji kandidaturu stáhl ještě před začátkem prvního kola volby. Ve druhém kole byli všichni tři zvoleni do poslaneckého sboru MěstNV.

Po volbě poslanců následovala volba funkcionářů a členů rady MěstNV. Místopředsedou byl zvolen Ing. Milan Dobiáš. Volba tajemníka musela proběhnout dvakrát, neboť napoprvé nebyl Pavel Flosman zvolen. Pracovní předsednictvo rozhodlo volbu opakovat. Napodruhé již Flosman uspěl. Do rady MěstNV byli zvoleni František Barvínek, Josef Vrtiška, Štěpán Vaněček a František Fiala. V radě nadále zůstali Karel Samec, Jan Cimbůrek, Josef Filip, Jaroslava Kopecká, František Matoušek, Miloslav Břenda a Pavel Kubále. Alexej Salzman se stal předsedou VLK.¹¹⁹

V rámci předvolební kampaně zavítal 19. května do města ministr financí Václav Klaus a rektor Karlovy univerzity prof. Radim Palouš. Předvolební meeting se konal ve Sdruženém klubu pracujících a zúčastnilo se ho kolem 500 obyvatel Mladovožicka. Prof. Palouš předal předsedovi Břendovi knihu od prezidenta Havla. Prezident vepsal do knihy vlastnoruční věnování „Milému městu Mladé Vožici“. Jednalo se o knihu ~~Václav~~ Havla Dálkový výslech. Oba hosté vystoupili s projevy a odpovídali na otázky účastníků.¹²⁰

Volby v Mladé Vožici a v dalších 24 podřízených obcích zajišťoval tajemník Flosman, který se staral o organizování a zabezpečení všech úkolů souvisejících s volbami, a místopředseda ~~Ing. Dobiáš materiální~~ a technickou přípravu voleb. Volby proběhly ve 12 volebních okrscích.¹²¹

Rada rozhodla na své 9. schůzi 27. června 1990 o svolání referenda v obcích Vilice a Hrnčíře, které ~~požádali~~ o odloučení od Mladé Vožice. Referendum organizoval občanský výbor ve Vilicích. Obyvatelé Vilic a Hrnčířů byli pro odtržení. Plénum ONV v Táboře schválilo vznik samostatného obecního úřadu ve Vilicích, pod který patřily obce Vilice a Hrnčíře.¹²²

Během přípravy voleb do městského zastupitelstva podal místopředseda MěstNV Ing. Dobeš žádost o uvolnění z funkce místopředsedy z morálních důvodů. Jeho práci na přípravě voleb museli převzít jiní funkcionáři MěstNV v Mladé Vožici.¹²³ Rada schválila na své 11. schůzi 17. září 1990 počet členů městského zastupitelstva na 21 zastupitelů.¹²⁴ O křesla v městském zastupitelstvu se ucházeli kandidáti KSČM (20), Československé strany zemědělské (21), ČSSD (1) a koalice OF, ČSL a ČSS (21).¹²⁵

Voliči zvolili do městského zastupitelstva pět kandidátů za KSČ,¹²⁶ osm za ČSSZ¹²⁷ a osm za koalici OF,¹²⁸ ČSL¹²⁹ a ČSS. Ustavující schůze nového zastupitelstva se konala 6. prosince 1990 ve Sdruženém klubu pracujících. Zastupitelé zvolili starostou Miloslava Břendu za KSČM, který získal od voličů vůbec nejvíc hlasů 4 126 a od zastupitelů 13. Koalice OF, ČSL a ČSS navrhla jako protikandidáta na úřad starosty Ing. Františka Káška, kterého volilo osm zastupitelů. Volba místostarosty byla odložena, neboť žádná ze stran nepředložila kandidáta. V radě města zasedli Miloslav Břenda (KSČM), MVDr. Ladislav Pavlík (ČSSZ), PhMr. Pavel Macourek (ČSSZ), Ing. Václav Jechoutek (ČSSZ), MUDr. Jan Burgstaller (ČSL), Ing. František Kášek (OF), Jaroslav Vašta (OF). Do Okresního shromáždění byli delegováni Miloslav Břenda a Ing. František Kášek.¹³⁰

Závěr

Zlomovou událostí v demokratizačním procesu se ve městech na Tábořsku stala generální stávka, ke které se přidali zaměstnanci mnoha tamních závodů a podniků i místních obyvatel. V několika městech došlo k ustavení Občanských fór v den generální stávky, v Mladé Vožici a Sezimově Ústí o něco později. Vznik OF v Sezimově Ústí v lednu 1990 byl zřejmě ovlivněn blízkostí Tábora, s nímž Sezimovo Ústí tvořilo aglomeraci. Zástupci OF docházeli od začátku roku 1990 na zasedání rad MěstNV. Usilovali o rekonstrukci rad a plén MěstNV, která probíhala postupně od ledna do března 1990. V pěti městech zasedalo v plénech MěstNV celkem 331 poslanců, z toho 97 bylo v rámci kooptací vyměněno. Největší změny se uskutečnily v plénu MěstNV v Bechyni, kde bylo z 63 poslanců vyměněno 27 (42,9 %). Plénum MěstNV v Bechyni

přišlo do června 1990 o čtyři poslance, takže plénum čítalo až do obecních voleb 59 poslanců. Nejmenší proměnu doznal MěstNV ve Veselí nad Lužnicí, kde došlo ke změně 14 poslanců z 61 (23 %). Po rekonstrukci MěstNV zůstali ve všech pěti městech ve funkcích předsedové MěstNV, ovšem k 31. 5. 1990 odstoupil předseda MěstNV v Soběslavi Volavka a k 14. 9. 1990 předseda MěstNV v Bechyni RSDr. Dušek. Ve všech městech došlo k výměně alespoň jednoho vedoucího představitele MěstNV, buď tajemníka, nebo místopředsedy. Největší obměnu zaznamenalo vedení MěstNV v Bechyni, kde byli vyměněni oba místopředsedové i tajemník.

Městské národní výbory zaměstnávaly hlavně volby do zákonodárných orgánů a volby do městských zastupitelstev. NV řešili financování investičních i neinvestičních akcí „Z“, na něž nedostaly tolik finančních prostředků, které jim byly původně přislíbeny. Na pořad jednání se často dostával stav životního prostředí, znečištění vodních toků, budování čistíren odpadních vod, kvalita pitné vody a její dodávky, znečištění ovzduší (hlavně v Sezimově Ústí), desintegrace obcí atd. V průběhu roku 1990 se ve všech městech řešilo i přejmenovávání ulic, náměstí a místních částí. Často se města vracela k původním názvům, např. bechyňské náměstí Rudé armády se vrátilo k původnímu názvu náměstí T. G. Masaryka. Přejmenování bechyňského náměstí proběhlo slavnostně v den 140. výročí narození TGM 7. března 1990.

Dnem komunálních voleb 24. listopadu 1990 zanikly Městské národní výbory a nahradily je Městské úřady se sborem zastupitelů. O zastupitelské mandáty se ve městech ucházela KSČM, OF, ČSL, ČSS, Nár. soc., SZ, ČSSZ, nezávislí kandidáti, ať už samostatně nebo v koalicích. Volební účast byla sice nižší než v červnu, ale opět znamenala vítězství OF. Ze 103 zastupitelů získalo OF 43 mandátů, KSČM 22. OF získalo tři křesla starostů: Jaroslav Schneider v Sezimově Ústí, bývalý tajemník MěstNV, Ing. Petr Skřípský v Soběslavi, bývalý poslanec MěstNV, a Jan Mild ve Veselí nad Lužnicí. Starostou v Bechyni se stal Jan Charypar z ČSL, bývalý místopředseda MěstNV, a v Mladé Vožici Miroslav Břenda z KSČM, bývalý předseda MěstNV. Mezi zastupiteli se objevili i osobnosti, které měli již zkušenosti z poslaneckých funkcí na MěstNV, nejvíce jich bylo v zastupitelstvu Mladé Vožice, z 21 zastupitelů 11 působilo na MěstNV.

Poznámky:

- ¹ Tato studie vychází jako publikační výstup z grantového projektu *Průběh Sametové revoluce ve vybraných městech Jihočeského kraje v komparativní perspektivě*, podpořeného Grantovou agenturou České republiky, reg. č. : 13-15049S.
- ² V Sezimově Ústí žilo v roce 1991 7 509 obyvatel. Město Sezimovo Ústí se nachází jižně od Tábora v jeho bezprostřední blízkosti. Společně s Tábořem a Planou nad Lužnicí tvoří aglomeraci. Sezimovo Ústí tvoří dvě části – stará část zvaná Paďousy a novější části zvané Baťov, které dal základ podnikatel Jan Antonín Baťa v roce 1939. Ve městě sídlil státní podnik Kovosvit, který založil právě Jan Antonín Baťa. Při Kovosvitu fungovala i učňovská škola. Dále zde sídlil podnik Stavoprojekt.
- ³ V Soběslavi žilo v roce 1991 7 353 obyvatel. Třetí největší město v okrese. Ve městě sídlily podniky: Lada, s. p. (výroby pletacích strojů a obráběcích soustružnických strojů, k původní výrobě šicích strojů se v podniku vrátili v devadesátých letech), Jihočeské dřevařské závody, s. p. České Budějovice, impregnační závod 04 Soběslav (výroba řeziva, loupáných a impregnovaných sloupů, stěnové panely, chaty pro pionýrské tábory, dřevařské obaly), Rašelina, s. p. (využití rašeliny a rašelinišť, výroba kompotů), Jitona, s. p. (nábytek) a Otavan, s. p. (textilní podnik). Ve městě se nacházelo gymnázium a učiliště.
- ⁴ Ve Veselí nad Lužnicí žilo v roce 1991 6 413 obyvatel. Nejjižněji položené město v okrese a důležitý železniční uzel. Sídlily tu podniky Čemolen (textilní výroba ze lnu), Madeta (zpracování mléka – mléko, sýry apod.), Fruta (výroba dětské výživy, ovocných pomazánek, kompotů, sterilovaných okurek), Prefa (výroba stavebních a železobetonových prvků, schodišťových ramen).
- ⁵ V Bechyni žilo v roce 1991 6 148 obyvatel. Bechyně je jediné lázeňské město v okrese. Ve městě sídlily 31. smíšená letka velení a průzkumu, 31. rota letištního a radiotechnického zabezpečení, 9. vrtulníkový odřad a 15. vrtulníkový odřad. Kromě lázeňství proslavila Bechyně i keramika. Ve městě sídlili Keramické závody 1 (figurální keramika) a 2 (sanitní keramika) a Střední keramická škola. Dalším velkým závodem ve městě byl Jitex, který vyráběl oblečení zejména pro prodejny Luxus a na export do nesocialistických zemí, např. Finsko, Švédsko, Rakousko ad.
- ⁶ V Mladé Vožici žilo v roce 1991 3 263 obyvatel. Nejmenší město okresu bylo sídlem dvou velkých podniků Koh-i-nooru (výroba mechanických rozprašovačů, aerosolových ventilů, orlonů – umělé vlákno, atd.) a Tesly (výroba mechanických dílů pro finální výrobky mateřského podniku v Hloubětíně) a JZD.
- ⁷ Vandrovcová, Jitka, *Sametová revoluce a její ohlasy v Táboře*, in: Valeš, Lukáš – Petráš, Jiří a kol., Rok 1989 v jižních Čechách, Jihočeský sborník historický – Supplementum 6, České Budějovice 2015, s. 182–215; Vandrovcová, Jitka, *Tábor ve volebním roce 1990*, in: Valeš, Lukáš – Petráš, Jiří a kol., Komunální a parlamentní volby v Československu a v jižních Čechách v roce 1990, Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích 2015, s. 92–108.
- ⁸ Digitální archiv Státního oblastního archivu Třeboň (dále SOA Třeboň), Kronika města Soběslavi IX. 1986–1989, snímek (dále sn.) 207, s. 19.
- ⁹ Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika města Veselí nad Lužnicí 1989–1996 (6. díl), sn. 55–56.
- ¹⁰ Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Sezimova Ústí 1988–1990, sn.154–155. Kronikářem byl od roku 1982 Bohumil Bárta, zaměstnaný v Kovosvitu jako technik-konstruktor.
- ¹¹ Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Veselí, sn. 56–57.
- ¹² Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Bechyně 1986–1991, sn. 236.
- ¹³ Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Mladé Vožice 1989–1992, inv. č. 169, sn. 26.
- ¹⁴ Sezimoustecké OF mělo svoji kancelář v budově MěstNV. V čele zdejšího OF stál MUDr. Jan Pícha. Viz digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Sezimova Ústí, sn. 266.
- ¹⁵ Soukromý archiv Zdeňka Šorma.
- ¹⁶ Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Veselí, sn. 57–58.
- ¹⁷ Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Bechyně, sn. 236.
- ¹⁸ Salzman, Alexej, *Připravují mitink*, Palcát, roč. XXXII., č. 51, 13. 12. 1989, s. 3.

- ¹⁹ Salzman, Alexej, *Občanské fórum v Mladé Vožici*, Palcát, roč. XXXII., č. 3, 17. 1. 1990, s. 2; Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Mladé Vožice, sn. 28.
- ²⁰ Členové rady MěstNV Sezimovo Ústí: Josef Králík (předseda), Jiří Peterka (tajemník), František Doležal (místopředseda), Josef Benda, Jiří Brabec, Jan Řezáč, Ing. Karel Bárta, Vladimír Miklík, Luboš Chovančík, Ivan Klíma, Věra Mrázková, Eduard Sezima, Hana Prášková.
- ²¹ SOkA Tábor, fond Městský národní výbor (MěNV) Sezimovo Ústí, Zápis rady a pléna MěstNV 1990, 1. zasedání rady MěstNV 9. 1. 1990.
- ²² SOkA Tábor, fond MěNV Sezimovo Ústí, Zápis rady a pléna MěstNV 1990, mimořádné plenární zasedání MěstNV 23. 1. 1990.
- ²² SOkA Tábor, fond MěNV Sezimovo Ústí, Zápis rady a pléna MěstNV 1990, 3. zasedání rady MěstNV 13. 2. 1990.
- ²³ Jaroslav Adam, Hana Hojsáková, Jiří Jakeš, Adriena Krákorová, Petr Kroužek, MUDr. Jan Pícha, Josef Pospíšil, Jaroslav Schneider, Josef Svoboda, Miloš Šeda, František Šmejkal, Ladislav Táborský, František Večerek, Václav Vyskočil, Ludvík Žilina.
- ²⁴ SOkA Tábor, fond MěNV Sezimovo Ústí, Zápis rady a pléna MěstNV 1990, 22. plenární zasedání MěstNV 27. 2. 1990.
- ²⁵ Tamtéž.
- ²⁶ SOkA Tábor, fond MěNV Sezimovo Ústí, Zápis rady a pléna MěstNV 1990, mimořádné plenární zasedání MěstNV 30. 3. 1990.
- ²⁷ SOkA Tábor, fond MěNV Sezimovo Ústí, Zápis rady a pléna MěstNV 1990, 5. zasedání rady MěstNV 3. 4. 1990.
- ²⁸ Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Sezimovo Ústí, sn. 203–204.
- ²⁹ Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Sezimovo Ústí, sn. 205–208. v kronice jsou zapsáni všichni kandidáti i počet hlasů, které získali od voličů.
- ³⁰ Za OF zvoleni Hana Hojsáková, MUDr. Jiří Hrdlička, RNDr. Vojtěch Kadlčík, Jan Kropík, Ing. František Oplatek, Ing. Petr Pacovský, Jaroslav Schneider, Ing. arch. Jan Stach a Rudolf Šesták.
- ³¹ Za ČSL zvoleni Bohumil Kotaška a Ladislav Táborský.
- ³² Za KSČ zvoleni František Doležal, Miroslav Dvořák, Josef Králík, Věra Mrázková a Jiří Ryzka.

- ³³ Za ČSSD zvoleni Zdeňka Heřmánková, František Hrádek, Ing. Václav Stránský, Pavel Pekárek a Ing. Vlastimil Veselý.
- ³⁴ Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Sezimovo Ústí, sn. 210.
- ³⁵ SOkA Tábor, fond Městský národní výbor (MěNV) Soběslav, kniha č. 263, Plénum MěNV 1990, mimořádné plenární zasedání MěstNV 24. 1. 1990.
- ³⁶ Jaroslav Kalkus, Jiří Peterka, František Doležal, Marie Imramová, Lada Haplová, Marie Novotná, Zdeněk Slabý, Marie Hodinářová, Ing. Petr Pánek, Milan Dančišin, Jaroslava Juskovičová, Jiří Macháček, František Zeman, Zdeněk Matyásek a Miloslav Koblása.
- ³⁷ Josef Okrouhlík, Milan Loudín, Zdeněk Doležal, Ing. Jaroslav Staněk, Stanislav Přástka, Ing. Pavel Zpěvák a Jaroslav Bodlák.
- ³⁸ SOkA Tábor, fond MěNV Soběslav, kniha č. 265, Rady MěNV 1990, 3. schůze rady MěstNV v Soběslavi 19. 3. 1990.
- ³⁹ SOkA Tábor, fond MěNV Soběslav, kniha č. 263, mimořádné plenární zasedání MěstNV 28. 3. 1990.
- ⁴⁰ Za ČSL byli kooptováni Antonín Fiala, Soběslav Klee, Josef Samec, Jaroslav Čamra, Jaroslav Štráfelda, Ladislav Chadt a František Veselý.
- ⁴¹ Za ČSS byli kooptováni Václav Klíma, Miroslav Zelenka, Alois Míka, Jaroslav Petrů, Pavel Drda a Ladislav Metelec.
- ⁴² Za OF byli kooptováni Ing. Jiří Klíma, Hana Kovářová, Kateřina Hoffmannová, PhMr. Helena Štěpánová, Zdeněk Petrů, Ing. Petr Skřípský (docházel na jednání rady MěstNV v Soběslavi jako zástupce OF Soběslav), Jan Soukup, Anna Flíčková, MUDr. Jan Chabr a Josef Štěch.
- ⁴³ SOkA Tábor, fond MěNV Soběslav, kniha č. 263, mimořádné plenární zasedání MěstNV 28. 3. 1990.
- ⁴⁴ SOkA Tábor, fond MěNV Soběslav, kniha č. 263, mimořádné plenární zasedání MěstNV v Soběslavi 28. 3. 1990.
- ⁴⁵ SOkA Tábor, fond MěNV Soběslav, kniha č. 265, 5. schůze rady MěstNV v Soběslavi 21. 5. 1990.
- ⁴⁶ SOkA Tábor, fond MěNV Soběslav, kniha č. 263, mimořádné plenární zasedání MěstNV v Soběslavi 20. 8. 1990; kniha č. 265, 6. schůze rady MěstNV v Soběslavi 28. 5. 1990.
- ⁴⁷ Tamtéž.

- ⁴⁸ Místní občané zvolili do obecního zastupitelstva Karla Podráského, Jana Vychodila, Zdenka Pekaře, Františka Trešla, Milana Žemličku, Antonína Novotného, Miroslava Hořejšího, Jiřího Vrhela, Jarmilu Votrubovou, Marii Hodinářovou a Jaroslavu Syrovátkovou. Starostou se stal Karel Podráský a jeho zástupcem František Trešl. Viz digitální archiv SOA Třeboň, Pamětní kniha obce Myslkovice, 3. díl, 1979–1993, snímek 183.
- ⁴⁹ SOkA Tábor, fond MěNV Soběslav, kniha č. 263, 25. plenární zasedání MěstNV v Soběslavi 15. 10. 1990; kniha č. 265, 11. schůze rady MěstNV v Soběslavi 12. 9. 1990.
- ⁵⁰ SOkA Tábor, fond MěNV Soběslav, kniha č. 265, 10. schůze rady MěstNV v Soběslavi 3. 9. 1990; *Důstojné oslavy 600. výročí Soběslavi. Váží si městských práv*, Palcát, roč. XXXII., č. 38, 26. 9. 1990, s. 1.
- ⁵¹ SOkA Tábor, fond MěNV Soběslav, kniha č. 265, 14. schůze rady MěstNV v Soběslavi 22. 10. 1990.
- ⁵² Městské zastupitelstvo v Soběslavi: František Bělohav, Ing. Jindřich Bláha, Jiří Bouška, Ing. Miloslav Černý, Ing. Josef Čížek, Růžena Domoová, Jaroslav Duba, Ing. Jiří Hanzal, MUDr. Jan Chabr, Zdeněk Jindra, Alois Míka, Jiří Novák, Jan Pehe, Dagmar Pekáriková, Ing. František Plát, Josef Pour, Ing. Petr Skřípský, Zdeněk Šorm, Jiří Šustr, Ing. Jan Tesař, František Veselý, Karel Vilím, MVDr. Jan Vodička, Ing. Eva Výborná, MVDr. Emil Zeman.
- ⁵³ SOkA Tábor, fond Městský úřad Soběslav, Městské zastupitelstvo 1991, 1. ustavující zasedání městského zastupitelstva v Soběslavi 6. 12. 1990.
- ⁵⁴ Jan Lacina, Zdeněk Friml, Miloslav Hušek, PhMr. Jiří Rybenský, Ing. Josef Hlásek.
- ⁵⁵ SOkA Tábor, fond Městský národní výbor (dále MěNV) Veselí nad Lužnicí, Rada 1990 (1.–11.), 2. schůze rady MěstNV ve Veselí nad Lužnicí 22. 1. 1990.
- ⁵⁶ Zdeněk Hejna, MUDr. Ivo Šolle (člen rady), Milena Vachovcová, Tomáš Krisl, Vladimíra Stejskalová, Aleš Ferra, Marie Bastlová, Milouš, Filp (člen rady), Alena Lavičková, Jindřich Kouba, Ing. Miroslav Novák, Zdeněk Tomáš, Marie Růtová a Jaroslava Lencová.
- ⁵⁷ MUDr. Ivo Šolle, Milouš Filp, Jan Zemen a František Hrádek.
- ⁵⁸ SOkA Tábor, fond MěNV Veselí nad Lužnicí, 5. schůze rady MěstNV ve Veselí nad Lužnicí 26. 3. 1990.
- ⁵⁹ Stanislav Bůžek (OF), Miloslav Hušek (OF), Petr Hynek (OF), Bohumila Bžochová, Hana Fesslová, Marie Líkařová, Jiří Mrzena, František Nestával (ČSL), MUDr. Zdeněk Petru (ČSL), Ing. Jiří Novák, Adolf Procházka, PhMr. Jiří Rybenský (OF), Vlastimil Vaněk a Jiří Virág.
- ⁶⁰ Ing. Josef Hlásek, František Pazdera, Jan Lacina a Adam Ondřej.
- ⁶¹ SOkA Tábor, fond MěNV Veselí nad Lužnicí, Plénum (23.–25.) 1990, mimořádné plenární zasedání MěstNV ve Veselí nad Lužnicí 29. 3. 1990; Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Veselí nad Lužnicí, 6. díl 1989–1996, snímek 93–94, 129–130.
- ⁶² Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Veselí nad Lužnicí, 6. díl 1989–1996, sn. 110–111.
- ⁶³ Tamtéž, sn. 130–133. Kronikářka Marie Lacinová zaznamenala volební výsledky do všech zákonodárných orgánů na snímcích 131–133.
- ⁶⁴ SOkA Tábor, fond MěNV Veselí nad Lužnicí, 25. plenární zasedání MěstNV ve Veselí nad Lužnicí 20. 9. 1990, nefoliováno
- ⁶⁵ Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Veselí nad Lužnicí, 6. díl, 1989–1996, sn. 133–134.
- ⁶⁶ Zdeněk Friml, Ing. Josef Hlásek, Marie Hlaváčková, Irena Kadlecová, Ing. Petr Kocián, Ing. Václav Kulanda, Ing. Jan Mild, Ing. Jiří Novák, Zdena Peterková, PhMr. Jiří Rybenský, František Stopek, MUDr. Eva Šašková, Ing. Vilém Šedivý, Tomáš Vránek.
- ⁶⁷ Vít Kuchvlek a František Nestával.
- ⁶⁸ Marie Líkařová a Miloslava Prchalová.
- ⁶⁹ Petr Mašek.
- ⁷⁰ Karel Havelka.
- ⁷¹ Ing. Josef Čermák.
- ⁷² Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Veselí nad Lužnicí, 6. díl, 1989–1996, snímek 92, 135.
- ⁷³ Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Bechyně 1986–1991, snímek 273–274.
- ⁷⁴ Tamtéž, sn. 285–286; Pospíšil, Radovan, *Otevřený dopis našemu poslanci ve Federálním shromáždění panu Miroslavu Vackovi*, Palcát, roč. XXXII., č. 8, 21. 2. 1990, s. 3. Zástupci OF Bechyně informovali radu MěstNV v Bechyni o petiční akci týkající se vojenského letiště a vojenské posádky ve městě na její schůzi 17. 1. 1990.

- ⁷⁵ Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Bechyně 1986–1991, snímek 286; *V Bechyni odpověď ministra Vacka berou*, Palcát, roč. XXXII., č. 10, 7. 3. 1990, s. 3.
- ⁷⁶ SOkA Tábor, fond MěNV Bechyně, položka 21072, mimořádné plenární zasedání MěstNV v Bechyni 15. 2. 1990.
- ⁷⁷ Josef Zunta (místopředseda MěstNV, člen rady), František Karban (nezájem o funkci), Vladimír Škarvada (člen rady, odchod do důchodu), Zdena Marková (odstěhovala se), Pavel Pouzar (člen rady, odstěhoval se), Jiří Hájek (tajemník, člen rady), RSDr. Otakar Michal (člen rady), Jan Snášel (místopředseda, člen rady) a Milena Válková (členka rady).
- ⁷⁸ Teodor Valenta (OF), Jan Charypar (OF), Miroslav Drha (OF), Jiří Habeš (OF) a Stanislav Návrat (ČSS). Mezi nově zvolenými poslanci figurovala i Jana Bartáková z ČSS, která již byla poslankyní a členkou rady MěstNV v Bechyni, a Anna Drdová (ČSL), která byla rovněž poslankyní MěstNV v Bechyni.
- ⁷⁹ SOkA Tábor, fond MěNV Bechyně, položka č. 21072, mimořádné plenární zasedání MěstNV v Bechyni 15. 2. 1990; digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Bechyně 1986–1991, snímek 252, 274. v zápisu z mimořádného plenárního zasedání bohužel není uveden text dopisu Bedřicha Nového.
- ⁸⁰ Miroslav Severa (OF), Ladislav Petráň (KSC), Jan Pekař (OF), Ing. Zdeněk Košnař (KSC), Jan Šťastný (OF), Alena Šulcová (OF), MUDr. Gabriel Dien (OF), Jitka Wodinská (OF), Lydia Domaninská (ČSL), František Hruška (ČSS), Josef Kreidl (KSC), Vladimír Smrž (OF), Ladislav Lepša (OF), Anna Bosáková (OF), Jan Lejtner (OF).
- ⁸¹ SOkA Tábor, fond MěNV Bechyně, položka č. 21072, mimořádné 23. plenární zasedání MěstNV v Bechyni 6. 3. 1990.
- ⁸² Jiřina Birešová, Antonín Alex, Josef Douda, Marie Drdová, Jaroslava Kočová, Zdeněk Landa, Jiří Menša, Miroslava Neužilová, Pavel Příhoda, Stanislava Šťastná, Luboš Šimák, Josef Trnka, Lubomír Vanča a Jana Vondroušková.
- ⁸³ Sok Tábor, fond MěNV Bechyně, položka č. 21072, 23. plenární zasedání MěstNV v Bechyni 6. 3. 1990; Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Bechyně 1986–1991, snímek 254.
- ⁸⁴ Jan Šenfeld, Stanislav Bahula, František Haškovec, František Šafránek a Jan Snášel. Všichni požádali o uvolnění z poslanecké funkce na vlastní žádost.
- ⁸⁵ František Kníže, Ladislav Hořejší, František Smrž, Alex Švorc a Marta Vávrová.
- ⁸⁶ SOkA Tábor, fond MěNV Bechyně, položka č. 21072, 24. plenární zasedání MěstNV v Bechyni 22. 3. 1990; Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Bechyně 1986–1991, snímek 256.
- ⁸⁷ Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Bechyně 1986–1991, snímek 260, 262.
- ⁸⁸ Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Bechyně 1986–1991, snímek 262.
- ⁸⁹ SOkA Tábor, fond MěNV Bechyně, položka č. 21072, 25. plenární zasedání MěstNV v Bechyni 14. 6. 1990.
- ⁹⁰ Tamtéž.
- ⁹¹ Tamtéž.
- ⁹² Tamtéž.
- ⁹³ Tamtéž.
- ⁹⁴ Tamtéž.
- ⁹⁵ Miroslav Drha, MVDr. Josef Dynda, Ing. Radovan Pospíšil a Theodor Valenta.
- ⁹⁶ Jana Bartáková a Petr Habeš.
- ⁹⁷ Jan Charypar.
- ⁹⁸ Ing. Stanislav Karlík.
- ⁹⁹ V. Kvítek. Vl. Jandl a A. Toula.
- ¹⁰⁰ SOkA Tábor, fond MěNV Bechyně, položka č. 21072, 26. plenární zasedání MěstNV v Bechyni 20. 9. 1990.
- ¹⁰¹ Tamtéž.
- ¹⁰² SOkA Tábor, fond MěNV Bechyně, položka č. 21072, 14. schůze rady MěstNV v Bechyni 11. 7. 1990.
- ¹⁰³ Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Bechyně 1986–1991, snímek 259, 275, 293.
- ¹⁰⁴ Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Bechyně 1986–1991, snímek 263.

- ¹⁰⁵ Tamtéž, sn. 264. kronikářka Jiřina Veselá zapsala jména, věk, zaměstnání a počet hlasů všech kandidátů do městského zastupitelstva, viz snímky 266–268.
- ¹⁰⁶ Tamtéž, sn. 268.
- ¹⁰⁷ Tamtéž, sn. 269.
- ¹⁰⁸ Jan Charypar a Anna Drdová.
- ¹⁰⁹ Josef Válek, Marie Novotná, Dušan Antal, Miluše Ratzková.
- ¹¹⁰ Marie Trčková.
- ¹¹¹ Ing. Jiří Kokeš (OF), Vlasta Smutná (OF), MVDr. Josef Dynda (OF), Stanislav Návrat (ČSS), Ing. Stanislav Karlík (SZ) a Bohumil Novotný (OF).
- ¹¹² Břetislav Smrček a Ing. Miroslav Jirásek.
- ¹¹³ Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Bechyně 1986–1991, snímek 2270–271.
- ¹¹⁴ SOkA Tábor, fond Městský národní výbor (dále MěNV) Mladá Vožice, kn. 89, Rada (zápis č. 1–14) 10. 1.–4. 12. 1990, fol. 8.
- ¹¹⁵ Tamtéž, fol. 7.
- ¹¹⁶ Tamtéž, fol. 20.
- ¹¹⁷ Tamtéž, fol. 24.
- ¹¹⁸ Za OF zvoleni: Josef Vrtilška, Vlastimil Barvínek, Ladislav Písařík, Pavel Flosman, Alexej Salzman, Ing. Milan Dobeš, Jaroslav Dvořák, František Fiala, Ing. Vratislav Malina, Zdeněk Kafka, MUDr. Jan Burgstaller, Jaroslav Vašta; za ČSS: Štěpán Vaněček, Marie Vaněčková, Jaroslav Balínek a Vlastimil Schwarz.
- ¹¹⁹ SOkA Tábor, fond MěNV Mladá Vožice, kn. 44, fol. 1–7.
- ¹²⁰ SOkA Tábor, fond MěNV Mladá Vožice, kn. 44, fol. 30; Salzman, Alexej, *Předvolební mitinky*, Palcát, roč. XXXII., č. 22, 30. 5. 1990, s. 1. Alexej Salzman uvádí v článku, že předseda Břenda dostal knihu Audience, ale v zápisu z 22. plenárního zasedání je uveden Dálkový výslech.
- ¹²¹ SOkA Tábor, fond MěNV Mladá Vožice, kn. 89, fol. 48.
- ¹²² SOkA Tábor, fond MěNV Mladá Vožice, kn. 89, fol. 91; Okresní národní výbor Tábor, kniha č. 523, zápis 13. schůze rady ONV v Táboře 16. srpna 1990, nezpracováno.
- ¹²³ SOkA Tábor, fond MěNV Mladá Vožice, kn. 89, fol. 124.
- ¹²⁴ SOkA Tábor, fond MěNV Mladá Vožice, kn. 89, fol. 112.

- ¹²⁵ Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Mladé Vožice, inv. č. 169, 1989–1992, sn. 66–67. V kronice jsou vypsáni všichni kandidáti, jejich věk, zaměstnání, bydliště a kolik obdrželi hlasů v obecních volbách. Na kandidátní listině koalice OF, ČSL a ČSS figuroval jméno Ing. Milana Dobiáše, ale svou kandidaturu stáhl.
- ¹²⁶ Za KSČ zvoleni Miloslav Břenda, Ing. Vratislav Dařena, Antonín Tesař, Eduard Mrázek a Josef Filip.
- ¹²⁷ Za ČSSZ zvoleni MVDr. Ladislav Pavlík, Petr Kolařík, Ing. Václav Jechoutek, PhMr. Pavel Macourek, Helena Vrtilšková, Josef Jenšík, Václav Šmejkal a František Dobeš.
- ¹²⁸ Za OF zvoleni Ing. František Kášek, Jaroslav Čech, Zdeněk Kafka, Antonín Burian, Josef Vrtilška a Jaroslav Vašta.
- ¹²⁹ Za ČSL zvoleni Marcela Marešová, MUDr. Jan Burgstaller a Antonín Burian.
- ¹³⁰ SOkA Tábor, fond Městský úřad Mladá Vožice, Zastupitelstvo 1990, 1. ustavující jednání Městského zastupitelstva v Mladé Vožici 6. 12. 1990; Digitální archiv SOA Třeboň, Kronika Mladé Vožice, inv. č. 169, 1989–1992, sn. 69.

Použité zdroje:

Archivní prameny:

- SOkA Tábor fond Městský národní výbor Bechyně, položka 21072 (rada, plénum)
- SOkA Tábor, fond Městský národní výbor Mladá Vožice, kniha č. 44, (plénum) kniha č. 89 (rada)
- SOkA Tábor, fond Městský národní výbor Sezimovo Ústí, Zápis rady a pléna MěNV 1990
- SOkA Tábor, fond Městský národní výbor Soběslav, kniha č. 263 (plénum), kniha č. 265 (rada)
- SOkA Tábor, fond, Městský národní výbor Veselí nad Lužnicí, Rada 1990 (1.–11.), Plénum (23.–25.) 1990
- SOkA Tábor, Městský úřad Mladá Vožice, Zastupitelstvo 1990
- SOkA Tábor, fond Městský úřad Soběslav, Městské zastupitelstvo 1991

Webové stránky:

<https://digi.ceskearchivy.cz/DA?menu=0 & doctree=1kk>: kronika Bechyně 1986–1991, kronika Mladé Vožice 1989–1992, kronika Myslkovice 1979–1993, kronika Sezimova Ústí 1988–1990, kronika Soběslavi 1986–1989, kronika Veselí nad Lužnicí 1989–1996

Literatura:

- POSPÍŠIL, R. Otevřený dopis našemu poslanci ve Federálním shromáždění panu Miroslavu Vackovi. In *Palcát*, 1990, roč. XXXII, č. 8, 21. 2. 1990, s. 3.
- SALZMAN, A. Občanské fórum v Mladé Vožici. *Palcát*, 1990, roč. XXXII, č. 3, 17. 1. 1990, s. 2.
- Salzman, Alexej, Předvolební mitinky, *Palcát*, roč. XXXII., č. 22, 30. 5. 1990, s. 1.
- SALZMAN, A. Připravují mitink. *Palcát*, roč. XXXII, 1990, č. 51, 13. 12. 1989, s. 3.
- Důstojné oslavy 600. výročí Soběslavi. Váží si městských práv. *Palcát*, 1990, roč. XXXII, č. 38, 26. 9. 1990, s. 1.
- V Bechyni odpověď ministra Vacka berou. *Palcát*, 1990, roč. XXXII, č. 10, 7. 3. 1990, s. 3.

Kontakt na autorku příspěvku:

Mgr. Jitka Vandrovcová
Husitské muzeum v Táboře
náměstí Mikuláše z Husi 44
390 01 Tábor
email: vandrovцова.j@husitskemuzeum.cz

Das Bild Polens und der polnischen Politik am Beispiel ausgewählter Artikel in den deutschen Medien im Jahr 2017

Aleksandra TRZCIELIŃSKA-POLUS

Image of Poland and Polish Policy on Example of Selected Articles in German Media during the Year 2017

Abstract: The article presents the image of Poland and its politics, both foreign and internal, created by German press since early 2017 until August that same year. Newspapers issued in the Western and Eastern part of the Federal Republic of Germany (mainly „Süddeutsche Zeitung“ and „neues deutschland“) were analyzed. The goal of this article is to answer the following question: what image of Poland is created in press in Germany and are there differences in this regard between liberal and left-wing media? Ten issues presented in the abovementioned newspapers were analyzed including, among others, the evaluation of the governing party PiS and the opposing parties, judicial reform, Polish migration policy, politics of memory, state of Polish-German relations.

It was concluded that Poland is paid much more attention in German press than other Central and Eastern European states. The situation in Poland is very critically assessed in German media. In the critical appraisal of Poland and of the policy pursued by its government, no major differences in articles published in newspapers issued in Western and Eastern Germany were found.

Key Words: Poland, Polish politics, German media, PiS – governing party, Criticism

Politische Wissenschaftler betrachten die Massenmedien, vor allem Zeitungen und Zeitschriften, als eine wichtige Quelle für politische Informationen, denn die Medien tragen nicht nur zur Meinungsbildung bei, zu ihren Aufgaben gehört auch eine gewisse öffentliche Kontroll- und Kritikfunktion. Mit der wissenschaftlichen Untersuchung von Zeitungsbeiträgen soll ermittelt werden, welches politische Wissen die Leser durch diese Berichterstattung erhalten, denn die Presse vermittelt nicht nur Berichte und Kommentare, sondern auch Hintergrundwissen.

Dieser Beitrag versucht aufzuzeigen, welches Bild von Polen und von der Politik der derzeitigen polnischen Regierungspartei in deutschen Zeitungen in der Zeit von Januar bis Mitte August 2017 vermittelt wurde. Dabei werden vor allem die „Süddeutsche Zeitung“, „Neues Deutschland“, „Der Spiegel“ und die „Märkische Allgemeine Zeitung“ herangezogen. Es geht dabei um das Bild von Polen in West- und Ostdeutschland.

- Die seit 1945 in München herausgegebene „Süddeutsche Zeitung“ (SZ) gilt neben der „Frankfurter Allgemeine Zeitung“ (FAZ) und „Die Welt“ als eines der Leitmedien. Dem Statut zufolge erstrebt die Zeitung „freiheitliche, demokratische Gesellschaftsformen nach liberalen und sozialen Grundsätzen“; sie wird oft als gemäßigt links eingestuft. Außer den Artikeln deutscher Journalisten erscheinen in der Zeitung auch Artikel von Gastautoren, u.a. auch von polnischen Autoren.
- Der „Spiegel“ ist ein seit 1947 in Hamburg erscheinendes, wöchentliches Nachrichtenmagazin, das nach Meinung zahlreicher Journalisten großen Einfluss auf die öffentliche Meinungsbildung hat.
- „neues deutschland“ (seit 2011 wird der Name klein geschrieben) versteht sich als sozialistische Tageszeitung. Von 1946 bis 1989 war es das Zentralorgan der SED. Von Ende 1989 bis Anfang 2007 war die Zeitung im Besitz der PDS, und seit dieser Zeit gehört sie zu 50% treuhänderisch der Partei die Linke.
- Die „Märkische Allgemeine Zeitung“ erscheint als Tageszeitung in Potsdam. Wegen der unmittelbaren Nähe zu Polen werden die Probleme

im Grenzgebiet hier öfters thematisiert als in vielen anderen deutschen Medien. (z.B. „Woodstock“-Festival).¹

Seit der Parlamentswahl in Polen am 25. Oktober 2015 hat die nationalkonservative Partei „Recht und Gerechtigkeit“ (PiS) die absolute Mehrheit der Mandate im Sejm (der ersten polnischen Parlamentskammer) und im Senat, und seit dem 16. November 2015 regiert diese Partei in Polen allein (ohne Koalitionspartner). Die PiS stellt mit Andrzej Duda auch den Präsidenten, obwohl dieser parteilos sein sollte. Die neoliberale (liberalkonservative) Partei Bürgerplattform (PO) hat nach acht Jahren (2007-2015) die Macht verloren, weil ihr seitens der Bevölkerung Passivität und Arroganz vorgeworfen wurde („nicht ohne Grund“, wie man in Deutschland schreibt).² Die Bürgerplattform hat ihren Kredit in den acht Jahren verspielt, steht in „neues deutschland“.³

Polens Außenminister Witold Waszczykowski hat 2016 in einem Interview für die „Deutsche Welle“ (Anlass war der 25. Jahrestag des deutsch-polnischen Vertrages über gute Nachbarschaft und freundschaftliche Zusammenarbeit) gesagt, das Bild über Polen in den deutschen Medien sei nicht objektiv. Nach seiner Meinung ist die Ursache des „schlechten und falschen Polen-Bildes“ die Asymmetrie von Information und Wissen (in Polen sei das Wissen über Deutschland viel größer als umgekehrt). Einige deutsche Medien, so der Minister, entwerfen ein Bild von Polen als antieuropäischer Staat. Er beklagte auch die immer noch vorhandenen Klischees über Polen. Auch Jarosław Kaczyński kritisierte im Februar 2017 die deutschen Medien, die seiner Meinung nach „in Deutschland Stimmung gegen Polen“ machen.⁴

In diesem Zusammenhang lautet die wichtigste Frage: Wie sieht das Bild von Polen und seiner Politik in der deutschen Presse tatsächlich aus? Und: Gibt es Unterschiede in der Darstellung Polens zwischen der „westlichen“- (eher liberalen) und „östlichen“- (eher linken) Presse in Deutschland? Anhand von zehn Themen werden die wichtigsten Gesichtspunkte, die von den genannten Zeitungen vermittelt werden, dargestellt.

1. Die regierende Partei Recht und Gerechtigkeit wird als eine nationalistische, populistische, religiöse und europaskeptische Partei dargestellt.

Ihr Chef, Jarosław Kaczyński, wird u.a. als „starker Mann Polens“, „Feind kritischer Medien“, „Spiritus Rector“, Mann, der „ein illiberales Land in einer schwachen EU“ anstrebt, „Polens dunkler Herrscher“, der aus dem Hinterzimmer regiert, „polnischer Strippenzieher“ bezeichnet.

Jan Puhl hat in einem Artikel in der Zeitschrift „Der Spiegel“ geschrieben, dass das Zentrum der polnischen Macht weder im Parlament noch im Präsidentenpalast liegt, sondern im Hauptquartier der Partei Recht und Gerechtigkeit, wohin Jarosław Kaczyński jeden Tag mit einem Dienstwagen geholt wird und wo die Minister sowie der Präsident der Nationalbank Direktiven und Ratschläge bekommen. Sowohl Präsident Andrzej Duda als auch Ministerpräsidentin Beata Szydło werden „willfähige Diener“ von Kaczyński genannt.

Die nationalkonservative Partei „Recht und Gerechtigkeit“ will gemäß der „Süddeutschen Zeitung“ ein homogenes, souveränes Polen gestalten, „das sich seinen Patriotismus, die katholische Identität und ein traditionelles Familienbild vollständig bewahrt, die laizistische Moderne beargwöhnt und den Einfluss des Auslands gering hält“.⁵ Die Zeitung „neues deutschland“ schreibt dazu noch, dass die PiS den „moralisch genesenen“ Staat will. Polen soll „autoritärer, illiberaler, klerikaler“ werden.⁶

Der Partei PiS wird vor allem der antidemokratische Staatsumbau („Demontage des Rechtsstaats“)⁷ zugeschrieben. „Eine illiberale Demokratie à la Kaczyński“ bedeute, dass die Mehrheit alles und die Minderheit nichts darf. Die Justiz wird als nicht mehr unabhängig dargestellt. Besonders hart ist die Feststellung, dass die Herrscher entscheiden, wer die wahren Polen sind und wer als Volksverräter oder als „Menschen der zweiten Sorte“ genannt werden.⁸

Der regierenden Partei wird auch Arroganz vorgeworfen. Ein Beispiel bildet die Schulreform, die Ende 2016 gegen den Widerstand von Fachleuten und Betroffenen verabschiedet wurde.⁹ Ab September 2017 wird das bisher auf die Grundschule folgende dreijährige Gymnasium abgeschafft. Fast eine Million Polen haben eine Volksabstimmung zur Schulreform gefordert. Leider vergeblich. „In hastiger Arroganz gemachte Reform“, steht in der SZ.¹⁰

Die Zusammensetzung der Regierung wird meistens kritisch bewertet. Nach einem Artikel von „neues deutschland“ besteht jedoch die Regierung

nicht nur aus unberechenbaren „enfants terribles“ und „Hardlinern“, wie Antoni Macierewicz (Verteidigungsminister) und Zbigniew Ziobro (Jusizminister), „sondern auch aus besonnenen Analytikern, wie dem stellvertretenden Ministerpräsidenten Mateusz Morawiecki oder Jarosław Gowin“.¹² Macierewicz wird als rechte Hand Kaczyńskis für „besonders schwierige Aufgaben“ und daher als unantastbar bezeichnet.¹³

2. Ziemlich umfangreich wird über die Kritik seitens der EU-Parlamentarier und der Europäischen Kommission (Vorwurf der Missachtung der europäischen Verträge)¹⁴ sowie über das Verfahren der EU zur Überprüfung der Rechtsstaatlichkeit in Polen und die Drohung mit Sanktionen (darunter mit dem Entzug des Stimmrechts) seitens der EU berichtet.¹⁵

Es handelt sich um ein Verfahren nach Artikel 7 des EU-Vertrages, das wegen „schwerwiegender und anhaltender Verletzung“ von Grundwerten der EU die Aussetzung von Mitgliedsrechten erlaubt.¹⁶ Berichtet wurde, dass sich die polnische Regierung jegliche Kritik verbiete und vor allem dem Vizepräsidenten der EU-Kommission, Frans Timmermans, politische Motive seiner Kritik vorwerfe (verlacht wird in der „Süddeutschen Zeitung“ die polnische Darstellung: Polen als Opfer der politisch motivierten Angriffe der EU-Kommission). Die Zeitung wies auch darauf hin, dass Frans Timmermans die Unterstützung von Bundesaußenminister Sigmar Gabriel bekommen hat. Gabriel sagte u.a., dass Timmermans exzellente Arbeit macht und eine wichtige Aufgabe bei der Beurteilung der Verletzung der Rechtsstaatlichkeit in Polen erfülle.¹⁷

Man wirft der Partei Recht und Gerechtigkeit und vor allem ihrem Chef J. Kaczyński vor, dass Polen die Europäische Union verachte und das Land in die Isolation geführt werde. Nach Meinung von Stefan Ulrich will die Partei Recht und Gerechtigkeit „die EU auf einen Binnenmarkt zurückstutzen, auf eine Union, die sich nicht in die innere Ordnung ihrer Mitglieder einmischt und bei Rechtsstaat und Demokratie keine Vorschriften macht“.¹⁸

Dennoch schätzt die Partei die Finanzhilfen sowie andere Vorteile sehr hoch ein. Es wird berichtet, dass die EU-Kommission erstmals in ihrer Geschichte ein Verfahren gegen einen Mitgliedsstaat – nämlich

gegen Polen – eingeleitet habe, weil der Regierung die Einschränkung der Rechtsstaatlichkeit vorgeworfen wurde.

Als ein Fehler und Kuriosum wurde der Widerstand der polnischen Regierung gegen die Wiederwahl von Donald Tusk für eine zweite Amtszeit als EU-Ratspräsidenten bewertet („Allein gegen alle“ lautete der vielsagende Titel eines Artikels).¹⁹ Polen hat den eigenen Kandidaten Jacek Saryusz-Wolski nominiert und befand sich während der Wahl „in beispielloser Isolation“.²⁰ Tusk wurde mit den Stimmen aller Staaten, mit Ausnahme Polens, wiedergewählt. Nach der Niederlage wollte Polen die Verabschiedung aller politischen Beschlüsse (zu Handel, Verteidigung und Migration) blockieren. Auch Waszczykowski nannte die Wiederwahl von Donald Tusk ein „Diktat aus Berlin“.²¹ In Polen war auch die Rede von „deutscher Dominanz“.²² Die Journalisten haben gefragt, wie es möglich ist, dass das Tusks Heimatland seine Wiederwahl blockiert? Die Antwort lautete: weil Jarosław Kaczyński Tusk hasst und ihn für den Flugzeugabsturz im April 2010 bei Smoleńsk sowie für den Tod seines Zwillingbruders verantwortlich hält.²³

Stephan Fischer meint, dass die EU in Polen immer mehr als Gegner Polens erscheint. Trotz des drohenden Vertragsverletzungsverfahrens wegen der Justiz gibt man sich in Polen uneinsichtig. Hinzu kommt: nach der Anordnung eines sofortigen Abholzungsstopps durch den Europäischen Gerichtshof werden die Bäume im Biosphärenreservat im Białowieża-Urwald nach wie vor gefällt.²⁴ Nach Meinung von Dietmar Nietan, Vorsitzender der Deutsch-Polnischen Gesellschaft, würde Polen heute die EU-Beitrittskriterien im Bereich Justiz und Rechtsstaatlichkeit nicht mehr erfüllen.²⁵

3. Kritisiert wird auch die polnische Opposition, die schwach, passiv und uneinig sei; dem Chef der PO, Grzegorz Schetyna, gelinge es nicht, die Opposition zu einen, sie reagiere und agiere wie gelähmt. Es dominiert die Feststellung: dass es an Parteien fehlt, „die glaubwürdig genug sind, um die Herrschaft der Identitären zu beenden“²⁶ „Wenn die Opposition profitiert, dann nicht von eigenen neuen Ideen oder Köpfen, sondern nur von Fehlern der Regierung“.²⁷ Charismatische und kreative Persönlichkeiten in der Auseinandersetzung mit der PiS sind in Polen gefragt,

steht in „neues Deutschland“.²⁸ Die führenden Köpfe der Opposition werden als „ausgebrannt“ dargestellt.

In den ostdeutschen Zeitungen wird weit mehr über die Schwäche der polnischen Linken geschrieben. Es wird bemängelt, dass die Linke (ein „Konglomerat konfuser Splittergruppen“) nach wie vor um ihre politische Identität ringe, und es werde noch lange dauern, bis eine stabile sozialdemokratische Kraft herausgebildet werden könne.²⁹

Auch die außerparlamentarische Opposition wird eher kritisch bewertet, vor allem die Bewegung „Komitee zur Verteidigung der Demokratie“ (KOD), die für Demonstrationen gegen umstrittene Reformen der PiS-Regierung Zehntausende Polen mobilisiert und aufruft.

4. Positiv wird meistens die polnische Bevölkerung dargestellt („die Zivilgesellschaft ist stark, die Bereitschaft zum Protest beachtlich“). Obwohl sie in Deutschland als gespalten wahrgenommen wird, wird hervorgehoben, dass die polnische Zivilgesellschaft seit Jahren „mutig und entschlossen Flagge gezeigt hat“.³⁰ Besonders hoch eingeschätzt werden polnische Frauen („Polens Frauenbewegung“), die im Herbst 2016 gegen das Abtreibungsverbot protestierten. Nach der Machtübernahme wollte die PiS nicht nur ein totales Abtreibungsverbot, sondern auch ein Verbot der „Pille danach“. Die Proteste der Frauen brachten zum Ausdruck, dass die „frauenfeindliche Regierung“ dem Untergang geweiht sei.³¹

Als Bundespräsident Frank-Walter Steinmeier im Mai 2017 Polen besuchte, wurde in der „Süddeutschen Zeitung“ über eine Demonstration berichtet, die damals stattfand. Einige Dutzend Polen standen und schwiegen, aber jeder hielt ein Exemplar der polnischen Verfassung in der Hand. Es war ein Protest, schrieb Nico Fried, den man versteht, wenn man gar kein Polnisch spricht.³²

Sehr umfangreich wurde über die Protestwelle von mehreren tausend Menschen („die Lichterketten“) gegen die umstrittene Justizreform berichtet.³³ Betont wurde dabei, dass erstmalig junge Menschen protestierten, die keine „Leichen im kommunistischen Keller“ zu fürchten haben.

In positivem Licht werden auch jene Städte und ihre Bürgermeister vorgestellt, die demonstrativ gegen das auftreten, was die Regierung will

und was der Regierung gefällt. Zu solchen Städten wird u.a. Poznań (sogar als „Bollwerk demokratischer Opposition“ gegen undemokratisches Vorgehen der Regierung genannt) gezählt und auch der Oberbürgermeister Jacek Jaśkowiak.³⁴ Auch Gdańsk mit dem die Regierung kritisierenden Oberbürgermeister Paweł Adamowicz wird positiv dargestellt.³⁵ In Ostdeutschland wird Robert Biedroń, Bürgermeister von Słupsk, als Hoffnungsträger der Linken betrachtet.³⁶

5. Hoch und positiv wird die ökonomische Entwicklung des Landes bewertet. Mit Bewunderung wird festgestellt, dass das Land keine so enorme Hilfe wie Ostdeutschland von Westdeutschland bekam, sich aber trotzdem seit Ende des Kommunismus hervorragend entwickelte. „Die Städte blühten auf, die Wirtschaft boomte, der Lebensstandard sehr vieler Bürger stieg rasch an.“³⁷ In wirtschaftlicher Hinsicht wird Polen ein Memberstaat der EU genannt. Wirtschaft – so wird berichtet – wächst u.a. dadurch, dass die Familien ab dem zweiten Kind monatlich 500 Zloty bekommen. Mit dem Programm „500 Plus“ habe die Regierung die Bevölkerung an den Wahlurnen „gekauft“, heißt es.

Sehr nüchtern wird die polnische Energiepolitik, vor allem die Gas-Politik, geschildert, und gleichzeitig wird die deutsche Pipeline-Politik kritisiert. Das heißt, die Kritik Polens an der deutschen Förderung der Nord Stream 2 Pipeline wird als berechtigt angesehen.³⁸ Die Darstellung der Pipeline Nord Stream 2 (seitens der Kanzlerin Merkel und des ehemaligen Wirtschaftsministers Sigmar Gabriel als ein „rein wirtschaftliches Projekt“) wird in Polen als unglaublich angesehen. Florian Hassel erklärt, dass die Energiepolitik in Polen auch Abhängigkeit oder Unabhängigkeit von Russland, Erpressbarkeit („Gaslieferung als politische Waffe“) und Vertrauen bedeute. Er schreibt, dass die Argumente Polens in Berlin nie ernst genommen wurden. Als berechtigt bezeichnet der Autor den Verdacht der polnischen Regierung, dass sich deutsche Politiker im Zweifelsfall eher mit den Russen einigen, als die Interessen Polens ernst zu nehmen.³⁹ Wegen der Nutzung von Kohle liegen jedoch 33 von den 50 europäischen Städten mit der höchsten Luftverschmutzung in Polen, steht in der „Süddeutschen Zeitung“.⁴⁰

6. Migrationspolitik. Seit Beginn der Flüchtlingskrise stellt die Partei Recht und Gerechtigkeit die Aufnahme muslimischer Flüchtlinge als tödliche Gefahr für Polen dar, schreibt Florian Hassel in der „Süddeutschen Zeitung“.⁴¹ Wojciech Osinski meint in „neues deutschland“, dass die Flüchtlingskrise in der Wahl 2015 das „Zünglein an der Wagge“ war und der PiS zum Wahlsieg verhalf.⁴² Seit dem Regierungswechsel im Herbst 2015 wurden die Flüchtlinge zu einem der zentralen Streitthemen zwischen Brüssel und Warschau. Die Bürgerplattform hatte sich kurz vor der Wahl Niederlage dazu verpflichtet, 7500 Flüchtlinge aufzunehmen. Die neue Regierung will nichts davon wissen. Der Autor zitiert Innenminister Mariusz Błaszczak: „wir lassen nicht zu, dass sich unser Land mit der westeuropäischen Epidemie des islamistischen Terrors infiziert“.⁴³ Kritisch wurde berichtet, dass auch die Ministerpräsidentin Beata Szydło den Trauer- und Gedenktag des 14. Juni 2017 (Jahrestag des ersten Transports polnischer Gefangener ins Konzentrationslager Auschwitz-Birkenau) nutzte, um zu warnen, dass man alles tun müsse, um Sicherheit und Leben der Staatsbürger zu schützen. In den Medien wurde der Satz als Rechtfertigung der gegenwärtigen politischen Handlungsweise (Antiflüchtlingspolitik) beurteilt.⁴⁴ In der Zeitung „neues deutschland“ wird der Aufruf der Ministerpräsidentin an Europa im Sejm zitiert: „Wo steuerst du hin, Europa? Wach endlich aus deiner Lethargie auf, sonst wirst du bald jeden Tag um deine Kinder weinen“.⁴⁵ Gleichzeitig werden aber auch die Ergebnisse der Umfrage des Meinungsforschungsinstituts Ipsos hinzugefügt, nach welchen 70% der Polen keine Flüchtlinge muslimischen Glaubens aufnehmen wollen.

Die polnische Regierung wehrt sich gegen die Aufnahme von Flüchtlingen nach dem europäischen Verteilungsprogramm. Brüssel, die deutschen Medien – darunter die Journalisten der analysierten Zeitungen – verlangen von Polen Solidarität in der Flüchtlingskrise. Die Weigerung von Polen, bei der Verteilung von Flüchtlingen mitzumachen, wird scharf kritisiert und „empörend“ genannt. Die unterschiedlichen Einstellungen Deutschlands und Polens zum Thema Flüchtlinge wurden schon beim ersten Besuch Beata Szydło in Berlin im Februar 2016 betont.⁴⁶ In der Zeitung „neues deutschland“ wird aber auch die Wende („Schwenk“; „180-Grad Drehung“) in der Oppositionspartei – Bürgerplattform – von

der Willkommenskultur zur fremdenfeindlichen Rhetorik hervorgehoben. In den deutschen Medien wird betont, dass die PiS vor Flüchtlingen als Terroristen und Überträger gefährlicher Krankheiten warnt.

7. Die Justizreform wird rechtswidrig, höchst umstritten und fragwürdig genannt. In diesem Zusammenhang wird vor der Abschaffung der Demokratie („Zerstörung der Demokratie“, „Gefährdung der Unabhängigkeit der Justiz“, „Abschaffung der Gewaltentrennung“)⁴⁷ in Polen gewarnt. Vor allem ging es um die Abschaffung der Unabhängigkeit des Verfassungsgerichts und des Obersten Gerichts. Die Gerichte sollen künftig von der regierenden Partei kontrolliert werden (für die Auswahl der Richter wird die Politik zuständig sein). Der Justizminister soll jeden Richter in Polen austauschen können. Das Verfassungsgericht wurde seit Ende 2016 von der Richterin Julia Przyłębska geführt. Über die Richterin wird berichtet, dass sie „rechtskräftige Urteile über die Verfassungswidrigkeit mehrerer Gesetze der PiS-Regierung aus der Datenbank des Gerichtes löschen ließ und drei Richter zuließ, deren Wahl gegen die Verfassung verstieß“.⁴⁸

In den deutschen Medien wird betont, dass die von der PiS 2017 vorgelegte „höchst umstrittene“⁴⁹ Justizreform („Beseitigung einer unabhängigen Rechtsprechung“, „Aushebelung der Gewaltenteilung“)⁵⁰ mit der Verfassung nicht übereinstimmt. „Die klassische westliche Gewaltenteilung in Regierung, Parlament und Justiz“ wird von der PiS-Regierung in Polen nicht akzeptiert, schreibt Florian Hassel.⁵¹ Der Oberste Gerichtshof soll durch die Reform unter Regierungskontrolle gestellt werden. Das Parlament (zur Zeit von der PiS beherrscht) soll über die Besetzung des Landesrichterrats entscheiden. Bis jetzt wurden die Mitglieder des Richterrats durch eine Richterversammlung gewählt.

Zu den neuen Gesetzen, gegen welche zehntausende Polen auf den Strassen im Juli 2017 stark demonstrierten und protestierten, schrieb sowohl die „Süddeutsche Zeitung“ als auch „neues deutschland“, dass die Unabhängigkeit der Justiz und der Rechtsstaat bedroht seien, obwohl sie schon jetzt sehr beschädigt seien. Trotz des Vetos des Präsidenten gegen zwei Gesetze, so die Meinung, werde der Generalstaatsanwalt und gleichzeitig der Justizminister (in einer Person) die Richter kontrollieren, denn die Gesetzentwürfe von Duda würden aller Wahrscheinlichkeit nach

auch die Unabhängigkeit der Richter beschneiden. In der „SZ“ wurde gemutmaßt, dass der Staatspräsident die Gesetze nur in Details ändern wolle und nicht im Grundsatz.⁵² Aber in „neues deutschland“ fragte man, ob sich Staatspräsident Duda („der Schützling“) von Jarosław Kaczyński („dem Ziehvater“) nun vielleicht endlich lösen wolle.⁵³ Als fragwürdig wurde die vorzeitige Beendigung der noch laufenden Amtszeiten der Mitglieder des Gerichtsrates genannt. Florian Hassel schreibt, dass die Regierung durch die Reform ein Vetorecht auf jede Richterbesetzung und jede Expertise sowie Stellungnahme des Gerichtsrates bekommt.⁵⁴

8. Die Außenpolitik und insbesondere der polnische Außenminister Witold Waszczykowski wurden scharf kritisiert. Neue Leitsätze der Außenpolitik, die Waszczykowski zwei Monate nach der Regierungsübernahme (am 29. Januar 2016) im Parlament vorgestellt hat, wurden als falsch bewertet:

- Reform des diplomatischen Dienstes – Entlassung aller Diplomaten (ca 5000 Angehörige des diplomatischen Dienstes), die von 1944 bis 1990 Mitarbeiter der Staatssicherheit waren. Bald hat sich herausgestellt, dass der von der PiS nach Berlin delegierte neue Botschafter Andrzej Przyłębski (privat Ehemann der Präsidentin des Verfassungsgerichts) ein solcher Mitarbeiter, nämlich „IM Wolfgang“ war. Nicht nur im diplomatischen Dienst, sondern auch im öffentlichen Dienst sollen alle leitenden Beamten durch PiS-Parteimitglieder ersetzt werden;
- Großbritannien sollte neuer Hauptverbündeter Polens in der EU werden (im Juni haben aber die Briten für Brexit gestimmt);
- Bildung eines Gegengewichts zu Deutschland und Frankreich in Form einer Vereinigung aller Staaten Zentraleuropas vom Baltikum bis zum Schwarzen Meer, mit der Führungsrolle Polens (Drei-Meeres-Initiative). Polen spielt aber diese Rolle nicht;
- Russland sollte vor dem Internationalen Strafgerichtshof in Den Haag verklagt werden (wegen unzureichender Kooperationsbereitschaft bei der Untersuchung des Flugzeugunglücks bei Smoleńsk).⁵⁵

Verlacht wurden auch viele Pannen des Außenministers, darunter die, als er in einem Interview sagte, dass sich Polen um die Unterstützung des Karibikstaats San Escobar bemühe. Leider existiert dieser Staat nicht.

Vor allem wird aber der außenpolitische Konfrontationskurs gegenüber Berlin und Brüssel hervorgehoben.⁵⁶ Die drei-Meeres-Initiative wird als ein Projekt gegen Paris und Berlin gerichtet bewertet. Im Rahmen der Initiative will Polen mit Hilfe der USA bis 2022 u.a. die Baltic Pipe Line (Erdgaspipeline) aus norwegischen Gasfeldern über Schweden, Dänemark und durch die Ostsee nach Polen bauen, um die Abhängigkeit von russischem Erdgas zu verringern.⁵⁷ Die Baltic Pipe Line soll mit einer Kapazität von ca. 13 Milliarden Kubikmetern jährlich unter europäischer Kontrolle stehen und bis zu 10 Milliarden Kubikmeter Erdgas nach Polen bringen. Aber über den Bau wird erst 2018 entschieden.

Kritisch werden auch die polnisch-amerikanischen Beziehungen bewertet. In Deutschland wurde über den Besuch von US-Präsidenten Donald Trump in Warschau im Juli 2017 umfangreich berichtet. Kritisiert wurde, dass die Regierungspartei ihre Anhänger aus ganz Polen nach Warschau kommen ließ, um die Trump-Rede („die Liebeserklärung an Polen“) zu hören.⁵⁸

In einem anderen Artikel ist die Rede von den „Flirtversuchen Warschaws mit Donald Trump“, die jedoch dem polnischen Staat nicht helfen würden.

Ein Sonderkapitel in der Außenpolitik Polens bilden die deutsch-polnischen Beziehungen. In Deutschland wurde be- und vermerkt, dass Polens Regierungschefin ihren Antrittsbesuch in Berlin erst drei Monate nach ihrem Amtsantritt machte.⁵⁹ Schon damals vertrat man die Meinung, dass die Freundschaft zwischen Frau Merkel und Frau Szydło kaum wachsen werde. Der Besuch von Frau Merkel in Polen im Februar 2017 fand statt, weil sich Polen um dieses Treffen bemüht hatte.⁶⁰ Als „komplizierte Freundschaft“, „angespanntes Verhältnis“, „Konfrontationskurs gegenüber Berlin“ werden diese Beziehungen bezeichnet. Den regierungsnahen polnischen Medien wird „antideutsche Hetze“ vorgeworfen.⁶¹ Im August 2017 bezichtigte die „Süddeutsche Zeitung“ die Regierungspartei PiS einer kalkulierten Kampagne gegen Deutschland.⁶² Vor der Reise Frau Merkels im Februar 2017 nach Polen sagte Jarosław Kaczyński in einem Interview, er werde gezwungen sein, „der Kanzlerin zu sagen, dass Deutschland entscheiden muss, welche Art von Beziehungen es mit Polen haben will. Denn es sei nicht möglich, Polen

anzuprangern und es sämtlicher Übel zu beschuldigen und gleichzeitig auf gute Beziehungen zu hoffen“.⁶³

Jarosław Kaczyński meint, dass die Geschichte uns nicht verbindet. „Sie trennt uns eher“. Er sagte, die beiden Völker würden trotz der intensiven Handelsbeziehungen – bezogen auf die Geschichte – „Zeit brauchen, um Wunden zu heilen“.⁶⁴

Antideutsche Ressentiments sitzen tief. Stephan Fischer gibt durchaus zu, dass Polen im Zweiten Weltkrieg Unvorstellbares durchlitt. „Millionen polnischer Männer, Frauen und Kinder wurden verschleppt, misshandelt, ermordet“.⁶⁵ Die „Süddeutsche Zeitung“ schreibt, dass Polens Regierung:

- die Aufnahmeverpflichtung von Flüchtlingen ein „deutsches Diktat“ nennt,
- meint, Polen werde von den deutschen Firmen ausgebeutet,
- meint, Donald Tusk sei ein deutscher Kandidat für den Posten des Präsidenten des Europäischen Rats.

Der Polen-Beauftragte der Bundesregierung, Dietmar Woidke, kritisierte die Lage im polnischen öffentlich-rechtlichen Rundfunk (darunter auch die massenhaften Entlassungen). Er warf der Regierung in Warschau vor, sie wolle die Medien unter ihre Kontrolle bringen. Als eine „beunruhigende Entwicklung“ bezeichnete er die Verschlechterung der Pressefreiheit.⁶⁶ Als ein wichtiges Thema der deutsch-polnischen Gespräche betrachtet die polnische Regierung nach wie vor den Minderheitenstatus der Polen in Deutschland.⁶⁷

Die Forderungen von PiS-Politikern nach Reparationen von Deutschland (bis zu 350 Milliarden Dollar)⁶⁸ wurden nach Meinung des Journalisten der Zeitung „Die Welt“ aus innenpolitischen Gründen erhoben. Die Partei Recht und Gerechtigkeit wolle dadurch die eigenen Reihen schließen und die Aufmerksamkeit von der Justizreform ablenken. In den deutschen Medien unterschlägt man keineswegs die Schuld Deutschlands und die großen Verluste Polens. Man bestreitet die Verbrechen, ungeheure Zerstörungen, Ausplünderungen und immense Bevölkerungsverluste nicht.⁶⁹ Der Autor meint aber, dass es seitens der PiS leere Drohungen sind. Doch sind in dem Artikel auch Sachfehler enthalten: der Verzicht auf Reparationen seitens der Regierung der Volksrepublik Polen war im Jahre 1953

und nicht 1954. In dem Artikel wird auch bestritten, dass die damalige polnische Regierung eine sowjetische Marionettenregierung war. Man muss freilich zugeben, es gab damals eine undemokratische Regierung, die nicht selbständig regieren konnte.

9. Geschichtspolitik ist u.a. eng mit den deutsch-polnischen Beziehungen verbunden – aber nicht nur. „Vergangenheit hat in Polen einen viel höheren Stellenwert als in Deutschland“⁷⁰, schrieb Stephan Lehnstaedt in der „Süddeutschen Zeitung“, um die aktiv betriebene Geschichtspolitik und deren Rolle in der polnischen Außenpolitik zu erläutern. Gezeigt wurden von ihm die unterschiedlichen Perspektiven der Präsentation von polnischer Geschichte. Die „Bürgerplattform“ wollte die Vergangenheit im internationalen Kontext, u.a. im Museum des Zweiten Weltkrieges in Gdańsk, zeigen (dem westlichen Geschichtsverständnis folgend), und die Partei Recht und Gerechtigkeit schildert vor allem „Heldenmut und Opferbereitschaft“ der Polen (ausschließlich aus der Binnenperspektive). Der Verfasser kritisiert die Entscheidung der polnischen Regierung, das Museum in Gdańsk zu schliessen. Den deutschen Politikern empfiehlt Professor Lehnstaedt mehr Respekt und weniger Überheblichkeit, wenn sie Unverständnis über polnische Geschichtspolitik äußern.

Dem Museum des Zweiten Weltkrieges – dem Plan der Zwangsvereinigung dieses Museums mit dem nur auf dem Papier existierenden Museum Westerplatte – wurde auch ein umfangreicher Artikel von Mia Raben gewidmet.⁷¹ Die Verfasserin stellt die große – acht Jahre dauernde – Arbeit vor, die von dem ehemaligen Direktor des Museums, Piotr Machcewicz und seinem 60-köpfigen Team, geleistet wurde. Das Museum steht in direkter Nachbarschaft zum Postamt – einem der ersten Kampfplätze während des deutschen Überfalls auf Polen am 1. September 1939. In 18 Räumen des Museums werden „der Weg zum Krieg“, „der Terror des Krieges“ und „die langen Schatten des Krieges“ dargestellt. Zitiert wird in dem Artikel die Aussage von Barbara Kirshenblatt-Gimblett (Chefkuratorin des Museums der Geschichte der polnischen Juden in Warschau) über das Museum: „Dieses Museum schafft eine Wende. Es ehrt Helden und Opfer, ohne den Krieg zu glorifizieren. Damit setzt es einen Weltstandard“.⁷² Das Museum wird in Polen als eine Ausnahme

genannt. Es betrieb keinen Heldenkult. „Es rückt die Leiden der Bevölkerung in den Mittelpunkt – noch dazu in transnationaler Perspektive“.

Dem Direktor wurden leider Formfehler vorgeworfen. Das Museum wurde als „Dorn im Auge“ Jarosław Kaczyńskis betrachtet. „Polens Krieg um den Weltkrieg geht weiter“, schrieb die Autorin. Der Kulturminister Piotr Gliński hatte angeordnet, dass das Museum mit dem Museum Westerplatte vereint wird, was die Ernennung einer neuen Leitung ermöglicht. „Ein taktisch-administrativer Schachzug“, schreibt Florian Hassel.⁷³ Auch die Zeitschrift „Der Spiegel“ kritisierte die Erinnerungskultur der polnischen Regierung am Beispiel des Museums in Gdańsk. Jan Puhl stellt fest, dass für die nationalkonservative Partei Recht und Gerechtigkeit die Ausstellung „nicht genug patriotisch“ sei.⁷⁴ Es ist kein Pantheon polnischer Kriegshelden, sondern es zeigt vor allem die Erfahrung der Zivilbevölkerung. Jan Puhl schrieb, dass die nationalkonservativen Polen die Geschichte Polens als „einen einzigen Überlebenskampf verstehen: Jahrhundertlang haben Deutsche und Russen immer wieder Polen überfallen, geteilt und die Bevölkerung unterjocht und ermordet“. Die Polen haben sich gewehrt, und der Zweite Weltkrieg wird als Höhepunkt des Martyriums wahrgenommen.

Der Direktor Machcewicz wurde entlassen. Ein Abgeordneter der Regierungspartei sagte, ein solches Museum solle man statt in Polen besser in Brüssel errichten. Das Kulturministerium wirft dem Direktor vor, dass er bei der Gestaltung der Ausstellung keine Kompromisse gemacht habe.⁷⁵

Norbert Frei, der berühmte deutsche Historiker, der sich u.a. mit der Nazi-Zeit auseinandergesetzt hat, nennt die Ablösung des Direktors Machcewicz und die Kritik des Museums „ein brutales Beispiel“ dafür, wie Geschichtspolitik in den Dienst der Antiaufklärung gestellt wird.⁷⁶

Dietmar Nietan meint, dass Deutschland wegen der Geschichte jedes Wort gegenüber Polen auf die Goldwaage legen muss. Kritisiert wird in der „Süddeutschen Zeitung“ deshalb die „leichtfertige Formulierung“ von den „polnischen Konzentrationslagern“, die sowohl in Deutschland als auch in anderen Ländern verwendet wird. Das gilt auch für die Formulierung „polnische Todeslager“ – wird in der Zeitung „neues deutschland“ betont. Dazu schreibt – mit viel Verständnis – auch der Autor eines Artikels, dass sich in Polen Empörung darüber Bahn bricht, wenn

der Warschauer Aufstand ignoriert oder mit dem Ghettoaufstand verwechselt wird (wie es Roman Herzog 1994 getan hat).⁷⁷ Hervorgehoben wurde aber auch, dass die historischen Jahrestage in Polen von extremen Rechten und Ultrationalisten genutzt werden und diese Gruppierungen von der Regierung als patriotisch angesehen werden.

10. Viel Platz wurde auch den Folgen des Flugzeugabsturzes bei Smoleńsk gewidmet. Von PiS-Chef Jarosław Kaczyński werden monatliche Kundgebungen in Warschau organisiert. Wie die „Süddeutsche Zeitung“ berichtete, wurde Mitte Dezember 2016 ein neues Versammlungsrecht verabschiedet, das im März 2017 in Kraft getreten ist, um die Behinderungen der Kundgebungen seitens der Opposition zu beseitigen. Das Gesetz gilt als umstritten, weil es vorsieht, dass die regelmäßigen Veranstaltungen etwa kirchlicher und staatlicher Einrichtungen bei der Vergabe der Zulassung Vorrang vor anderen Demonstrationen erhalten.⁷⁸ Sehr kritisch wird die Begehung des so genannten Smoleńsk-Appells dargestellt. Dieser Appell ist ein militärisches Ehrenzeremoniell; es stellt Polen – im Zusammenhang mit dem im April 2010 bei dem Flugzeugabsturz gestorbenen Präsidenten Lech Kaczyński – in eine Reihe mit polnischen Kriegshelden. Man nennt den Smoleńsk-Appell eine neue Partei- und Staatsmythologie. Die „Süddeutsche Zeitung“ berichtete u.a. darüber, dass der o.g. Oberbürgermeister von Poznań beim Gedenken an den Aufstand gegen Kommunisten am 28. Juni 2016, am 60. Jahrestag, dieses Zeremoniell nicht zuließe.⁷⁹

Schlußfolgerungen

Für diese Analyse wurden nur zehn ausgewählte Themen berücksichtigt, obwohl in den deutschen Medien in dem fraglichen Zeitraum viele andere Themen und Probleme zu Polen besprochen wurden. Die meisten Artikel wurden von zwei Journalisten geschrieben: von Florian Hassel (Osteuropakorrespondent der „Süddeutschen Zeitung“ mit Sitz in Warschau) und von Wojciech Osinski (Korrespondent für „neues deutschland“). Festzuhalten bleibt, dass den Ereignissen und der Lage in Polen in deutschen Medien – relativ gesehen – viel mehr Platz eingeräumt wird als den

Vorgängen in anderen osteuropäischen Ländern. Die diesbezüglichen Darstellungen und Kommentare sind sowohl in der liberalen als auch in der linken Presse sehr kritisch. Grosse Unterschiede in der Bewertung der Politik Polens sind nicht festzustellen. Polen wird vor allem als ein Land ohne freie Medien und ohne unabhängige Justiz betrachtet. Zahlreiche Politiker werden kritisiert. Meinungsumfragen in Polen werden als unzuverlässig eingeschätzt. In der „Süddeutschen Zeitung“ kann man gar lesen, dass „Polen alle finsternen Vorurteile bestätigt und sich inkompetent, xenophob und antisemitisch“ zeigt.

Ein Teil der polnischen Bürger teilt die kritischen Ansichten deutscher Journalisten. Das haben diese Bürger bewiesen, indem sie in großer Zahl protestiert haben und mit ihrem Protest auf die Straße gegangen sind. Das wurde in der deutschen Presse auch vielfach und positiv dargestellt.

Es ist zu fragen, ob das Bild von Polen falsch, gefälscht oder wahr, übertrieben oder tatsächlich so kritisch zu sehen ist. Aus der Perspektive einer polnischen Bürgerin möchte man natürlich, dass das Bild im Ausland positiver wäre. Manchmal bekommt man denn aber doch auch den Eindruck, dass einige Zeitungsberichte etwas übertrieben sind. Das gilt zum Beispiel im Falle der deutsch-polnischen Beziehungen. Man erfährt zwar viel über die Politik der polnischen Regierung gegenüber Deutschland, aber wenig darüber, wie polnische und deutsche Menschen das jeweilige Nachbarvolk wahrnehmen – und da gibt es doch wohl sehr viele positive Aspekte.

Allerdings bleibt auch festzustellen: wenn die polnische Regierung kein „Polexit“ aus der Europäischen Union beabsichtigt, darf sie die Kritik nicht als völlig unbegründet zurückweisen.

Anmerkungen:

- ¹ N. Skrzypczak, Solidarität mit Küstriner Woodstock, „Märkische Allgemeine Zeitung“ vom 3. 8. 2017.
- ² J. Dehnel, Sprache der verbrannten Erde. Wenn die Opposition zum Todfeind wird und das Parlament zum Werkzeug der Rache: Besichtigung der rhetorischen Schlachtfelder in Polen, „Süddeutsche Zeitung“ vom 29./30. Juli 2017.

- ³ W. Osinski, Polens Linke auf der Suche nach neuen Gesichtern, „neues deutschland“ vom 21. 2. 2017.
- ⁴ W. Osinski, Kein Polexit und Hoffnung auf den Handschlag, „neues deutschland“ vom 7. 2. 2017.
- ⁵ S. Ulrich, Allein gegen alle, „Süddeutsche Zeitung“ vom 10. 3. 2017.
- ⁶ S. Fischer, Wider den strengen Vater und Betreuer. Immer mehr junge Polen opponieren gegen die PiS-Regierung, die in alle Lebensbereiche regieren will. Zu spät?, „neues deutschland“ vom 27. 7. 2017.
- ⁷ Z.B. F. Hassel, Der Rückfall, „Süddeutsche Zeitung“ vom 21. 6. 2017.
- ⁸ S. Ulrich, Allein gegen alle...
- ⁹ F. Hassel, Proteste in Polen, „Süddeutsche Zeitung“ vom 6./7. 5. 2017.
- ¹⁰ F. Hassel, Es bröckelt, „Süddeutsche Zeitung“ vom 6./7. 5. 2017.
- ¹¹ W. Osinski, Polens Präsident wird erwachsen, „neues deutschland“ vom 12./13. 8. 2017.
- ¹² W. Osinski, Polens Staatsoberhaupt emanzipiert sich, „neues deutschland“ vom 26. Mai 2017.
- ¹³ S. Ulrich, Tyrannei der Mehrheit, „Süddeutsche Zeitung“ vom 22. 2. 2017.
- ¹⁴ DPA, AP, EU-Parlamentarier kritisieren Polen scharf, „Süddeutsche Zeitung“ vom 14. 7. 2017.
- ¹⁵ D. Brössler, EU-Kommission will Druck auf Polen erhöhen, „Süddeutsche Zeitung“ vom 24. 2. 2017.
- ¹⁶ Ebenda.
- ¹⁷ S. Ulrich, Allein gegen alle...
- ¹⁸ Ebenda.
- ¹⁹ D. Brössler, Einheit oder Geschwindigkeit, „Süddeutsche Zeitung“ vom 9. 3. 2017.
- ²⁰ D. Brössler, A. Mühlhauer, „Diktat aus Berlin“ – Eklat beim EU-Gipfel, „Süddeutsche Zeitung“ vom 10. 3. 2017.
- ²¹ D. Brössler, A. Mühlhauer, Deutschland plus 26. Polens Regierung findet die Wiederwahl von Ratspräsident Tusk als ein „Berliner Diktat“. Kanzlerin Merkel will davon nichts mehr hören. Sie würde demnächst in Rom lieber ein Zeichen der Einheit setzen, „Süddeutsche Zeitung“ vom 11./12. 3. 2017.
- ²² Ebenda; D. Brössler, S. Jannasch, A. Mühlhauer, Hass auf Tusk. Die Warschauer Regierung bleibt bis zuletzt beim Widerstand gegen den

- Ratspräsidenten aus Polen, den sie als Feind sieht, „Süddeutsche Zeitung“ vom 10. 3. 2017.
- ²³ S. Fischer, Polens Knoten aus Gestern und Heute, „neues deutschland“ vom 5./6. 8. 2017.
- ²⁴ Interview. „Polen würde jetzt die EU-Beitrittskriterien nicht mehr erfüllen“, „Märkische Allgemeine Zeitung“ vom 27. 7. 2017.
- ²⁵ S. Ulrich, Allein gegen alle...
- ²⁶ F. Hassel, Es bröckelt...
- ²⁷ W. Osinski, Polens Linke auf der Suche nach neuen Gesichtern, „neues deutschland“ vom 21. 2. 2017.
- ²⁸ Ebenda.
- ²⁹ „Die Welt“ vom 25. 7. 2017.
- ³⁰ W. Osinski, Wenn Warten Leben kosten kann. Restriktionen, knappe Kassen und Ärztenmängel ruinieren Polens Gesundheitswesen, „neues deutschland“ vom 4. 05. 2017.
- ³¹ N. Fried, Dialog und Dissens. Steinmeier pflegt in Warschau eine komplizierte Freundschaft, „Süddeutsche Zeitung“ vom 20./21. 5. 2017.
- ³² W. Osinski, Polens Präsident wird erwachsen, „neues deutschland“ 12./13. 8. 2017.
- ³³ F. Hassel, Bollwerk Posen, „Süddeutsche Zeitung“ vom 20./21. 05. 2017.
- ³⁴ F. Hassel, Die Opposition unwählbar machen, „Süddeutsche Zeitung“ vom 18. 1. 2017.
- ³⁵ W. Osinski, Polens Linke...
- ³⁶ S. Ulrich, Allein gegen alle...
- ³⁷ F. Hassel, Gas und heiße Luft, „Süddeutsche Zeitung“ vom 6. 7. 2017.
- ³⁸ [Ebenda](#),
- ³⁹ F. Hassel, Bäumefällen leichtgemacht. In Polen darf jetzt jeder abholzen. Das zeigt sich bereits im Stadtbild, „Süddeutsche Zeitung“ vom 10. 3. 2017.
- ⁴⁰ F. Hassel, Kritik an Rede in Auschwitz, „Süddeutsche Zeitung“ vom 15. Juni 2017.
- ⁴¹ W. Osinski, Kein Polexit...
- ⁴² W. Osinski, Muslime sollen draußen bleiben, „neues deutschland“ vom 6. 6. 2017.
- ⁴³ F. Hassel, Kritik an...

- ⁴⁴ W. Osinski, Muslime sollen...
- ⁴⁵ S. Braun, Bögen ums Hauptthema, „Süddeutsche Zeitung“ vom 13./14. 2. 2016.
- ⁴⁶ M. Helm, V. Wulf, „Wenn es nötig ist, gehe ich jeden Tag auf die Straße“, „Süddeutsche Zeitung“ vom 20. 7. 2017.
- ⁴⁷ F. Hassel, Polens Justiz bangt um ihre Unabhängigkeit, „Süddeutsche Zeitung“ vom 21. 6. 2017.
- ⁴⁸ Der polnische Politologe Biskup über die Justizreform in seinem Land, <http://www.mdr.de/heute-im-osten/polen-justizreform-110.html>, (Abruf: 7. 8. 2017).
- ⁴⁹ F. Hassel, Polens Justiz...
- ⁵⁰ F. Hassel, Der Rückfall...
- ⁵¹ F. Hassel, Richter ohne Recht, „Süddeutsche Zeitung“ vom 26. 7. 2017.
- ⁵² W. Osinski, Polens Präsident...
- ⁵³ F. Hassel, Polens Justiz...
- ⁵⁴ F. Hassel, Seine Exzellenz, „IM Wolfgang“, „Süddeutsche Zeitung“ vom 9. 3. 2017.
- ⁵⁵ S. Fischer, Polens Knoten...
- ⁵⁶ F. Hassel, Raus aus russischer Abhängigkeit, „Süddeutsche Zeitung“ vom 6. 7. 2017.
- ⁵⁷ D. Brössler, F. Hassel, Mit Liebe – und Sinn fürs Geschäft, „Süddeutsche Zeitung“ vom 7. 7. 2017.
- ⁵⁸ S. Braun, Bögen ums Hauptthema...
- ⁵⁹ W. Osinski, Kein Polexit...
- ⁶⁰ Ebenda.
- ⁶¹ F. Hassel, Amtliche Verunglimpfung, „Süddeutsche Zeitung“ vom 18. 8. 2017.
- ⁶² AFP, Kaczyński greift Merkel an, „Süddeutsche Zeitung“ vom 17. 1. 2017; W. Osinski, Kein Polexit...
- ⁶³ XING, Langsamer Abschied aus der EU: Polen sieht Zukunft an der Seite der USA, <https://deutsche-wirtschafts-nachrichten.de/2016/07/29/langsamer-abschied-aus-der-eu-polen-sieht-zukunft-an-der-seite-der-usa/>, (Abruf: 18. 8. 2017).
- ⁶⁴ S. Fischer, Polens Knoten...
- ⁶⁵ W. Neißé, Woidke ermahnt die Medien. Ministerpräsident plädiert für journalistische Qualität und kritisierte als Polenbeauftragter Presse im Nachbarland, „neues deutschland“ vom 12. 7. 2017.
- ⁶⁶ W. Osinski, Kein Polexit...
- ⁶⁷ W. Osinski, Polnischer Ruf nach Kriegsentschädigungen, „neues deutschland“ vom 28. 8. 2017. Später war die Rede über 1 Billionen Dollar.
- ⁶⁸ S. F. Kellerhoff, Warum Deutschland Polen keine Reparationen schuldet, „Die Welt“ vom 3. 8. 2017.
- ⁶⁹ S. Lehnstaedt, Einfach zuhören. Geschichtspolitik ist in Polen ein zentrales Thema. Deutsche sollten sich vor Besserwisserei hüten, „Süddeutsche Zeitung“ vom 26. 4. 2017.
- ⁷⁰ M. Raben, Mit dem Panzer mittendurch. Polen: Das neue Museum des Zweiten Weltkrieges in Danzig soll auf Regierungskurs gebracht werden. Die Macher wehren sich – bisher mit Erfolg. Noch aber ist das letzte Wort nicht gesprochen, „Süddeutsche Zeitung“ vom 7. 2. 2017.
- ⁷¹ Ebenda.
- ⁷² F. Hassel, Eine patriotische Tat, „Süddeutsche Zeitung“ vom 26. 1. 2017.
- ⁷³ J. Puhl, Geh doch nach Brüssel, „Der Spiegel“ 2017, Nr. 9, S. 122.
- ⁷⁴ Ebenda, S. 124.
- ⁷⁵ N. Frei, Geschichtspolitik, „Süddeutsche Zeitung“ vom 29./30. 4. 2017.
- ⁷⁶ S. Fischer, Polens Knoten...
- ⁷⁷ DPA, Neues Versammlungsrecht, „Süddeutsche Zeitung“ vom 20. 3. 2017.
- ⁷⁸ F. Hassel, Bollwerk Posen, op. cit.
- ⁷⁹ N. Pantel, Sie zeigen sich, „Süddeutsche Zeitung“ vom 23. 3. 2017.

Kontakt na autorku příspěvku:

Dr hab. Aleksandra Trzcielińska-Polus, prof. UO
 Uniwersytet Opolski
 Instytut Politologii
 Katedra Stosunków Międzynarodowych
 ul. Katowicka 89
 Opole 45-061

Manipulácia ako súčasť politických dialógov. Argumentácia a médiá

Jaroslav BUČEK

Manipulation as a Part of Political Dialogues. Argumentation and Media

Abstract: There is often conflict of interests in media dialogues. It is the role of the anchor these clashes to be got sorted out and also to control the quality and value of argumentations in these dialogues. Politicians pleasurably misuse their argumentations and their intention is to blackmail emotionally their opponents but also their recipients. The anchor should prevent these tendencies to occur. The competent anchor may promote (not only) political interview to high-quality product.

Key Words: Media dialogues, Anchor, Media, Politicians, Opponents, Argumentationss

Ideálny stav, v ktorom by médium prezentovalo v neutrálnej forme len pravdivé informácie, zrejme neexistuje. Každú (pravdivú) informáciu totiž možno prezentovať v nejakej „podfarbenej“ podobe, a to napríklad zvýraznením či už pozitívnych alebo negatívnych aspektov a dôsledkov, resp. tendenčným prezentovaním tak, aby sa obhajovali určité záujmy, resp. prekazili iné záujmy. Tieto skutočnosti sa týkajú manipulácie s informáciami. Manipuláciou nemusí byť len napríklad nahradenie pravdivej informácie nepravdivou informáciou, resp. prezentácie nepravdivej informácie ako pravdivej, ale manipuláciou môže byť aj skreslené podanie

pravdivej informácie. To je jav, ktorý sa často vyskytuje v reklamách, ale aj v politických prejavoch. Na Slovensku sa tento stav odohráva najmä v súvislosti s ambíciami a snahami vládnej strany a prezidenta Andreja Kisku. Obhajca určitej tézy ju napríklad prezentuje tak, že obchádza jej negatívne dôsledky a poukazuje len na pozitíva. Manipuláciu využívajú médiá na dotvorenie príbehov, ktorými chcú zaujať svoje publikum. Publikum zaujmú printové už svojim titulkom, ktorý častokrát odhaľuje vzťah vydavateľa k politikovi alebo politike.

„Základný rámec manipulácie je daný tým, že informácia je spravidla súčasťou celého informačného balíka, a tým, že sa objavuje v určitom informačnom kontexte. Samozrejme, manipulácia s informáciami nie je samoúčelná; prakticky vždy cieľom manipulácie s informáciami je manipulácia recipientov – to sa deje nielen v „menej závažnej“ forme marketingovej manipulácie v reklamných kampaniach, ktorých cieľom je motivovať ľudí k nákupu tovarov alebo služieb určitej značky, ale aj v závažných formách manipulácie známych z totalitných režimov, no v menej očividnej podobe aj v demokratických režimoch, ktorých cieľom je jednoduchšie ovládanie spoločnosti (Buček, Zouhar 2015, s. 32).

Informáciami určitého druhu – sú aj dezinformácie (nepravdivé informácie). Všimnime si, v akých slovných spojeniach sa termín „informácia“ neraz používa. Niekedy hovoríme o „zavádzajúcej informácii“, inokedy zase o „skreslenej informácii“, niekedy používame bez akéhokoľvek vedomia nenáležitosť termín „nepravdivá informácia“. Ak by sme do obsahu výrazu „informácia“ začlenili zmienku o pravdivosti sémantického obsahu, tak termín „zavádzajúca informácia“ by fakticky znamenal to isté ako termín „zavádzajúci pravdivý sémantický obsah“ a termín „nepravdivá informácia“ by znamenal to isté ako „nepravdivý pravdivý sémantický obsah“. To je zjavne neprijateľné a neintuitívne (Zouhar 2015, s. 25–30).

U politikov musíme predpokladať mimoriadne silné ego. Kiska, Fico, Danko a iní by sa inak nedostali na vrchol politiky. Silné ego politikov ich zároveň hendikepuje pri vzájomnej komunikácii a môžeme ho vnímať ako predpoklad želatelnej manipulácie s informáciami. Publikum vrcholných politikov je celý národ a kritiku prijímajú takmer s nulovou toleranciou. Velkorysosť v politike môže publikum alebo oponent vnímať ako slabosť. „Svet prezidenta Kisku je svetom, odkiaľ má svojich

poradcov. Je to svet blízky tretiemu sektoru, mainstreamu aj bývalej administratíve USA a viac probruselský. V tomto svete sa používa jazyk sofistikovanejší, jazyk, kde niekedy slová majú iný význam, než sme zvyknutí.“ (Baránek, 2017)

Skreslené a zavádzajúce informácie sú už súčasťou komunikačnej výbavy politikov. Po tom čo sa Andrej Kiska stretol s dalajlámom, argumentoval čínskemu veľvyslancovi, že išlo o súkromné stretnutie. „Pán prezident mi vysvetľoval svoju motiváciu a ja som ho zase upozorňoval na riziká,“ doplnil. (aktuality.sk) Kiska sa stretol s dalajlámom v nedeľu na súkromnom obede mimo Prezidentského paláca. Podľa Lajčáka však čínska strana nerozlišuje medzi súkromným a oficiálnym stretnutím. Politici sa snažia vytvárať účelové nedorozumenia, čo môžeme vnímať akom pokračujúci trend „riešenia politických problémov“, ktoré sa stávajú súčasťou, alebo hlavný obsahom mediálnych dialógov.

Denníky reagujú na stretnutie prezidenta Andreja Kisku so 14. dalajlámom. Stretnutie má diplomatickú dohru. Čínske ministerstvo zahraničných vecí pohrozilo Slovensku bližšie nešpecifikovanou „reakciou“.

Respondent z veľvyslanectva: „Jeho excelencia Lin Lin nikdy neprednostnil osobný záujem pred záujmami krajiny a neobáva sa o svoju osobnú kariéru, ale o budúcnosť čínsko-slovenských vzťahov a prospech ľudu oboch krajín,“ Veľvyslanec údajne v dôsledku stretnutia „cíti veľký zármutok“. Pre Čínu je dalajláma separatistom a jej protesty sú už prirodzenou súčasťou návštev dalajlámu v Európe, ale aj inde vo svete.“ (Prušová, 2017) (Poznámka autora. Podľa čínskeho ministerstva je prijatie dalajlámu slovenským prezidentom v rozpore s politikou „jednej Číny“, ktorú sa Slovensko zaviazalo podporovať.)

Ako účelové nedorozumenie môžeme vnímať aj problém využívania vládnej letky prezidentom Andrejom Kiskom. Informácie v médiách (tie skreslené ale aj zavádzajúce) o využívaní vládnej letky sa vyskytujú v rôznych vzájomných vzťahoch a v prostredí informačného balíka každá jednotlivá informácia spravidla zohráva určitú úlohu aj pri následnej argumentácii. „Kaliňák hovorí, že mal na mysli služobné účely, Kiska hovorí, že mu minister povedal, že piloti vládnej letky potrebujú lietať.“ (Baránek, 2017.) „Minister vnútra poslancom tiež povedal, že zo 454 prezidentových letov až 70 percent, teda 319 letov, nesúviselo s výkonom

jeho ústavných kompetencií. Išlo o Kiskove lety do Popradu, kde žije ďalej jeho rodina, a späť do Bratislavy. Premiér Fico mal štyri takéto lety, podľa Kaliňáka za ne zaplatil 9900 €. Vzápätí minister vnútra dodal, že prezident za svoje lety do Popradu a späť nezaplatil.“ (Mikušovič, Tódová, 2017)

Kiska: „Povedali že, neexistuje rozdiel medzi služobnou a súkromnou cestou prezidenta. Som prezidentom dvadsaťštyri hodín. Minister vnútra ma požiadal, aby som túto letku ministerstva vnútra využíval, aby z pohľadu bezpečnosti, ako piloti aj lietadlá viacej lietali.“ (Tóda, 2017)

Kaliňák: „Pravda je to, čo som povedal ja. Keď sme mali inú dohodu o letoch, ktoré nesúviseli s funkciou tak bol predpoklad, že môžu byť využívané ale mali by sa hradiť tak ako je to štandard...“. Kaliňák na margo prezidentových slov povedal, že nebude nikoho spovedať zo svedomia. „Ja neviem nikoho naučiť k slušnému správaniu ani nič podobné urobiť neviem ani to nebudem bližšie komentovať...“ (Pavliga, 2017)

Politológ Baránek: „Predstavme si hru, kde Kaliňák povie Kiskovi, nech lieta, lebo piloti musia lietať, a Kiska si povie, tak budem lietať. Ten prvý dúfa, že to ten druhý preženie, a ten druhý toho prvého zoberie za slovo s tým, že má alibi, a preženie to. A teraz si to vzájomne predhadzujú. Lenže v tomto prípade prezident prehráva, lebo pre časť ľudí vyznie farizejsky to, že na jednej strane rozdáva plat a na strane druhej mína peniaze inde. Tu však už zohrávajú úlohu politické preferencie.“ (Baránek, 2017)

Informácie sú v informačnom balíku rozmanitými spôsobmi prepojené, vyskytujú sa v rôznych vzájomných vzťahoch a v prostredí informačného balíka každá jednotlivá informácia spravidla zohráva určitú úlohu. Vzájomné vzťahy medzi informáciami sú v podstate vymedzené tým, akú úlohu jednotlivé informácie zohrávajú v konkrétnom informačnom balíku; v inom informačnom balíku môžu byť tie isté informácie v iných vzájomných vzťahoch, pretože v ňom majú priradené iné úlohy. Niektoré informácie môžu vystupovať v úlohe centrálnych tvrdení v tom zmysle, že sú jadrom televíznej reportáže alebo novinového článku; takáto informácia sa môže objaviť napríklad v headlinoch, ak sa redakcia domnieva, že spomedzi centrálnych informácií prezentovaných v iných reportážach alebo správach si zaslúži takéto význačné postavenie. Iné informácie z toho istého balíka môžu plniť úlohu evidencie v prospech

klúčových tvrdení; ďalšie informácie môžu zase plniť vysvetľovaciu funkciu, iné informácie zase môžu mať ilustratívnu funkciu.

Stratégie v mediálnych politických produktoch vychádzajú predovšetkým z asymetrie a napätia, ale aj z využitia vhodne zvolenej argumentácie.

Argumentácia je značne komplexná aktivita, v ktorej majú svoje dôležité miesta rôzne faktory týkajúce sa konania – medzi tie najdôležitejšie patria rétorický aspekt, psychologický aspekt, jazykový aspekt a logický aspekt. Azda netreba osobitne zdôrazňovať to, že argumentácia sa spravidla uskutočňuje v nejakom jazyku, a teda jazykový aspekt je podstatný. Rétorický aspekt by takisto mal byť očividný. Pri argumentácii sa aktér obracia na adresátov prostredníctvom určitého verbálneho rétorického výkonu. Psychologické pôsobenie na adresáta takisto často býva dôležitým aspektom argumentácie – aktér si spravidla vyberá také verbálne aj neverbálne prostriedky, o ktorých predpokladá, že na adresáta zapôsobia čo najefektívnejšie. Logický aspekt argumentácie zase súvisí s tým, že medzi dôvodmi v prospech nejakého tvrdenia a daným tvrdením musia byť určité vzťahy (vďaka ktorým ide o relevantné dôvody), pričom tieto vzťahy často majú logickú povahu. Každý z uvedených aspektov je pri argumentácii dôležitý, keďže prispieva k celkovej úspešnosti (alebo neúspešnosti) konkrétnej argumentácie. Zároveň však treba upozorniť na to, že každý z týchto aspektov môže so sebou niesť určité riziká.

Živelnosť a nepredvídateľnosť ďalšieho vývoja v hádke sú neklamným znakom toho, že sa neriadi žiadnymi pravidlami (neraz sa dokonca ostentatívne ignorujú aj základné pravidlá slušného správania sa a vzájomnej tolerancie). Spúšťacím mechanizmom hádky je rozdielnosť postojov jej aktérov a viac či menej zreteľne prezentovaná neochota rozdielnosť postojov preklenúť nájdením kompromisného riešenia. Hádky teda mohla predchádzať seriózna diskusia, v ktorej si jednotlivé strany vyjasňovali svoje pozície a pokúšali sa presvedčiť partnerov o správnosti vlastnej pozície. Lenže keď sa kompromisné riešenie nedarí nájsť, môže sa seriózna diskusia zmeniť na skutočnú hádku. Typickým symptómom prechodu od diskusie k hádke je skutočnosť, že jednotlivé strany ustrnú vo svojej pozícii a dávajú čoraz vehementnejšie najavo absolútnu neochotu z tejto pozície ustúpiť. Preto sa v hádke jednoducho nedá nájsť kompromis a preto je hádka z racionálneho hľadiska úplne zbytočným

výdajom energie, hoci – a to treba uznať – neraz môže poskytovať značnú emocionálnu satisfakciu.

Príkladom veľmi štylizovanej interakcie, v ktorej sa využíva argumentácia, môže byť súd, resp. konanie pred súdom. Súdne konanie má jasne a explicitne stanovené pravidlá a jednotliví aktéri súdneho konania majú jasne pripísané roly. Konflikt sa odohráva medzi obžalovaným a jeho obhajcom na jednej strane a na druhej strane žalobcom a jeho právnym zástupcom. Obe strany využívajú svedectvá ďalších účastníkov súdneho konania, tzv. svedkov. Celé konanie sa odohráva pred stanoveným arbitrom, sudcom. Sudca reprezentuje nestrannú inštanciu, ktorá má vyniesť rozhodnutie o tom, ktorá strana má v spore pravdu, a má udeliť sankciu (v prípade odsúdenia obžalovaného). Sudca stanovuje pravidlá hry (samozrejme v zhode s príslušnými kódexmi), udeľuje slovo, posudzuje uspokojivosť, resp. neuspokojivosť predložených svedectiev atď. Sudca dbá na to, aby sa argumentácia pred súdom odohrávala vo vecnej rovine, aby bola relevantná, aby sa na základe nej sledovala pravda atď. Sudca, prirodzene, stráži dodržiavanie všetkých relevantných pravidiel, dokonca vrátane pravidiel slušného správania sa. Nedodržiavanie pravidiel môže dokonca viesť k sankciám. Samozrejme, aj sám sudca má predpísané určité pravidlá, ktoré musí dodržiavať. Je teda zrejme, že štylizovanosť súdneho procesu je veľká a používanie argumentácie sa riadi stanovenými pravidlami.

Jeden z mnohých rozdielov medzi hádkou a súdnym konaním spočíva v tom, že v druhom prípade existuje arbiter, kým v prvom prípade arbiter neexistuje. Spoločenské interakcie, v ktorých sa využíva argumentácia a pre ktoré existuje arbiter, sa nazývajú debata (Woods, Irvine, Walton, 2000, 2.kapitola).

Okrem súdneho procesu je príkladom debaty napríklad televízna diskusia s kandidátmi na post prezidenta republiky. Na rozdiel od súdneho procesu sa však o výsledku debaty rozhoduje aj s určitým časovým odstupom – deje sa tak vo voľbách, v ktorých ľudia odovzdávajú svoj hlas jednému či druhému kandidátovi. Debatou býva aj diskusia medzi poslancami v parlamente. Aj v tomto prípade sú stanovené určité pravidlá, na ktorých dodržiavanie dozerá predsedajúci, pričom o výsledku debaty sa zase rozhoduje hlasovaním.

Pravidelné televízne diskusné formáty (napríklad „V politike“, „Téma dňa“ alebo „O päť minút dvanásť“) spravidla nespĺňajú všetky identifikačné kritériá debaty. Iste, v určitých obdobiach sa aj tieto relácie na debaty menia – deje sa tak v predvolebnom období, keď sa tieto relácie venujú predvolebným diskusiám – no z veľkej časti debatami nie sú. Nespĺňajú totiž posledný bod, t.j. o výsledku prezentovanej diskusie sa nijakým spôsobom nehlasuje. Možno však povedať, že takéto televízne diskusie predstavujú ďalší druh spoločenskej interakcie, v ktorej sa využíva argumentácia. Zjavne sa argumentácia v týchto reláciách riadi určitými pravidlami, no zároveň treba uznať, že nejde o také striktné pravidlá, aké platia v prípade súdneho konania, a existuje aj určitá miera tolerancie pri ich porušovaní. Jedným z pravidiel je napríklad to, podľa ktorého moderátor riadi diskusiu a kladie otázky. Neraz sa však stáva, že otázky kladú aj pozvaní hostia, čím porušujú pravidlá hry. Ide o však o tolerovateľné porušenie (pokiaľ sa však nedeje príliš často).

Podoba informácií, ktoré ponúkajú mediálne dialógy s politikom, je ovplyvnená mnohými vplyvmi a postupmi (mnohokrát pred divákom skrytými), ktoré musí recipient nielen spracovať, ale aj vyhodnotiť a využiť vonkajšie medializované podnety. *Moderátor ako arbiter spoločenskej interakcie* v politickej debate by nemal byť slúžkou politickému zoskupeniu. Mal by slúžiť v mediálnom dialógu ako jeho „hlavná“ postava a dôležitý persuzívny činiteľ. V politických diskusiách je zvýrazňovaná požiadavka na neutralitu (obavy z možného vplyvu na preferencie), objektivitu a vyváženosť ako normatívne nároky na obsah mediálnych produktov (Jirák, Köpplová, 2007, s. 126).

Nestrannosť moderátora bola viackrát spochybňovaná aj v praxi slovenských televízií. Moderátor záverečného duelu prezidentských kandidátov v spravodajskej televízii dal oveľa väčší priestor jednému z prezidentských kandidátov. Moderátorka hlavnej spravodajskej relácie vo verejnoprávnej televízii účinkovala v kampani Aliancie za rodinu, pred referendum o ochrane rodiny, ktoré polarizuje spoločnosť. Produktom spotu sú myšlienky, idey a presvedčenie presadzované Alianciou za rodinu určené na to, aby sa presadili oproti iným myšlienkam. Moderátorka v reakcii na kritiku jej účinkovania v spote uvádza: „Ide o hodnoty, ktoré žijem, a ktoré učím moje tri deti. Ide o môj osobný názor a na ten mám právo.“

(Weserle, 2015) Môžeme polemizovať so stanoviskom moderátorky spravodajstva najmä z pohľadu nestrannosti. Masové médiá majú moc presvedčiť recipientov v oblasti názorov a viery a ovplyvniť tak ich správanie, či už zámerne alebo nezámerne. Z etického hľadiska tvár televízie by mala zachovať nezávislosť, čas, priestor, nezaujatosť a nepresadzovať v téme polarizujúcej spoločnosť iba jeden názor. Nezaujatosť predpokladá „neutrálny postoj“ dosiahnutý kombináciou vyváženosti (rovnaký čas, priestor, dôraz) protikladných výkladov, pohľadov alebo verzií udalostí a neutrality pri ich prezentácii. Veľa tém, udalostí, problémov, obsahuje vo svojej podstate určitý konflikt čo vyvoláva rôzne možnosti jeho prezentácie, hodnotenie, interpretácie. Väčšinou sa nestrannosť deklaruje rovnováhou pri výbere a použití zdrojov, aby mohli byť reflektované rôzne názory alebo prezentácie názorov, pokiaľ je spochybňované posúdenie faktov. Vedenie RTVS deklarovalo vo svojich vyjadreniach dôraz na normy správania pracovníkov v spravodajstve. „Každý môže prezentovať akékoľvek názory, ale nie vo vysielaní RTVS a v mene RTVS. Nemôžeme ľuďom zakazovať prejavovať svoj názor, ale naši zamestnanci nesmú spájať svoje pôsobenie v RTVS s prejavovaním nejakého politického alebo iného názoru, a musia dodržiavať profesionálne, etické a zákonné normy. S nadhľadom hovorím, že nie je ľudským právom pracovať v RTVS. Ak chce niekto pracovať v RTVS, musí tieto normy dodržiavať. Každý ich pri vstupe do zamestnaneckého pomeru podpisuje a zaväzuje sa k tomu, že sa nimi bude riadiť. RTVS nikoho nenúti do istých vecí, ani mu nezasaahuje do súkromia. Ale ak sa niekto rozhodne pracovať v spravodajstve, tak si musí byť vedomý obmedzení, ktoré takáto práca má.“ (Múcska, 2016, s. 69) Na obsah vplývajú názory, postoje, charakterové vlastnosti, schopnosti, ale informačný kontext. Informačný kontext pozostáva z troch zložiek – kontext zdroja, kontext média a kontext recipienta a vplývajú na neho rozmanité faktory. „Kontextom média je prostredie, v ktorom sa informácia prenáša od jej zdroja k recipientovi. Toto prostredie je, prirodzene, určené mnohými faktormi – napríklad politickým alebo hodnotovým pozadím daného média, jeho vlastníckou štruktúrou, jeho závislosti od objednávateľov reklamného priestoru atď. Nie je tájomstvom, že médium, v ktorého pozadí je určitá politická strana alebo ktoré má politicky vyhranených predstaviteľov, prezentuje pozitívnejší

obraz danej strany alebo politickej reprezentácie s príbuznými názormi, ako je to v prípade politických oponentov či obhajcov opačných postojov. Preto sa stáva, že informácia prezentovaná v médiu určitého zamerania vyznie inak ako tá istá informácia prezentovaná v inom médiu s opačným zameraním.“ (Zouhar, 2015, s. 41)

Moderátorka spravodajstva v spote Aliancie za rodinu stvárnila rolu pestúnskej matky, ktorá spolu so svojim partnerom vychováva syna. Spot má dĺžku trvania tridsať sekúnd a zobrazuje pestúnskych rodičov, ako odovzdávajú svojho pestúnskeho syna do adoptívnej rodiny zloženej z partnerov rovnakého pohlavia – dvoch mužov. (Kern, 2015) TV spot kvôli svojej kontroverznosti a manipulatívni odmietli odvysielat všetky tri najväčšie oslovené slovenské televízie – Markíza, JOJ aj TA3. TV spot Aliancie za rodinu nakoniec odvysielala kresťanská televízia TV Lux.

Významným faktorom ovplyvňujúcim informácie v médiách je ich ekonomické a vlastnícke pozadie. O vhodnosti alebo nevhodnosti obsahu rozhodnú cenzorské postupy, ktoré sú podmienené ekonomickým alebo spoločenským záujmom. Zouhar (2015) logicky upozorňuje na kontext recipienta, ktorý spracováva informácie z média. Miera a podoby tohto faktoru sú rozmanité a závisia od poznania, presvedčenia, hodnotových postojov alebo politických názorov. Recipient televízie LUX bude pravdepodobne pozitívne prijímať a vnímať spot Aliancie za rodinu, v ktorom účinkovala moderátorka RTVS.

„Nepochybne možno nájsť aj ďalšie objektívne alebo subjektívne faktory patriace do recipientovho kontextu, ktoré sa podieľajú na tom, ako bude recipient pracovať s prichádzajúcimi informáciami – napríklad spoločnosť, ktorej je členom, rodina, v ktorej vyrástol, spôsob výchovy a vzdelávania, záujmy a záľuby, pracovné prostredie a podobne.“ (Zouhar, 2015, s. 41) Môžeme zdôrazniť že umiestnenie mediálneho produktu v jednom kontexte vyhodnotí recipient odlišným spôsobom ak sa umiestni v inom kontexte. Kontext informácie potom vplýva na možnosť manipulácie s informáciami. Moc nad názormi, presvedčeniami, preferenciami, konaním jednotlivcov aj spoločností možno veľmi efektívnym spôsobom získať tak, že sa budú filtrovať, upravovať a prispôbovať informácie, ktoré sa k jednotlivcom aj spoločnostiam dostávajú. Kresťanské a konzervatívne komunity nielen modelujú nepriateľa v podobe

zástancov práv sexuálnych menšín, ale ako katalyzátor utvárania kolektívnej identity zároveň používajú zdôrazňovanie rodinných hodnôt (akoby uznanie práv sexuálnych menšín akokoľvek znižovalo ochranu rodiny a rodinných hodnôt).

Prostriedkom na dosiahnutie základného cieľa propagandy – toho, aby spoločnosť určitým spôsobom konala – je ovplyvňovanie názorov, postojov či hodnôt spoločnosti, pre propagandistu je kľúčová správna manipulácia s informáciami. Len pomocou primeranej prezentácie informácií – tých pravdivých, ale aj tých nepravdivých – môže dosiahnuť to, že spoločnosť si nechá ovplyvniť svoje názory, postoje alebo hodnoty. Samozrejme, propagandistická prezentácia informácií je možná prakticky len vďaka existencii masových médií, ktoré umožňujú rýchle šírenie informácií na veľkom území tak, aby sa nimi podarilo zasiahnuť čo najväčšiu časť spoločnosti.

Moderátor diskusiu vedie, určuje jej témy, usmerňuje jej postup, udeľuje slovo hosťom atď. Hostia do relácie prichádzajú s cieľom prezentovať svoje myšlienky, predstavy, riešenia a predovšetkým chcú, aby tieto myšlienky, predstavy a riešenia akceptovali aj recipienti, teda verejnosť a potenciálni voliči. Hoci aktívni účastníci vzájomne diskutujú o svojich názoroch – teda participujú na dialektickej argumentácii – v skutočnosti svoje myšlienky zaciľujú na pasívnych recipientov – to znamená, že argumentáciu každého z hostí môžeme chápať ako rétorický výkon. Finálnym cieľom každého z hostí teda nie je presvedčiť oponujúceho aktívneho účastníka diskusie, ale pasívnych recipientov. Domnievame sa, že k étosu moderátorskej funkcie patrí to, že moderátor kontroluje povahu a hodnotu argumentov, ktoré aktívni účastníci diskusie predkladajú pasívnym recipientom. Pasívni recipienti totiž nemôžu reagovať a oponovať argumentujúcemu hovorcovi, a teda túto rolu na seba musí prevziať moderátor.

Od aktívneho účastníka diskusie možno očakávať, že sa bude správať racionálne v tom zmysle, že bude maximalizovať svoj úžitok, ktorý môže z diskusie dosiahnuť. To znamená, že sa bude správať tak, aby bol pre recipienta čo najpresvedčivejší. Z tohto hľadiska bude dbať o to, aby argumenty, ktoré recipientovi ponúka, boli v prvom rade presvedčivé, čo môže zvädzať k tomu, že platnosť, resp. prijateľnosť jeho argumentov

bude druhoradá. Aktívny účastník je navyše vo výhodnej pozícii voči pasívnemu recipientovi v tom, že recipient sa s ním nemôže priamo konfrontovať, nemôže namietat voči argumentom, ktoré predkladá, nemôže poukazovať na ich nedostatky, nemôže vyžadovať ďalšie zdôvodnenie v prípade, že predložené argumenty nie sú uspokojivé, a podobne. Recipient je teda v zjavnej nevýhode.

Programový pracovník RTVS sa podľa Štatútu musí riadiť princípmi služby verejnosti. Rovnako ako odborné kritériá, je povinný spĺňať aj kritériá etického charakteru. Jeho povinnosťou je dbať o to, aby ním tvorené mediálne programy a komunikáty boli „faktograficky presné, nestranné, vyvážené, profesionálne kvalitné, a aby sa nepriečili mravným princípom európskej civilizácie“ (RTVS 2011).

Štatútu programového pracovníka RTVS vylučuje akúkoľvek formu diskriminácie. Programoví pracovníci sú povinní zdržať sa všetkých stereotypov v popisovaní konkrétnych rasových, národnostných, etnických, náboženských, sexuálnych, vekových a ostatných sociálnych skupín a ich príslušníkov. Vo vzťahu k rasovým, národnostným, etnickým, náboženským, sexuálnym, vekovým a ostatným sociálnym skupinám vychádza Rozhlas a televízia Slovenska zo zásad otvorenosti a tolerancie, zdržiava sa šírenia akejkoľvek neznášanlivosti medzi ľuďmi a skupinami s odlišným postavením a orientáciou.

Moderátorka Kristína Kormúthová porušila štatút programového pracovníka RTVS, keď na súkromný profil na sociálnej sieti Facebook napísala „status“

„Zobudiť sa o 4:30 na to, že si myslíte, že vám padá strecha na hlavu, a to pri tom nejaký nedonosný, smradľavý cigán vám z domu kradne 4 metrovú odkvapovú rýnu, je také slovenské. Prečo „toto“ mi poľovníci nemôžeme strieľať podobne ako škodnú? A nech mi nikto nehovorí, že som rasista. Lebo mu niečo rozkúšim!!!“ (DOMI, 2014)

Kanál Dvojka Rozhlasu a Televízie Slovenska odvysielal pravidelnú diskusnú publicistickú reláciu Večer pod lampou, ktorú moderoval Štefan Hríb. Témou relácie bola Kauza Cervanová.

Kauza Cervanová je jednou z najdlhších a najrozporupnejších justičných káz v histórii slovenskej justície. Trvala od roku 1976 do roku 2006. V roku 1976 bolo objavené vyplavené mŕtve telo ženy, ktorá bola

identifikovaná ako dcéra podplukovníka letectva Ľudovíta Cervana Ľudmila Cervanová. Počas vyšetrovania bolo vypočutých 315 svedkov a odsúdených bolo sedem mužov za únos, znásilnenie a vraždu Ľudmily Cervanovej. Najdlhší trest bol 24 rokov, najkratší 4 roky. V roku 2004 bol zavŕšený druhý proces, ktorý bol iniciovaný generálnym prokurátorom Československej federatívnej republiky sťažnosťou proti rozsudku. V roku 2006 potvrdil Najvyšší súd Slovenskej republiky vinu odsúdených a trom z nich predĺžil trest. Kauza je kontroverzná nielen pre svoju dĺžku a množstvo procesov a vypočúvaní svedkov, ale najmä pre pochybnosti o vine odsúdených. Jeden zo zástancov ich nevinu, Martin Mojžiš, zdôrazňuje, že štyria z podozrivých sa po prepustení z väzby podrobili testu na detektore lži, ktorý nie je uznávaným ústavným dôkazovým prostriedkom, ale pravdepodobnosť, že by všetci štyria obvinení dokázali oklamať detektor lži sa pohybuje na hranici 1,5 %. (Mojžiš, 2012, s. 215–218)

V relácii Večer pod lampou odvysielanej 23. 6. 2011 boli hosťami obvinení Milan Andrašík, František Čerman, Miloš Kocúr a Pavol Bedáč. V relácii participoval aj obhajca obvinených a zástancovia nevinu obvinených František Šebej, Martin Mojžiš, Andrej Bán a súdny lekár Martin Fiala. Pozvaní boli aj viacerí sudcovia, žalobcovia a vyšetrovatelia ktorí sa podieľali na súdnom procese vraždy Ľudmily Cervanovej, avšak ani jeden sa relácie nezúčastnil pod argumentáciou, že sú viazaní mlčanlivosťou (RTVS 2011).

V relácii bola výrazne nepomerne zastúpené názorové spektrum, ktoré presadzuje myšlienku nevinu a krivého obvinenia a odsúdenia páchatelov, ktorých potrestal Najvyšší súd v roku 2004. V relácii však neparticipoval ani jeden zo zástancov druhého názorového prúdu, čo výrazne ovplyvnilo objektivitu a obojstrannosť publicistickej diskusnej relácie, najmä keď niektorí z hostí boli priateľmi a kolegami moderátora Štefana Hríba. V situácii, keď je ohrozená názorová pluralita a objektivita, musí byť snahou moderátora tento stav kompenzovať svojim vystupovaním ako zástupcu neprítomných strán. Štefan Hríb však túto povinnosť nesplnil a často prejavil názorové presvedčenie naklonené k názorom už prítomnej strany.

Vysielateľ relácie, RTVS, výrazne porušil princípy novinárskej objektivitu a všestrannosti, ktoré patria medzi základné princípy novinárskej

etiky a aj medzi zásady uvedené v Štatúte programového pracovníka a spolupracovníka RTVS. Rada pre vysielanie a retransmisiu vydala v decembri 2011 rozhodnutie týkajúce sa relácie a uložila RTVS pokutu 50 000 €. Dôvod finančnej sankcie bol podľa hovorkyne Rady pre vysielanie a retransmisiu (RVR) Lucie Jelčovej nasledovný: „Program spôsobom svojho spracovania a svojím obsahom zasiahol do ľudskej dôstojnosti prokurátora Milana Valašíka, Ludmily Cervanovej a forezného psychológa Gejzu Dobrotku.“ (Sme.sk)

V roku 2011, po uložení finančnej sankcie Radou pre vysielanie a retransmisiu povedal Miloš Mistrík, predseda RVR, nasledovné odôvodnenie finančného postihu: „Účastníci diskusie sa hrubým spôsobom vyjadrovali o neprítomných ľuďoch, ktorí nemali v diskusii možnosť obrany a situáciu nevyvážil ani moderátor Štefan Hríb.“ (Sme.sk)

„Masmédia nás uvádzajú do komunikácie určitého druhu diktatury. Masmediologie môže prozatím pouze vyučovať, jak se komunikuje mezi osobami, ale i zde důvody naděje našťestí nechybí, a to na různých frontách. Například v globalizaci a virtualitě. Ve vztahu k vědě a k přežití kultury bude dokonce nezbytné vytvářet „mediální protilátky“ a vychovávat nové pokračovatele. Motivy, které neodpovídají aktuálnímu pokušení skrze masmédia – moc, autoreference, okamžitost – a které mají zajisté vliv na tento systém ve svém celku, jsou současně tři největší zla, která je ohrožují.“ (Mezulánik, 2015, s. 10–12)

Ciele medzi moderátorom a politikom sú tak konfliktné a moderátor má tendenciu urobiť rozhovor zaujímavejší, kontroverznejší a ostrejší a protichodné postoje sa snaží vyprovokovať a doslova spôsobiť kontroverznosť.

Aj napriek kontroverznosti a kompetitívnosti má rozhovor charakter kooperatívny, pretože zo štúdia málokedy politik odíde. Na Slovensku sa stalo, že politik, ktorý nesúhlasil s otázkou moderátora, odišiel zo štúdia spravodajskej televízie TA3. Jeho oponent v relácii situáciu opísal nasledovne: „Keď sme si sadli do štúdia, prišli na rad otázky moderátora, ktoré sa dotýkali Elektry a Petra Zieglera, ktorý Mečiarovi požičal od 41 do 100 miliónov korún. Na to Mečiar povedal, že všetko k tomu už povedal a kto chcel, už pochopil a kto nepochopil, tak mu to už nepomôže. Moderátor opäť povedal, že sa potrebuje v tejto súvislosti ešte

na niečo opýtať, na to mu pán Mečiar povedal, že keď bude takto pokračovať, rozhovor ukončí. Ešte raz sa potom moderátor niečo opýtal a pán Mečiar odišiel zo štúdia s tým, že v tomto tóne pokračovať ďalej nebude. Tým rozšíril priestor v diskusii pre Alianciu nového občana, za čo mu dodatočne ďakujeme, pretože sme mali možnosť a priestor prezentovať niektoré veci z nášho programu, na ktoré by sa inak pre nedostatok času nedostalo.“ (Korzár) Povaha televíznych debát a duelov je veľmi zložitá, sú vlastne druhom spoločného snaženia cestou neustálych konfliktov (Čmejrková, 2013, s. 45–57).

Triumf mediálnej logiky nad logikou politickou je vyjadrený väčším záujmom o politické osobnosti a o voľby, ktoré nie sú vnímané ako príležitosť dozvedieť sa niečo o politických témach a politických ideách, ale ide skôr o dostihy. Správami nie sú politické návrhy a s nimi súvisiace argumenty, ale striedavé zvraty v kampani a stratégia volebnej agitácie. Volebné kampane sa priblížili k profesionálne organizovaným udalostiam, ktoré sa skôr podobajú na reklamu a marketing, než tradičnej politike. (Blumer a Gurevitch 1995) Vzostup „mediálnych manipulátorov“ (spin doctor) podnietil úvahy o podstate súhry medzi public relations a politickou žurnalistikou. (Média skôr podporujú a opakujú prevažujúci názor. Význam televíznych diskusií pre politiku vidíme najmä pri voľbách, keď televízia poskytne kanál, prostriedky a arénu, kde sa odohrávajú určité udalosti za prítomnosti viacerých účastníkov. Primárnym predmetom ovplyvnenia nemusi byť iba mediálne publikum, ale aj záujmové skupiny, elity a vplyvné menšiny (McQuail, 2009, s. 545).

Možno si ľahko uvedomiť, že úspešnosť argumentácie nezávisí primárne od platnosti, resp. prijateľnosti argumentov, ale od ich *presvedčivosti*. Úspešnosť argumentácie totiž môžeme merať podľa toho, aký vplyv má na jej adresáta. Platnosť a prijateľnosť sú vlastnosti, ktoré argumenty môžu mať nezávisle od toho, aký vplyv na adresáta má ich použitie v konkrétnych prípadoch argumentácie. Môže sa stať, že prijateľný, ba dokonca platný argument bude nepresvedčivý a, naopak, neplatný, resp. neprijateľný argument bude presvedčivý. Presvedčivý je taký argument, ktorý adresáta privedie k tomu, že akceptuje jeho záver ako pravdivý, a to na základe premís, ktoré sa v argumente uvádzajú. Môžeme povedať, že

hovorčova argumentácia je úspešná práve vtedy, keď v nej použije argument, ktorý je presvedčivý.

Platnosť, resp. prijateľnosť argumentu môžu (no nie vždy aj musia) prispieť k jeho presvedčivosti. V každom prípade je však dobrým krokom v diskusii zisťovanie, či predložený argument je platný alebo aspoň prijateľný. Ak totiž demaskujeme neplatnosť alebo neprijateľnosť argumentu, predkladáme argumentujúcemu hovorčovi, ale aj jeho adresátom silný dôvod, prečo by mali argument odmietnuť napriek tomu, že ho predtým považovali za presvedčivý. Táto aktivita, ktoré je súčasťou tzv. kritického myslenia, patrí medzi najúčinnšie mechanizmy zabraňujúce (vedomému alebo nevedomému) šíreniu klamu. Hovorca (moderátor) môže vďaka svojmu šarmu, výrečnosti, prípadne iným vlastnostiam presvedčiť adresáta o rôznych veciach, a to aj prostredníctvom chybných argumentov. Voči tomu sa treba brániť dôsledným zisťovaním toho, či hovorčove argumenty sú platné alebo aspoň presvedčivé. To znamená, že zisťovanie platnosti, resp. prijateľnosti argumentu môžeme považovať za vhodný krok pri testovaní toho, či máme argument považovať za presvedčivý: Ak sa ukáže, že platný, resp. prijateľný nie je, treba mu uprieť presvedčivosť.

Môžeme teda uzavrieť, že hoci platnosť, resp. prijateľnosť argumentov nemusia byť z hľadiska praktického využívania argumentov v komunikácii tými najdôležitejšími vlastnosťami, no ak chceme myslieť kriticky a nechceme veriť všetkému, čo počujeme, vidíme alebo čítame, ide o užitočné vlastnosti argumentov. Práve testovaním platnosti alebo prijateľnosti argumentov, ktoré sú na prvý pohľad presvedčivé, dostávajú recipienti do rúk silný nástroj na obranu voči zavádzaniu, klamlivej propagande a demagógii.

Moderátor diskusiu vedie, určuje jej témy, usmerňuje jej postup, udeľuje slovo hosťom atď. Hostia do relácie prichádzajú s cieľom prezentovať svoje myšlienky, predstavy, riešenia a predovšetkým chcú, aby tieto myšlienky, predstavy a riešenia akceptovali aj recipienti, teda verejnosť a potenciálni voliči. Hoci aktívni účastníci vzájomne diskutujú o svojich názoroch – teda participujú na dialektickej argumentácii – v skutočnosti svoje myšlienky zacielujú na pasívnych recipientov – to znamená, že argumentáciu každého z hostí môžeme chápať ako rétorický výkon. Finálnym cieľom každého z hostí teda nie je presvedčiť oponujúceho

aktívneho účastníka diskusie, ale pasívnych recipientov. Domnievame sa, že k étosu moderátorskej funkcie patrí to, že moderátor kontroluje povahu a hodnotu argumentov, ktoré aktívni účastníci diskusie predkladajú pasívnym recipientom. Pasívni recipienti totiž nemôžu reagovať a oponovať argumentujúcemu hovorčovi, a teda túto rolu na seba musí prevziať moderátor.

Od aktívneho účastníka diskusie možno očakávať, že sa bude správať racionálne v tom zmysle, že bude maximalizovať svoj úžitok, ktorý môže z diskusie dosiahnuť. To znamená, že sa bude správať tak, aby bol pre recipienta čo najpresvedčivejší. Z tohto hľadiska bude dbať o to, aby argumenty, ktoré recipientovi ponúka, boli v prvom rade presvedčivé, čo môže zvädzať k tomu, že platnosť, resp. prijateľnosť jeho argumentov bude druhoradá. Aktívny účastník je navyše vo výhodnej pozícii voči pasívnemu recipientovi v tom, že recipient sa s ním nemôže priamo konfrontovať, nemôže namietajúť voči argumentom, ktoré predkladá, nemôže poukazovať na ich nedostatky, nemôže vyžadovať ďalšie zdôvodnenie v prípade, že predložené argumenty nie sú uspokojivé, a podobne. Recipient je teda v zjavej nevýhode.

Asymetrické postavenie hovorcu a recipienta v diskusnej relácii musí vyvažovať moderátor, ktorý sa predsa len môže so svojím hosťom aktívne konfrontovať a môže mu oponovať. Povinnosťou moderátora je teda neustále posudzovanie argumentov, ktoré predkladá jeho hosť, verejné odhaľovanie ich nedostatkov. Hosť bude spravidla predkladať argumenty, ktoré v danej situácii budú čo najpresvedčivejšie, pričom treba počítať aj s tým, že v záujme maximalizácie vlastného úžitku môže predkladať aj neplatné, resp. neprijateľné argumenty. Moderátor by sa mal v takom prípade pokúsiť minimalizovať úžitok, ktorý z takejto argumentácie hosť môže získať, a to tak, že poukáže na neplatnosť, resp. neprijateľnosť hosťových argumentov, a teda jeho argumentáciu demaskuje ako klamlivú a zavádzajúcu. Pasívnemu recipientovi tak ukáže, že predkladané argumenty by nemal považovať za presvedčivé.

Prirodzene, táto povinnosť kladie na moderátora, redaktora, novinára pomerne veľké nároky, keďže vyžaduje nielen znalosť faktov, ale aj schopnosť kriticky vyhodnocovať argumenty. Znalosť faktov je potrebná na to, aby moderátor dokázal posúdiť, či pri obhajobe nejakého tvrdenia

pomocou argumentov používa host' ako premisy pravdivé tvrdenia. Ak použije nepravdivé tvrdenia, moderátor by mal na to okamžite poukázať a usmerniť svojho hosta tak, aby nezavádzal recipientov. Schopnosť kritického vyhodnocovania argumentov zase spočíva v tom, že moderátor by mal byť schopný zistiť, či ponúkané premisy sú skutočne dobrým a spoľahlivým dôvodom na to, aby sme prijali príslušný záver. Inými slovami to znamená, že by mal byť schopný zistiť, či celkový argument je platný alebo aspoň prijateľný.

Voľbu argumentačnej stratégie podriaďujeme cieľu, ktorý chceme argumentáciou dosiahnuť. Zvyčajne vychádzame z toho, že o našom recipientovi predpokladáme určité skutočnosti: Berieme do úvahy to, akými poznatkami, presvedčeniami a predstavami môže disponovať, aké sú jeho povahové črty, aká je jeho miera ovplyvniteľnosti, aká je jeho asertivita, aký druh argumentu môže naňho najviac zapôsobiť atď. Tieto a ďalšie informácie o recipientovi zohľadňujeme preto, že pri argumentácii sa často riadime heslom „Účel svätí prostriedky“ – chceme dosiahnuť cieľ, t. j. presvedčiť adresáta o tom, aby akceptoval určitý názor, resp. konal určitým spôsobom, a volíme najlepšiu a najjednoduchšiu cestu k tomuto cieľu.

Literatúra:

- BUČEK, J., ZOUHAR, M. *Argumentácia a médiá*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2015.
- ČMEJRKOVÁ, S., HOFFMANOVÁ, J. *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Praha: Academia, 2011.
- ~~ČMEJRKOVÁ, S. a kol. *Styl mediálních dialogů*. Praha: Academia, 2013.~~
- ~~HOFFMANNOVÁ, J. *Styl rozhovorův televizních publicistických pořadech: vyňbavé strategie českých politiků*. In ČMEJRKOVÁ, S. kol. *Styl mediálních dialogů*. Praha: Academia, 2013. s. 129–139.~~
- HAVLÍK, M. Dvojitý řád střídání replik mluvčích v televizních politických debatách. In ČMEJRKOVÁ, S. a kol. *Styl mediálních dialogů*. Praha: Academia, 2013. s. 199–229.
- HEINRICHS, J. *Rétorika pro každého*. Brno: Computer Press, 2009.
- ~~HVIŽDALA, K. *Jak myslet média*. Praha: Dokořán, 2005.~~
- JIRÁK, J., KÖPPLOVÁ, B. *Média a společnost*. Praha: Portál, 2007.

- KUNCZIK, M. *Základy masové komunikace*. Praha: Karolinum, 1999.
- LUGINBÜHL, M. Conversational violence in political TV debates. In *Forms and functions Journal of Pragmatics*, 2007, Vol. 39, pp.1371–1387.
- MAGGEE, Bryan. *Technika televizního interview*. Praha: Slovenské pedagogické nakladatelstvo, 1968.
- MCQUAIL, D. Úvod do teorie masové komunikace. Praha: Portál, 2009.
- MEZULÁNÍK, R. Ticho, slovo a světlo v médiích. In MEZULÁNÍK, R. (ed.) *Mezi tichem a slovem – světlo komunikace. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. MgA. Jiřího Svobody*. Praha: Logosféra, 2015.
- MOJŽIŠ, M. *Jeden výdech koňa*. Bratislava: W Press, 2012.
- MŮCSKA, M. *Kauzy moderátorov RTVS/Jednotky – Štefan Hríb, Ján Plesník, Kristína Kormúthová, Natália Žembová (2014–2015)*. UK: Bratislava, 2016 (Diplomová práca).
- PRAVDOVÁ, H. *Sociokultúrny kontext masovej komunikácie*. Bratislava: Národné osvetové centrum pre FiF UK, 2009.
- REMIŠOVÁ, A. *Etika médií*. Bratislava: Kalligram, 2010.
- STANĚK, Antonín. *Kvalitativní výzkum profesní identity učitele výchovy k občanství*. Praha: Epoque, 2010.
- VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. Praha: Portál, 2005.
- ZOUHAR, M. Manipulácia a propaganda. In BUČEK, J., ZOUHAR, M. *Argumentácia a médiá*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2015.

Zdroje:

- BARÁNEK, J. Ficov svet. In *Plus 7 dní*. Bratislava: News and Media Holding, a. s., roč. XXVII, č. 15. s. 23.
- [online] <https://www.aktuality.sk/clanok/382923/lajcak-kritizuje-kisku-za-stretnutie-s-dalajlamom/>.
- PRUŠOVÁ, V. Čína sa vyhráza za dalajlamu, Kiska pred jeho príchodom upokojoval čínskeho veľvyslanca. *Denník N*. Viz <https://dennikn.sk/585992/cina-sa-vyhrazza-kvoli-dalajlamovi/> [cit 23-04-2017].
- MIKUŠOVIČ, D. TÓDOVÁ, M. Kaliňák Kiskovi vyčíslil lety vládnym špeciálom do Popradu. Prezident mu odkázal, že klame. Link: <https://dennikn.sk/718234/kalinak-v-parlamente-kiskovi-vycislil-lety-vladnym-specialom-do-popradu-stat-vysli-na-milion-eur/> [cit 23-04-2017].
- TÓDA, M.: Kaliňák znovu útočí na prezidenta Kisku, ten situáciu vysvetľuje. In *Týždeň*. <https://www.tyzden.sk/politika/38277/kalinak-vini-kisku-z-casteho-pouzivania-leteckej-prepravy-prezident-situaciu-vysvetluje/> [cit 24-04-2017].

- PAVLIGA, J. *Pravda je to, čo som povedal ja. Z funkcie ministra neodídem, odkázal Kaliňák Kiskovi*. <http://hnonline.sk/slovensko/943147-pravda-je-to-co-som-povedal-ja-z-funkcie-ministra-neodidem-odkazal-kalinak-kiskovi> [cit 24-04-2017].
- V politike, TA3. 23. 3.2014 13:03:41 Viz <http://www.ta3.com/clanok/1037180/rozhodujuci-duel-kandidatov.html>).
- KERN, M. 2015. Žembová zo spotu Aliancie: Nikde som sa nevyzliekla, nič zlé som neurobila. In *Dennikn.sk*. 2015, [cit. 6-4-2016] Viz <https://dennikn.sk/29703/zembova-zo-spotu-aliancie-nikde-som-sa-nevyzliekla-nic-zle-som-neurobila/?ref=tit>
- RTVS. 2011. Štatút programových pracovníkov a spolupracovníkov RTVS [online] In *rtvs.sk*, 2011 [cit. 5-09-2016] Viz <http://www.rtv.org/o-rtvs/dolezite-dokumenty-rtvs/statut-programovych-pracovnikov-a-spolupracovnikov-rtvs>.
- DOMI (redakčná skratka autora). 2014. Kristína Kormúthová si rasistickým statusom zavarila, RTVS stiahla Kristínu z obrazovky! [online] In *pluska.sk*, 2014, [cit 3-4-2016]. Viz <http://www.pluska.sk/soubiznis/domaci-soubiznis/kristina-kormuthova-si-rasistickym-statusom-zavarila-rtvs-ju-stiahla-z-obrazovky.html>.
- RTVS. 2011. Večer pod Lampou. [online] In *youtube.com*, 2011. [cit. 8-4.2016] Viz https://www.youtube.com/watch?v=sk8QjAf_SWo.
- Redakcia sme.sk. 2013. *Najvyšší súd potvrdil pokutu 50 tisíc za Lampu o kauze Cervanová* [online]. 2013, [cit. 9-4-2016]. Viz <http://ekonomika.sme.sk/c/6716855/najvyssi-sud-potvrdil-pokutu-50-tisic-za-lampu-o-kauze-cervanova.html>.
- Redakcia sme.sk. 2013. *Najvyšší súd potvrdil pokutu 50 tisíc za Lampu o kauze Cervanová* [online]. 2013, [cit. 9-4-2016]. Viz <http://ekonomika.sme.sk/c/6716855/najvyssi-sud-potvrdil-pokutu-50-tisic-za-lampu-o-kauze-cervanova.html>.
- Košický korzár.sk*. Viz <http://kosice.korzar.sme.sk/c/4644739/meciar-straca-nervy-po-utoku-na-redaktora-usiel-aj-z-diskusnej-relacie.html#ixzz3m6lXDH23>.

Kontakt na autora príspevku:
doc. PhDr. Jaroslav Buček, PhD.
e-mail: Dr. bucek@gmail.com

Poznámky